

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viliina Julkunen

*Ammattitaidottomista laiskureista kaksinkertaista
taakkaa kantaviin hevosten ystäviin*

Diskurssianalyysi hevosmiesten arvostuksesta, asemasta ja roolista Suomen talvi- ja
jatkosodissa muisteluaineiston valossa

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2015

Tampereen yliopisto
Historia
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Julkunen, Viliina: Ammattitaidottomista laiskureista kaksinkertaista taakkaa kantaviin hevosten ystäviin. Diskurssianalyysi hevosmiesten arvostuksesta, asemasta ja roolista Suomen talvi- ja jatkosodissa muisteluaineiston valossa

Pro gradu -tutkielma, 82 s. + 2 liites.
Toukokuu 2015

Suomessa sotaveteraanien arvostus on ollut tunnetusti suurta. Tämän ohella oman tunnustuksensa ovat saaneet sodassa palvelleet hevoset. Sen sijaan hevosmiehiä koskeva tutkimus on ollut hyvin vähäistä: he ovat jääneet näkymättömiin hevosten saamasta kiitoksesta ja kunnioituksesta huolimatta.

Tämä tutkimus selvittää muistitietoaineiston perusteella, millaisen kuvan muistelijoiden luomat diskurssit rakentavat hevosmiehistä talvi- ja jatkosodissa. Keskiössä ovat kysymykset heidän arvostuksestaan, asemastaan ja roolistaan. Tutkimuksen lähdeaineistona toimivat vuonna 1975 pidetyn Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston ”Hevoset sodassa 1939–1944” -keruukilpailuun lähetetyt vastaukset. Keruuseen osallistui 168 vastaajaa, joista miehiä oli 126 ja naisia 37. Vastaajat tuottivat tekstiä yhteensä 916 sivua.

Lähestymistapa tutkimusaiheeseen on mikrohistoriallinen. tavoitteena ei ole hevosmiesten arvostuksen, aseman ja roolin tarkastelu lineaarisesti suuressa mittakaavassa, vaan heidän ymmärtämisensä perustuu heidän muistelutyössään tarjoamiinsa lähtökohtiin. Analyysi perustuu erityistarkan huomion kiinnittämiseen näihin mikrotasolta kerrottuihin kertomuksiin ja niistä kumpuaviin diskursseihin. Samalla tutkimus ankkuroituu osaksi uuden sotahistorian paradigmaa, joka on kattokäsite erilaisille uusille näkökulmille sotahistorian tutkimuksessa. Yksi tällainen näkökulma liittyy sotaan koskevien kokemusten huomioimiseen.

Tutkimuksen metodologisina ratkaisuna toimivat muistitietotutkimus sekä diskurssianalyysi. Muistitietoa koskevan tutkimuksen avulla on perinteisesti pyritty laajentamaan historiakuvaavaamalla enemmän niin sanottujen tavallisten ihmisten, marginaaliryhmien ja kirjallista dokumentointia vaille jääneiden kohteiden historiaa. Muistitietoaineistoa käytettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lähteen erityislaatuun ja tutkimuksen kysymyksenasetteluun. Unohdus ja muistojen valikointi vaikuttavat keskeisesti muistitiedon tuottamiseen. Lisäksi on muistettava, kuinka muistelun ajallinen ja yhteiskunnallinen konteksti saattavat värittää muistelua.

Diskurssianalyysi nojaa sosiaalisen konstruktionismin teoriaan, jossa tietoa ja totuutta pidetään aina jollain tapaa ihmismielen luomina, eikä maailmasta sellaisenaan löydettyinä. Diskurssianalyysin keskeinen idea on, että todellisuus rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja muut semioottiset merkkijärjestelmät ovat merkittävässä osassa. Analyysin tavoitteena on löytää todellisuutta rakentavat diskurssit sekä ne merkityksen muodostamisen keinot, joilla ne on luotu.

Keruumateriaalissa hahmottui kaksi hyvinkin toisistaan poikkeavaa päädiskurssia hevosmiehistä, jotka toisaalta osittain avartavat hevosmiehen kuvaa toisen maailmansodan ajalta Suomessa ja toisaalta paljastavat, millaiset käsitykset hevosmiehistä olivat vallalla 1970-luvulla aineiston keruuajankohtana.

Toinen päädiskurssi on leimallisen negatiivinen: hevosmiehet esitetään toistaidottomina, laiskoina ja tottumattomina. Laiskuuden katsottiin aiheuttavan hevosille jopa ylimääräistä kärsimystä. Toisaalta hevosmiehiä pidetään myös kokemattomina ja hevosiin tottumattomina, jolloin heillä ei ollut edes mahdollisuuksia hoitaa eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla. Leimaavaa diskurssia kohtaan esiintyy myös vastapuhetta, jossa hevosmiehet myöntävät osaamattoman hevosmiehen diskurssin olemassaolon, mutta pyrkivät irrottamaan itsensä negatiivisesti määritelmästä ja neuvottelemaan itselleen erilaisia identiteettejä. Hevosmiesten toiminnan puutteita selitetään työtehtävien haastavuudella sotaoloissa. Aineistossa on havaittavissa jako kaupunkiin ja maaseutuun, jossa maalaiset edustivat ammattitaitoisia hevosmiehiä ja tehdaslaiset osaamattomia.

Toinen aineistosta hahmottamani vahva diskurssi koskee hevosmiesten uhrautumista. Hevosmiehet kokivat, että heillä oli kaksinkertainen työtaakka verrattuna muihin sotamiehiin: he kantoivat vastuun sekä itsestään että eläimestä. Työ miellettiin myös vaativaksi, sillä toisaalta hevosen hyvinvointi koettiin tärkeäksi ja toisaalta ymmärrettiin kuinka tärkeää huoltovarmuuden turvaaminen oli. Hevosen saatettiin kokea olevan etusijalla omaan hyvinvointiin, turvallisuuteen ja jaksamiseen nähden. Hevosen puolesta toisaalta uhrauduttiin myös vapaaehtoisestikin, sillä sen katsottiin olevan jopa inhimillinen kohtalotoveri, ystävä ja aseveli sodan keskellä. Myös hevosten kuolema koettiin henkisesti raskaana, vaikka toisaalta sen katsottiin päästävän eläimet tuskistaan sodan kurjista olosuhteista.

Esimiehiä ei keruuaineistossa mainita juuri lainkaan. Vaikuttaa siltä, että ajomiehillä oli verrattain suuri vapaus hoitaa työnsä parhaaksi katsomallaan tavalla. Toisaalta on mahdollista, että epäonnistumiset tehtävien hoidossa, laiskuus ja ammattitaidottomuus selittyvät ainakin osittain vajaavaisella perehdytyksellä tai vähäisillä tai epäselvillä määräyksillä ja ohjeistuksilla.

Asiasanat: hevosmies, ajomies, hevonen, hevoskertomukset, ihmisen ja hevosen suhde, arvostus, toinen maailmansota, uusi sotahistoria, mikrohistoria, muistitietotutkimus, diskurssianalyysi

Sisällys

1 Johdanto	1
1.2 Tutkimuskysymykset	2
1.3 Lähdeainesto ja sen erityispiirteet.....	4
1.4 Aiempi tutkimus.....	7
2 Metodologiset ratkaisut	13
2.1 Mikrohistoriallinen lähestymistapa ja uusi sotahistoria.....	13
2.2 Muistitietotutkimuksen lähtökohdat.....	18
2.3 Sosiaalinen konstruktionismi, diskurssit ja diskurssianalyysi	23
3 Hevoset ja hevosmiehet sodassa 1939–1945	30
3.1 Suomalainen hevostalous ennen sotia	31
3.2 Hevonen osana talvi- ja jatkosotaa.....	33
3.3 Hevosmiehet talvi- ja jatkosodissa	36
4 Diskurssianalyysi hevosmiesten arvostuksesta, asemasta ja roolista talvi- ja jatkosodassa muisteluaineiston perusteella.....	39
4.1 Laiskuutta ja ammattitaidottomuutta vai uupumusta ja arvostuksen puutetta?	40
4.1.1 ”Heikointa ainesta”	41
4.1.2 ”Hevosmiehiä toisen luokan kansalaisina”	47
4.2 Kaksinkertainen taakka hyvän ystävän puolesta	53
4.2.1 ”Huoleton on hevoseton poika”	53
4.2.2 ”Hyvä aseveli”	57
4.2.3 ”Ei väistänyt vaaran hetkellä sen rinnalta joka häneen luotti”	61
4.3 Esmiesten poissaolo ja hevosmiesten autonomia	65
5 Yhteenveto	67
6 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusaiheita	70
Lähteet ja kirjallisuus.....	74
I Arkistolähteet	74
II Tutkimuskirjallisuus	74
Liitteet	
Liite 1. Keruujulistus Hevoset sodassa 1939–1944	

1 Johdanto

Suomessa sotaveteraanien arvostus on ollut mielipidemittausten perusteella korkealla tasolla vuosikymmenten ajan: vielä vuonna 2014 peräti 85 prosenttia suomalaisista kertoi arvostavansa erittäin paljon vuosien 1939–1945 sotien veteraaneja sekä muuta sodat kokenutta sukupolvea.¹ Myös sodassa palvellutta hevosta, ”sotasankaria”, arvostetaan ja itsenäistä Suomea pidetään osin hevosen ansiona.² Sotaveteraaneja, niin eläimiä kuin ihmisiäkin, koskeva arvostus näyttäytyy jokseenkin homogeenisena: jokaisen sotaan osallistuneen nähdään ansaitsevan samassa määrin kunnioitusta riippumatta siitä, millaisissa sota-ajan tehtävissä he palvelivat. Siinä missä talvi- ja jatkosodissa taistelleista on rakennettu kertomusta yhtenäisenä, sosioekonomiset ja ideologiset rajat ylittäneenä aseveljien joukkona, muuttuu tilanne varsin erilaiseksi, kun lähtökohdaksi asetetaan sotamiesten näkemykset toisistaan.

Tämän tutkimuksen kohteena on hevosmiesten, pääasiassa huoltojoukkojen ajomiesten, arvostus, asema ja rooli Suomen sodissa 1939–1944 valtaosin sotamiesten itsensä näkökulmasta kerrottuna laajan muistitietoaineiston perusteella. Tutkimusaihe on perusteltu jo siitäkin syystä, ettei hevosmiesten asemaa Suomen talvi- ja jatkosodissa koskevaa tutkimusta ole juurikaan tehty. Sen sijaan hevosmiehen työparia, suomenhevosta, koskevaa sotahistoriallista tutkimusta ja tietokirjallisuutta on kertynyt huomattavasti enemmän. Tämä on yllättävää: hevosen merkitys ja rooli on osittain irrotettu niin, että kuva hevosen käsittelijästä on jäänyt puutteelliseksi historiankirjoituksessa. Tutkimukseni tavoitteena on muodostaa kuva hevosten rinnalla kulkeneista sotamiehistä ja antaa heille ja heidän aikalaisilleen ääni asemansa ja arvostuksensa määrittelyssä.

Lähestymistapani aiheeseen on mikrohistoriallinen: tavoitteena ei ole hevosmiesten roolin ja toiminnan tarkastelu lineaarisesti suuressa mittakaavassa, vaan heidän ymmärtämisensä muisteluaineiston tarjoamista lähtökodista analyttisen suurennuslasin lävitse. Samalla tutkimukseni ankkuroituu osaksi niin sanottua uuden sotahistorian paradigmaa, joka on

---

¹ Suomen sotaveteraaniliitto 2015.

² Leinonen 2013, s. 111, 247.

kattokäsite erilaisille uusille näkökulmille sotahistorian tutkimuksessa. Kyseinen lähestymistapa pyrkii laajentamaan sotaa koskevan historian tutkimuksen perspektiiviä nostamalla esiin esimerkiksi ihmisten käyttäytymisen ja kokemuksen sodassa perinteisten strategisten, poliittisten ja taloudellisten kysymysten rinnalle.

Historialliseen tietoon liittyvät epistemologiset ja ontologiset kysymykset ovat monimutkaisia. Yksi lähestymistapa niihin on tarkastella tietoa merkitysten tuottamisen kautta. Sosiaalinen konstruktionismi lähtee liikkeelle siitä, että inhimillisen merkityksenannon kautta ymmärrettäväksi tehdyssä maailmassa todellisuus on sitä, millaiseksi se määritellään. Meillä ei ole mahdollisuutta tavoittaa todellisuutta ikään kuin paljaana ja sellaisenaan, vaan lähestymme sitä erilaisten näkökulmien kautta. Samalla tällainen merkitysten antaminen on joukko tekoja, jotka muokkaavat todellisuutta ja tietoa. Yksi keskeinen merkityksenantoprosessi liittyy käyttämiimme diskursseihin. Tutkimuksessani diskursseilla viitataan suhteellisen pysyviin ja usein huomaamattomiin tapoihin merkityksellistää ympäröivää todellisuutta. Vaikka diskurssien kautta luotu sosiaalinen todellisuus on aina omalla tavallaan kontekstuaalista ja näkökulmaista, koskevat samat reunaehdot kaikkea tietoa: kysymys on aina jollakin tapaa näkökulman valinnasta ja siitä, mitä kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta.

Tässä tutkimuksessa hevosmiesten asemaa ja arvostusta lähestytään niitä koskevan muistitiedon pohjalta. Muistitietoaineistoa ja sieltä löydettyjä diskursseja tarkasteltaessa kyse ei ole suoranaisesti siitä, millainen arvostus, asema ja rooli hevosmiehillä sotien aikaan oli. Pikemminkin tarkastelun kohteena on se, miten kyseiset seikat on kyseistä ajanjaksoa muistellessa merkityksellistetty. Tämä merkityksenantoprosessi puolestaan muuttuu tiedoksi: se, miten hevosmiesten historiallinen asema merkityksellistetään tänä päivänä luo heidän historiallisen kertomuksensa.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani selvitän, millaiseksi miellettiin hevosmiehien arvostus, asema ja rooli sodissamme 1939–1944 ja miten hevosmiehiin suhtauduttiin suomalaisten sotamuistojen

pohjalta. Tarkastelen näitä kysymyksiä tutkimalla, miten ajomiehet kokivat työnsä tärkeyden, kuinka paljon heillä oli kokemusta työstään ja miten suhde hevoseen vaikutti työnteeseen. Tämän lisäksi tarkastelen, kuinka omistautuneita työlleen he olivat, hahmottuiko aineistossa minkäänlaista jakoa hevosmiesten kesken, minkälaiseksi he mielsivät työnsä, millainen oli huono hevosmies, minkälainen työidentiteetti heillä oli ja kuinka paljon hevosta arvostettiin suhteessa niitä hoitaneisiin miehiin. Koska meillä ei ole suoraan pääsyä ajomiehiin, heidän mieliinsä tai muistoihinsa, voi muistitiedon nähdä olevan hyvä keino päästä käsiksi aiheeseen. Lähdeaineistonani käytän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ”Hevoset sodassa 1939–1944” -keruukilpailuun lähetettyjä kirjoituksia. Ylöskirjatut sotamuistot muodostavat sen kuvan, joka on haluttu siirtää jälkipolville. Nämä sanallistetut kokemukset rakentavat sosiaalista todellisuutta, jota seuraava polvi pitää totena ja annettuna, koska sillä ei ole suoraa pääsyä tai kontaktia maailmaan, jota kirjatut muistot käsittelevät.

Alkuperäinen tutkimukseni asetelma oli tarkastella hevosten arvostusta ja merkitystä talvi- ja jatkosodan aikana. Tutkimukseni edetessä huomasin painopisteen siirtyvän lähemmäs itse hevosen käsittelijää, hevosmiestä. Sotahevosten arvostus ja työnteke alkoi vaikuttaa vähemmän mielekkäältä aihevalinnalta, koska kyseistä aihepiiriä koskevaa tutkimuskirjallisuutta on laadittu jo varsin laajasti. Sen sijaan hevosten rinnalla kulkeneista miehistä ei vastaavaa tutkimusta ole vielä tehty. Lähdemateriaalia tarkastellessani ja analysoidessani huomioni alkoi kiinnittyä hevosmiesten käsitykseen omasta arvostuksestaan, asemastaan ja roolistaan, joihin tutkimuskirjallisuus ei kiinnitä niinkään huomiota. Hevoset eivät kuitenkaan hoitaneet kuljetustehtäviä yksin vaan niillä oli hoitajat, jotka huolehtivat niiden ruokinnasta, liikunnasta, valjastuksista, ajosta ja päivittäisestä hyvinvoinnista ja joita ilman hevoset eivät olisi säilyttäneet toimintakykyään sotien aikana. Tämä historian tutkimuksen aukko tuli mielestäni täyttää.

Hevoset olivat merkittäviä maamme puolustuskyvyn ylläpidossa ja takasivat joukkojen liikkuvuuden. Suomen armeija oli sekä talvi- että jatkosodissa hevosvetoinen. Puolustusvoimien hevosmiesten ammattitaidolla, heidän osaamisellaan ja motivaatiollaan ylläpitää ja huoltaa ajokkia on varmasti ollut tärkeä merkitys sota-aikana. Kuten puolustusvoimat, hevosmiehetkään eivät olleet yksi yhtenäinen ryhmä, vaan heterogeeninen

joukko yksilöitä, joiden yhteisellä työpanoksella oli kuitenkin valtava vaikutus niin talvi- kuin jatkosodankin huoltokuljetuksissa ja näin samalla koko rintaman ylläpidossa.

1.3 Lähdeainesto ja sen erityispiirteet

Lähteenäni käytän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston ”Hevoset sodassa 1939–1944” -keruukilpailun³ (1975) tuloksia. Keruupyynnö postitettiin 121 lehteen ja noin 50 kerääjälle. Keräyksen järjestäjinä toimivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen laitos. Keruusta vastasi Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimisto ja professori Veikko Rislakki, sotien aikainen divisioonien eläinlääkäri ja kenttähevossairaalan päällikkö, joka oli keruujulistuksen mukaan kirjoittamassa tutkimuksellista dokumenttia aiheesta. Kilpakeruu oli koko maan laajuinen ja siitä ilmoitettiin suurimmissa sanomalehdissä, radiossa sekä pienemmissä alan lehdissä, kuten Kansa taisteli – miehet kertovat, Hevosurheilu ja Hakkapeliittayhdistys.

Keruuseen osallistui 168 vastaajaa, joista miehiä oli 126 ja naisia 37. Vastaajat tuottivat tekstiä yhteensä 916 sivua. Kirjoitukset on jaettu vastaajien sukunimien aakkosjärjestyksessä neljään niteeseen. Nuorimmat vastaajista olivat sota-aikana lapsia, kun taas vanhimmat olivat syntyneet 1900-luvun alussa. Vastaajien tiedot ovat kuitenkin puutteellisia, ja monessa vastauksessa vastaajan syntymävuotta ei ole ilmoitettu. Tämä ei tutkimukseni kannalta kuitenkaan ole ongelma, sillä keskityn analysoimaan hevosmiehistä tuotettuja merkityksiä yleensä, enkä esimerkiksi analysoimaan eroja vastaajaryhmien välillä iän, sukupuolen tai asuinpaikan perusteella.

Keruujulistuksessa⁴ pyydettiin kirjoittamaan muun muassa ihmisten näkemistä tositapahtumista, erilaisista kuulopuheista ja hevostapahtumista. Kuvauksia toivottiin esimerkiksi seuraavilla teemoilla: hevosotot; hevonen ja mies; hevosten rehut ja pularehustus;

---

³ Lähdeviitteet ovat muotoa: SKS KRA, HS 1975, kirjan numero/sukunimi, etunimen alkukirjain, kirjoittajan tekstin sivunumero. SKS KRA, HS -lyhenteet tulevat sanoista ”Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto, Hevoset sodassa 1939–1944”. Mainitsen kirjoittajan nimeltä, koska teoksissa ei ole juoksevaa numerointia vaan numerointi alkaa alusta jokaisen kirjoittajan kohdalla.

⁴ Ks. keruujulistus liite 1.

hevosten menetykset, haavoittuminen ja kuolema; hevosten lempinimet sekä evakkohevoset. Palkkioksi osallistumisesta luvattiin ainakin tarkemmin määrittelemättömiä kirjapalkintoja. Vastaukset keruuseen sai lähettää postimaksutta.

Lähdeaineisto on luokiteltu keruujulistuksessa esitettyjen aihealueiden mukaan niin, että jokaisen kirjoittajan kohdalla ilmoitetaan, mihin kategorioihin, kuten ”hevonen pelastaa miehen” tai ”hevosten rehustus ja pularehustus”, kirjoittaja vastaa. En kuitenkaan turvautunut pelkkään ennalta tehtyyn luokitteluun, sillä tutkimukseni kannalta hedelmällistä aineistoa saattoi sijaita kaikkien aihealueiden sisällä. Aineistoon tutustumisen kautta pyrin löytämään hevosmiehestä rakennettuja toistuvia diskursseja, joiden kautta pääsisin käsiksi tutkimustehtävääni. Alustavan aineiston selailun jälkeen luin systemaattisesti koko lähdemateriaalin läpi kiinnittäen erityistä huomiota valitsemini painopisteisiin. Tutkimukseni kannalta keskeisiksi asettuivat aiheet, joilla ei alkuperäisessä luokituksessa ollut omaa sijaa. Näitä olivat esimerkiksi hevosmiesten arvostus ja ammattitaito. Hyödynsin kuitenkin osittain ennalta esitettyjen teemojen aihealueita, joiden katsoin voivan vastata asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tällaisia luokituksia olivat muun muassa hevosten kuolema, hevosten pularehustus, hoito ja joukkojen huolto. Valitsemieni kategorioihin soveltuvat tekstit lajittelevan analyysiäni varten aineistosta löytämieni toistuvien diskurssien perusteella.

Keruukilpailun tuloksista on julkaistu vuonna 1977 Rislakin toimittama antologia ”Hevosten sotasavotta, miesten ja naisten kertomaa suomalaisen hevosen osuudesta sodissamme 1939–1944”, jonka ilmoitetaan kattavan noin kolmasosan keräykseen saapuneista kirjoituksista.⁵ Kyseisen kirjan sivumäärä on kuitenkin vain 135 sivua, siinä missä koko keräykseen lopputuloksena oli yli 900 sivua materiaalia. Teos onkin huomattavan suppea esitys koko materiaaliin verrattuna ja perustuu alkuperäistekstien valikointiin, muokkaamiseen ja lyhentämiseen. Muistelmakertomuksien lisäksi se sisältää vajaan kolmisivuisen toimittajan alustuksen aiheeseen. Suppeudestaan huolimatta sitä on käytetty lähdemateriaalina, esimerkiksi Ilmari Ojalan toimittamassa teoksessa ”Suomenhevonen Suomen puolesta 1939–1945”. Alkuperäistä keruuaineistoa ovat puolestaan hyödyntäneet Hanna Toikka pro

---

⁵ Rislakki 1977, s. 8.

gradu -tutkielmassaan, Marja-Riitta Leinonen lyhyissä artikkeleissaan ja Sari Katajala-Peltomaa kahden sivun tietoisuudessaan.

Keruuhoito oli jatkoa korsuperinteen kilpakeräykselle (1973), jossa ”Hevoset sodassa 1939–1944” -kilpakeruun kutsun mukaan moni oli jo kertonut hevosmiehistä ja heidän ajokeistaan. Korsuperinteen keruun aineistoa en käyttä tutkimuksessani lähdeaineistona. Vastaajia siinä on 265 ja aineiston laajuus on yhteensä 12 000 sivua. Tutkimukseni kannalta kyseinen aineisto ei ole keskeinen, sillä valtaosa siitä käsittelee nimenomaan korsuelämistä, jossa hevonen sekä hevosmiehet näyttelevät vain pientä sivuroolia. Tästä syystä jätän aineiston tutkielmani ulkopuolelle. ”Hevonen sodassa 1939–1944” -kilpakeruun vastaukset käsittelevät monipuolisesti hevosmiehiä talvi- ja jatkosodassa, ja ovat lähdeaineistona tutkimukseni kannalta tarpeeksi laajat.

Muistitietomateriaali on tutkimuskysymyksiini vastaamisessa lähdeaineistona erittäin mielekäs, sillä sen kautta on mahdollista nostaa esiin myös sellaisia kokemuksia, joista viralliset dokumentit vaikenivat.⁶ En koe tarpeelliseksi käsitellä esimerkiksi sota-arkiston materiaalia, kuten sääntöjä, tutkimukseni lähdeaineistona, koska niiltä osin on olemassa jo aikaisempaa tutkimusta. Lähdeaineiston niin vaatiessa turvaudun aiempaan tutkimuskirjallisuuteen oman analyysini tukena.

Aikarajaukseni rajoittuu keruumateriaalin mukaisesti ajalle 1939–1944, joka käsittää talvi- ja jatkosodan, mutta ei vuonna 1945 päättynyttä Lapin sota. Lähdeaineiston erittely talvi- ja jatkosotaan ei ole tutkimuskysymyksiini kannalta mielekäs lähtökohta. Tämän lisäksi aineiston tarkkojen aikatietojen vajaan huomioon ottaen myös vaikea, ellei mahdotonta eritellä, mitkä vastaajien kertomuksista viittaavat kuhunkin sotaan.

Aikarajaus sinänsä on mielestäni luonnollinen, sillä molemmissa sodissa hevosten ja näin ollen myös hevosmiesten rooli oli puolustusvoimissa suuri: talvisodassa puolustusvoimilla oli käytössään yhteensä 71 805 ottohevosta ja jatkosodassa ottohevojen kokonaismäärä oli 62 168. Talvi- ja jatkosodissa hevosten käyttö oli siis mittavaa, ja esimerkiksi jatkosodassakin

---

⁶ Salmi-Nikander 2006, s. 199.

kenttätukikolmen patteristoa olivat edelleen hevosvetoisia ja harvateisessä maastossa oli 81 hevosajoneuvon vahvuisia kuormastokomppanioita, kuten talvisodassakin. Sekä talvi- että jatkosodassa hevoset olivat merkittäviä eritoten sotatoimialueen kuljetuksissa ja joukkojen liikkuvuuden takaamisessa. Wariksen mukaan, vaikka maantiekuljetusten tärkein kuljetusyksikkö olikin jatkosodassa autokomppania, voidaan perustellusti esittää, että armeija säilyi edelleen nimenomaan hevosarmeijana.⁷

Vaikka hevosten määrä suhteessa moottoriajoneuvoihin muuttui talvisodasta jatkosotaan siirryttäessä, en usko suhtautumisen itse hevosiin tai niitä hoitaneisiin hevosmiehiin tuona aikana ehtineen muuttua merkittävästi. Kyseessä on kuitenkin suhteellisen lyhyt yhtenäinen ajanjakso, jolloin puolustusvoimissa hevosen ja niistä huolehtineiden hevosmiesten merkitys on ollut merkittävä maan puolustuskyvyn kannalta.

1.4 Aiempi tutkimus

Hevosista tehtyä tutkimusta talvi- ja jatkosotien ajalta on kertynyt jo kiitettävästi. Sen sijaan puhtaasti hevosmiehiin keskittyvää tutkimusta on kirjoitettu hyvin vähän. On mahdollista väittää, että heitä koskeva tutkimus on ollut pikemminkin hevostutkimuksen sivutuotetta.

Hanna Toikka käsittelee ”Koni, karvakorva, ystävä – Hevonen suomalaisten sotamuistoissa 1939–1944” pro gradu -tutkielmassaan otsikon mukaisesti pääasiassa hevosta. Hän käyttää samaa kilpakeruuaineistoa Hevoset sodassa 1939–1944, mutta valittu näkökulma ja metodit ovat hyvin erilaiset. Toikka sanoo tutkivansa ”muistitietoa apuna käyttäen erityisesti sitä, millaiseksi muodostui näiden kahden, ihmisen ja hevosen, rinnakkaiselo sodan vaikeina vuosina 1939–1944 sekä sitä millainen sosiaalinen asema hevosella oli suomalaisessa sodanaikaisessa yhteiskunnassa.”⁸ Tutkielma lähestyy aihetta pienempien teemojen kautta ja käsittelee muun muassa, miten hevosten sotaan joutuminen koettiin, miten ihmisen ja hevosen ensikohtaaminen sujui ja miten hevosia huollettiin. Lisäksi Toikka tarkastelee, millaiseksi arki muodostui sodan keskellä, millainen suhde hevosmiehillä ja hevosilla oli ja

---

⁷ Waris 1997, s. 56–57, 74.

⁸ Toikka 2010, s. 5.

miten hevosen kotiinpaluuseen suhtauduttiin. Toikan tutkielma sisältää kuitenkin merkittäviä puutteita. Tutkielmassa tyydytään liiaksi vain referoimaan käytettyä materiaalia, kun taas varsinainen tulkinta ja analyysi jäävät pintapuolisiksi. Myös tutkimuskirjallisuuden ja alkuperäisaineiston erillään pitäminen on horjuvaa: lukijaa ohjaavan metatekstin puuttuessa ainut tapa saada selkoa kulloisenkin viittauksen luonteesta on tarkistaa asia alaviitteistä. Tämän lisäksi Toikan käyttämät suorat lainaukset ja viittaukset lähdemateriaaliin eivät sisällä sivunumeroita, jolloin niiden tarkistaminen ja vertaileminen omiin havaintoihini on ajoittain monikymmensivuistenkin vastausten kohdalla haastavaa.

Riitta-Marja Leinosen kulttuuriantropologian väitöskirja ”Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa” käsittelee hevosten kulttuurisia malleja. Hän nimeää viisi eri mallia, joista sankarimalli käsittelee hevosta sodassa. Sankarimallin mukaan veteraanihevosia arvostettiin ja ne rinnastettiin ihmiseen, sotahevosen kuolema koettiin perheessä suurena suruna ja ihmisen ja hevosen suhde tiivistyi rintamalla. Hänen käyttämässään aineistossa ei käsitellä sodan hirveyksiä, ja negatiiviset miellelyhtymät hevosia sodassa hoitaneisiin ajomiehiin puuttuvat. Hyvänä sotahevosena pidettiin rauhallisen luonteen omaavaa eläintä, jota jopa säällittiin sotatöihin joutumisesta. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että osa miehistä oli valmiita uhraamaan osan muonituksestaan hevoselle. Tutkielman lähteinä käytetään erilaisia haastatteluja, SKS:n Hevostarinakeruuta vuodelta 2003 sekä kansatieteellistä aineistoa. Tutkimus tarjoaa hyvän kuvan hevosen käytön kehitymisestä, hevuskäsityksen muutoksista ja hevosen käytön rakennemuutoksesta Suomessa. Käytänkin Leinosen tuloksia oman analyysini tukena.⁹

Tämän lisäksi Leinonen on kirjoittanut hevoseen liittyviä artikkeleita, joista oman tutkimukseni kannalta merkittäviä ovat ”Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuminen” sekä ”Hevosen ja ihmisen kumppanuus sota-aikana”. Ensimmäinen on lyhyt, seitsemänsivuinen katsaus suomalaisten hevossuhteen muuttumiseen. Sen mukaan 1940-luvulla hevuskäsitys oli ihmiskeskeinen. Hevonen koettiin ihmisestä riippuvaiseksi työvälineeksi, jolla oli yhteisöllinen merkitys, ja se olikin osa ihmisten sosiaalista verkostoa. Kaupungistuminen ja teollistuminen muuttivat tilannetta 1950- ja 1970-lukujen aikana. Nykyään suhde hevoseen on pirstaleinen,

---

⁹ Leinonen 2013.

ja niiden kanssa vietetään aikaa kodin ulkopuolella esimerkiksi ratsastustunneilla ja ravikilpailuissa. Samalla hevoset ovat siirtyneet marginaaliin, ja hevosharrastus on naisvaltaistunut. Kyseisen artikkelin lähteinä on käytetty kenttätöäaineistoa, SKS:n Hevostarinakeruuta sekä Hevoset sodassa 1939–1944 -keruuaineistoa.¹⁰ Jälkimmäinen artikkeli on laajuudeltaan 21-sivuinen, ja se käsittelee muun muassa ihmisten muistoja sotahevosista, hevosten huoltoa sodassa, hevosten käyttäytymistä ja kumppanuutta ihmisten ja hevosten välillä. Hänen pääkysymyksenään on, miten sotahevosesta kirjoitetaan ja miten sitä kuvataan.¹¹ Lähdeaineisto on näissä osin sama kuin omassa tutkielmassani. Peilaankin saamiani tuloksia Leinosen artikkeleissaan tekemiin havaintoihin. Artikkeleiden pohjalta on mahdollista muodostaa vertailukohta hevosten ja hevosmiesten arvostuksen välille.

Sari Katajala-Peltomaa on myös hyödyntänyt käyttämäni kilpakeruun aineistoa kahden sivun ”Sotahevon”-tietoiskussaan, jossa hän lyhyesti selostaa hevosen tehtäviä sodassa, suomenhevosen nimityksiä ja soveltuvuutta sotaan sekä aseveljeyttä.¹² Kaksi sivua on kuitenkin varsin rajoitettu mitta, ja teksti jääkin kokonaisuudessaan kuvailevalle tasolle.

Anu Ylä-Pietilä on käsitellyt hevosia talvisodassa organisaationäkökulmasta Suomen historian pro gradu -tutkielmassaan ”Pellolta rintamalle – hevoset ja hevoshuolto-organisaatio talvisodassa”. Hänen työnsä pohjautuu pitkälti arkistolähteisiin. Ylä-Pietilän tulokulma aiheeseen ovat erilaiset lait ja asetukset. Tutkielma keskittyy vastamaan kysymyksiin, mistä hevoset saatiin sotaan, miten hevoshuolto järjestettiin ja suunniteltiin, mihin hevosia käytettiin ja miten ne suoriutuivat tehtävistään ja talvisodasta.¹³ Tutkielma tarjoaa mielestäni hyvää taustatietoa aiheeseen, vaikka se ei käsittelekään määräysten noudattamista ja niiden käytännön toteutuksia. Tutkimus ei myöskään käytä hyväkseen muistitietoa sodasta, eikä kerro hevosten merkityksestä ja arvostuksesta yhteiskunnassa laajemmin.

Rislakin ”Hevosten sotasavotta” -kirjan tavoin kirjailija ja toimittaja Ulla-Maija Aaltosen toimittama ”Kiitos Suomen hevoselle – siitä, että se oli mukana sotatiellä ja kärsi ja kesti

---

¹⁰ Leinonen 2010.

¹¹ Leinonen 2005.

¹² Katajala-Peltomaa 1999.

¹³ Ylä-Pietilä 2002.

Suomen ankarina vuosina” koostuu hevosia koskevasta muistelusta.¹⁴ Jo kirjan nimi kertoo sen päätavoitteen, kunnioituksen osoittamisen sodassa palvelleille hevosille, eikä kirja ole tutkimukseni kannalta merkittävä. Sisällöltään se on hyvin samantapainen käyttämäni lähdemateriaalin kanssa, enkä koe sen tarjoavan mitään uutta aineistooni nähden.

Kiitollista näkökantaa edustaa myös Ilmari Ojalan toimittama ”Suomenhevonen Suomen puolesta 1939–1944”. Teos sisältää viisi artikkelia, jotka käsittelevät suomenhevosen jalostusta ja tilannetta ennen sotavuosia, hevosottoja, sodanaikaista hevosenkäyttöä maanpuolustuksessa ja sodanjälkeistä hevosten tarvetta, liikatuotantoa ja määrän pienenemistä. Teos on yleisluontoinen katsaus hevosen käytöstä Suomen puolustusvoimissa.¹⁵ Suomenhevosista on myös tehty maallikkolukijoille suunnattu teos Liinaharja – suomenhevosen taival.¹⁶

Antropologian tohtori Pita Keleknan kirja ”The Horse in Human History” käsittelee hevosen kehityksen historiaa ja hevosen merkitystä maailmanhistoriassa niin sotarintamalla ratsuväessä kuin kuljetuksien, maatalouden, teollisuuden ja tieteenkin kannalta. Kirja ei kuitenkaan ole tutkimukseni kannalta keskeinen, sillä sodankäynnissä se keskittyy nimenomaan ratsuväkeen, eikä oman tutkimukseni kohteeseen, huoltojoukkoihin. Kirjan painospisteet ovat myös erilaiset kuin omassa tutkimuksessani, sillä siinä ei käsitellä ihmisen suhdetta hevoseen vaan hevosen suhdetta talouteen ja poliittis-sotilaallisiin merkityksiin. Kirjan ajallinen ja maantieteellinen painopiste on myös kaukana aiheestani, sillä kirjassa on vain satunnaisia viittauksia ensimmäiseen maailmansotaan, eikä toista maailmansotaa käsitellä lähes ollenkaan. Maantieteellisestikin painopiste on Lähi-idässä, Intiassa ja Kiinassa sekä suurvaltojen nousussa.¹⁷

Tutustuin myös Maanpuolustuskorkeakoulun tietokantoihin ja heidän tutkielmiinsa. Kimmo Hartikaisen diplomityö ”Taktisen ja operatiivisen liikkuvuuden kehittäminen Suomessa sotien jälkeen” on aiheeni kannalta mielenkiintoinen käsitellessään puolustusvoimien

---

¹⁴ Aaltonen 1991.

¹⁵ Ojala 1997 (a).

¹⁶ Pesonen e.a. 2007.

¹⁷ Kelekna 2009.

moottorisoitumista ja siirtymistä hevosista traktoreihin.¹⁸ Samalla tavoin Markku Iskaniuksen väitöskirja ”Suomen kuljetusjärjestelmän kehitys toisen maailmansodan aikana – siviili- ja sotilasviranomaiset kuljetusten johtajina” käsittelee nimensä mukaisesti erilaisia kuljetusjärjestelmiä rautateistä vesiliikenteeseen. Teos vain sivuaa hevosten käyttöä, mutta tarjoaa toisaalta hyvän kuvan muista kuljetustavoista.¹⁹

Puolustusvoimien huolto 1918–1986 sisältää paljon tietoa eläinlääkintähuollosta ja hevosten erilaisista tehtävistä, mutta vain satunnaisia tiedonmuruja kuormastopataljoonan koulutuksesta ja hevosmiehistä.²⁰ Sotahistorian puolelta tulee mainita myös ”Talvisodan historia 1–4” ja ”Jatkosodan historia 1–6” -sarjat, jotka sisältävät paljon taustatietoa sodista ja niiden etenemisestä. Kirjat eivät sisällä lähdeviitteitä, mutta tarjoavat sotilasnäkökulmasta tietoa sotien kulusta.²¹

Lisäksi olen perehtynyt uuteen sotahistoriaan lukeutuvaan suomalaiseen tutkimukseen, jossa on nostettu esiin aikaisemmin vaiettuja aiheita sekä uusia näkökulmia. Ville Kivimäen Murtuneet mielet käsittelee osaltaan historiattomien historiaa ottamalla tutkimuksen keskiöön ”tärähtäneet” eli sodasta psyykkisiä oireita saaneet. Tutkimuksen keskiössä on pyrkimys avata sodan traumoja monelta eri kannalta.²² Sodan ekologiaa käsittelevän artikkelikokoelman ovat toimittaneet Simo Laakkonen ja Timo Vuorisalo. Teoksen artikkelit valottavat otsikon mukaisesti sodan vaikutuksia ympäristöön niin Suomessa kuin muuallakin.²³ Sari Näreen ja Jenni Kirveen toimittama artikkelikokoelma ”Ruma sota – talvi- ja jatkosodan vaiettu historia” käsittelee sodan usein tabuiksi miellettyjä aiheita. Näitä ovat muun muassa seksuaalisuus, itsemurhat, päihteet ja niiden käyttö sekä taistelujen traumaattisuus.²⁴ Tiina Kinnusen ja Ville Kivimäen toimittama ”Ihminen sodassa – Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta” esittelee puolestaan uuden sotahistorian lähtökohtia ja nostaa sotatutkimuksen pääkohteeksi ihmisen ja sodan inhimillisen luonteen, kuten tappamisen ongelmallisuuden ja rintamalla esiintyneen homoseksuaalisuuden. Teos

---

¹⁸ Hartikainen 1997.

¹⁹ Iskanius 2004.

²⁰ Tirronen, Hämäläinen & Viinikainen 1988.

²¹ Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto 1977–1993; Maanpuolustuskorkeakoulun historian laitos 1994.

²² Kivimäki 2013.

²³ Laakkonen & Vuorisalo 2007.

²⁴ Näre & Kirves 2008.

pyrkiikin kyseenalaistamaan ja avartamaan stereotyyppisiä käsityksiä suomalaisista toisessa maailmansodassa.²⁵

Tutkimukseni lähtökohta onkin edellä lueteltujen, uudempaa historiantutkimusta ja uutta sotahistoriaa edustavien teosten tavoin tarjota vaihtoehtoinen näkökulma valtavirtaisille käsityksille Suomen 1900-luvun puolivälin sodista ja suhtautua kriittisesti kertomukseen keskenään täysin samanarvoisista ja keskinäistä veljeyttä kokeneista sotamiehistä. Samalla toivon, että tutkimukseni voi mahdollisesti antaa äänen sellaisille tahoille, jotka ovat aiemmin joutuneet vaikenemaan omista kokemuksistaan. Tämä on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa hevosmiehiä koskevaa tutkimustietoa on kertynyt verrattain vähän.

---

²⁵ Kinnunen & Kivimäki 2014 (a).

2 Metodologiset ratkaisut

Tutkielmani keskeisessä osassa ovat Hevoset sodassa 1939–1944 -muistitietoaineistosta hahmottamani diskurssit. Aluksi esittelen lyhyesti, mitä tarkoittaa tutkimuksessani käytetty mikrohistoriallinen lähestymistapa historiantutkimukseen ja miten tutkimukseni asemoituu osaksi uutta sotahistoriaa. Tämän jälkeen käyn läpi, millaisia erityispiirteitä muistitietoon liittyy tutkimusaineistona ja millaisia erityiskysymyksiä muistitietotutkimuksen piirissä on nostettu esiin. Viimeisenä valotan, mitä tarkoitan diskursseilla, miten sosiaalinen konstruktionismi linkittyy diskurssien tutkimukseen ja kuinka hyödynnän diskurssianalyysiä muistitietoaineiston tulkinnassa.

2.1 Mikrohistoriallinen lähestymistapa ja uusi sotahistoria

Olen valinnut tutkimuksessani mikrohistoriallisen näkökulman. Mikrohistoriallinen lähestymistapa kehittyi ja vakiinnutti asemansa 1970- ja 1980-luvuilla. Kyseisinä vuosikymmeninä tiedeyhteisön piirissä syntyi vastareaktio perinteistä historiantutkimuksen paradigmaa kohtaan. Nuoret historiantutkijat menettivät luottamuksensa yhtä aikaa sekä Annales-koulukunnan hahmottelemaan niin sanottuun totaaliseen historiaan ja sen lupaukseen uudelleenrakentaa mennyttä koskevia tosiasioita edes osittain sekä positivistisiin lähestymistapoihin, joissa teoreettiset hahmotelmat rajasivat merkittävästi tutkittavien ilmiöiden joukkoa.²⁶

Giovanni Levi on pyrkinyt artikkelissaan tiivistämään mikrohistoriallista tutkimusta luonnehtivia piirteitä. Ensinnäkin mikrohistoriallisessa tutkimuksessa historiantutkija haluaa sekä korostaa historiallisen tapahtuman ainutkertaisuutta että säilyttää mahdollisuuden tehdä yleistyksiä yksittäistapausten pohjalta.²⁷ Yksi mikrohistoriallisen tutkimuksen etu onkin se, että se voi välittää elettyä kokemusta lukijalle suoraan mikrotasolta jokapäiväisen elämän kautta.²⁸ Toiseksi tavoitteena ei ole löytää tyypillistä ja kaikin tavoin edustavaa tapausta tutkittavasta aineistosta. Tämä ei tarkoita, etteikö tyypillistä kontekstia, tyypillistä henkilöä ja

---

²⁶ Levi 2012, s. 121.

²⁷ Levi 2012, s. 127–128.

²⁸ Szijártó 2002, 210.

tyypillistä paikkaa olisi olemassa. Tällöin tarkoitetaan kuitenkin tilannetta, jossa ilmiön tutkimuksen pohjalta löydämme yhteyksiä toisiin, jollakin tapaa samanlaisiin tapauksiin – ei prototyyppiä, joka tiivistää puhtaasti jonkin yleisen havainnon.²⁹

Kolmanneksi mikrohistoriallinen tutkimus ei pyri pienten tapahtumaketjujen tai yksilöhistorioiden kautta asettumaan vastakkain suurten kertomusten kanssa ja näin hylkäämään yleisten totuuksien etsintää. Vaikka mikrohistoria usein haastaa suuret kertomukset, pyrkii se toisaalta suhteuttamaan sisältämänsä tiedon osaksi laajempaa kontekstia ja näin täydentämään myös ison mittakaavan historiantutkimusta. Neljänneksi mikrohistoriallinen tutkimus muokkaa käsitystämme todellisuudesta. Makrohistoriat pyrkivät lineaarisuuteen, koherenssiin jatkuvuuteen ja varmuuteen, kun taas mikrohistoria palauttaa historiantutkimukseen epävarmuuden, epäyhtenäisyyden ja epälineaarisuuden. Viides teesi seuraa tästä: mikrohistorian peruslähtökohta on oletus ristiriitaisista käsityksistä todellisuudesta sekä tietojemme puutteellisuudesta. Viimeisenä Levi tiivistää mikrohistorian tarkoittavan tutkimuksen mittakaavan pienentämistä, rationaalisuuden punnintaa, pienten johtolankojen asettamista paradigman ytimeen, ainutlaatuisuuden huomioimista, huomion kiinnittämistä tiedon vastaanottamiseen ja sen kerronnan tapaan, kontekstin erityiseen määrittelyyn sekä relativismin hylkäämiseen.³⁰

Yleinen väärinkäsitys on, että mikrohistoriallisen tutkimuksen pitäisi aina keskittyä vain niin sanottuihin pieniin ihmisiin ja marginaaliryhmiin. Todellisuudessa mikrohistoriallinen ote ei rajaa tutkimuskohdetta kuin mittakaavansa suhteen. Pikemminkin kyse on siitä, että lähestymistavassa pyritään rakentamaan uudelleen hetkiä, tilanteita ja henkilöitä, joita tarkastellaan analyttisellä silmällä niiden ainutlaatuisuuden kautta. Tavoitteena ei ole löytää vain esimerkkejä tukemaan muodostettuja yleisiä selityksiä, vaan värittämään historia niin monivivahteiseksi kuin se eri ihmisten eri konteksteista käsin on saattanut olla.³¹ Pitkäkestoisten rakenteiden esittäminen lyhytaikaisten tapahtumien rinnalla voi saada aikaan jännittäviä konflikteja, jotka tuovat eloa historiantutkimukseen.³² On olennaista huomioida, että mikrohistoria rakentuu perinteiseen historiantutkimukseen nähden pienistä tosiasioista

---

²⁹ Levi 2012, s. 128.

³⁰ Levi 2012, s. 128–130.

³¹ Levi 2012, s. 125.

³² Peltonen 1996, s. 13.

ja on luonteeltaan konkreettisempaa. Painoarvoltaan yhtä vakuuttavien, keskenään ristiriitaisten totuuksien maailmassa yhden uuden totuuden esittäminen ei välttämättä ole yhtä merkityksellistä kuin pyrkimys päästä lähemmäs todellisen oloista kuvausta menneistä tapahtumista.³³

Historiantutkimuksen haasteena on aina ollut inhimilliseen todellisuuteen liittyvien kontekstien moninaisuus. Rakentaessaan mielikuvaa menneestä historiantutkijat kohtaavat valtavan haasteen yrittäessään mahduttaa kaikki mahdolliset kontekstit, joiden kautta eri ihmiset ovat historiallisia tapahtumia hahmottaneet. Lisäksi haasteena on myös tutkijan tutkimusprosessiin mukanaan tuoma konteksti ja sen eksplikoiminen. Mikrohistoriallinen tutkimusote tarjoaa tähän ongelmaan omanlaisensa ratkaisun, sillä se pystyy esittämään varsin monipuolisen joukon eri konteksteja, koska tutkimuksen mittakaava ja kehys ovat perinteistä historiantutkimusta kapeampia.³⁴ Kontekstien huomioimisen ohella olennaista on, että tutkija ei tyydy vain referoimaan käyttämäänsä lähdeaineistoa. Sen sijaan tutkimuksessa on avoimesti johdatettava lukija sen prosessin läpi, jossa tietynlainen versio historiasta rakennetaan: mitkä tutkimukselliset valinnat olivat hedelmällisiä, mitkä johtivat umpikujiin, millä tavalla tutkittavat kysymykset muodostettiin ja miten niihin etsittiin vastauksia.³⁵

Mikrohistoria on saanut osakseen kritiikkiä, jota voi nähdä yhdistävän enemmän tai vähemmän ääneen lausutun elitismin teema. Tässä kritiikissä kirjoittajat sijoittavat ”varsinaiseen” historiankirjoitukseen kuuluviksi vain kulttuurin ja politiikan merkkihenkilöiden teot ja ajatukset. Tällainen asenne kuitenkin sulkee tutkimuksen piiristä suurempia väestöryhmiä edustavien kokemuksia määritellen ne asiattomiksi, merkityksettömiksi tai mahdottomiksi.³⁶ Mikrohistoriallinen tutkimusote voikin tarjota äänen niille, jotka joutuivat aiemmassa historiankirjoituksessa vaikenemaan. Tutkimukseni mielenkiinnon kohteen, hevostmiehet, voi nähdä yhtenä tällaisena suhteellisen tavallisten ihmisten ryhmänä, jotka eivät ole olleet aiemman sotahistoriaa koskevan tutkimuksen keskiössä.

---

³³ Szijártó 2002, s. 210.

³⁴ Szijártó 2002, s. 210–211.

³⁵ Levi 2012, s. 124–125.

³⁶ Peltonen 1996, s. 9–10.

Suomessa sotahistoria käsitettiin pitkään kuvauksina ajanjaksoista, jotka alkoivat diplomatian katkeamisesta ja loppuivat aseellisen konfliktin päättymiseen. Varsinkin toisen maailmansodan ajanjaksoa koskevan sotahistorian keskiössä ovat olleet itse sodan tapahtumat sekä keskustelu pääasiallisesti poliittisen historian kanssa. Tämä asetelma on viime vuosikymmeninä monipuolistunut uuden sotahistorian myötä: menneisyyttä ei enää lueta vain suurina kansallisina kertomuksina, vaan tutkimalla sodan tapahtumien taustalla vaikuttavia rakenteita tai tarkastelemalla niin sanottuja tavallisia ihmisiä ylimmän sotajohdon sijaan. Lisäksi itse sota ymmärretään laajemmin kuin alku- ja päätepiisteeltään selkeänä varsinaisena sota-aikana: sodan läsnäolo tiedostetaan myös rauhan aikana ja armeijainstituutiolla on oma roolinsa osana yhteiskuntaa muulloinkin kuin sodassa.³⁷

Uutta sotahistoriaa voidaan pitää yhtenä uuden historian tutkimuksen lukuisista haaroista. Se syntyi oppisuuntana 1960-luvulla erilaisten sosiaalisten, poliittisten ja aatteellisten mullistusten aikakaudella. Korkeasta iästään huolimatta suuntaus on säilyttänyt dynaamisuutensa ja innovatiivisuutensa.³⁸ Viime vuosikymmenten aikana sodan ja armeijan tutkimus onkin saanut uutta tunnustusta yhtenä mahdollisuutena ymmärtää historiallista kehitystä. Armeijainstituutio sekä varsinaiset konfliktit on alettu nähdä uudessa valossa, jossa niillä on ymmärretty olleen keskeinen rooli esimerkiksi modernin valtion ja kansainvälisten suhteiden muotoutumisessa. Uusi sotahistoria voikin tarjota uudenlaisen yhteiskunnallisen ja historiallisen kontekstin, joka puuttui aiemmasta sotahistoriasta.³⁹ Se painottaa armeijaan kiinnittyvien instituutioiden, asenteiden, sosiaalisten ja psykologisten suhteiden sekä sotavoimien ja muun yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen аспектеja sen sijaan, että se keskittyisi vain merkittäviin taisteluihin ja ylimmän sotajohdon toimintaan.⁴⁰

Osana uusien historioiden kirjoja uusi sotahistoria ei rajoitu perinteisen historian tutkimuksen tavoin vain laajoihin yhteiskunnallisiin kehityskaariin, vaan kaikilla elämänalueilla nähdään olevan oma historiallisuutensa. Toiseksi kiinnostuksen kohteena eivät ole vain kertomukset tapahtumista, vaan niiden taustalla hahmotettavat rakenteet. Kolmantena kysymys ei ole suurmiesten ja -naisten historiasta, vaan lähestymistapa on pikemminkin historia alhaalta

---

³⁷ Kinnunen & Kivimäki 2014 (b), s. 10.

³⁸ Bourke 2014, s. 21.

³⁹ Chambers 1991, s. 396–398.

⁴⁰ Spector 1992, s. 92; Chambers 1991, s. 397–398.

käsin. Paradigmassa voi nähdä siirtymän suurista kertomuksista diskurssien ja kollektiivisten mentaliteettien tutkimukseen. Neljänneksi suuntauksessa painottuu epävirallisten ja oivaltavien lähteiden hyödyntäminen vähintäänkin virallisten lähteiden ohella, ellei jopa niiden sijaan. Viralliset lähteet ilmaisevat lähes aina virallisen näkökulman historiallisiin tapahtumiin. Viidenneksi uudessa historiantutkimuksessa kaihdetaan liian vahvojen syy-yhteyksien esittämistä korostaen sen sijaan useiden eri perspektiivien yhtäaikaista käyttämistä lähestyttävään aiheeseen. Viimeisenä suuntaus on hyvin kriittinen historiallisen tiedon objektiivisuutta kohtaan. Mieleemme ei voi heijastaa todellisuutta sellaisenaan. Sen sijaan havaitsemme maailman käytäntöjen, skeemojen ja stereotyyppien verkostojen kautta. Nämä verkostot puolestaan vaihtelevat kulttuureittain.⁴¹

Yksi tutkimukseni kannalta merkittävä uuden sotahistorian aspekti on kokemuksen nousu keskeiseksi käsitteeksi. Teorian ja metodologian kannalta tämä on tarkoittanut rakenteiden, toiminnan ja käytäntöjen sekä kokijan sisäisen maailman nivoutumista yhteen kokemuksen kautta. Olemassa olevat sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet toisaalta muokkaavat kokemuksia, toisaalta ne tulevat näkyviksi ja oleviksi vasta kokijassaan. Kokemuksesta kumpuaa myös toiminta, joka osaltaan ohjaa käytäntöjä, ja tietyn kokemuksen pohjalta syntynyt toiminta voi muuttaa laajojakin rakenteita. Kokijan sisäinen maailma, joka koostuu identiteeteistä, omasta kehosta, psyykestä ja tiedostamattomasta, on yhtäaikaaisesti kokemuksen lähtökohta sekä kokemisen päämäärä. Viimeisenä olennaista on kokemuksen kielellisyys, jolloin maailma jäsentyy joukkona erilaisia tekstejä.⁴²

Käyttämäni muistitietoaineiston pohjalta ei ole tarkoituksenmukaista yrittää selvittää, mitä hevosmiehet todella sota-aikana tekivät tai miten muut sotamiehet heitä konkreettisesti kohtelivat. Sen sijaan keskeinen kysymys ovat sodasta jääneet kokemukset. Ville Kivimäki tiivistääkin, ettei kokemuksen tutkimuksessa olennaista ole se, mitä tapahtui, vaan kuinka tapahtunut ymmärrettiin ja mitä merkityksiä sille annettiin.⁴³ Analyysini idea on tutkia muistelutyön tuloksena syntyneitä tekstejä, joissa hevosmiesten kokemukset on kielellistetty: millainen tulkinta hevosmiehenä toimimisesta rakentuu ja millaisia yhteiskunnallisia ja

---

⁴¹ Burke 1991.

⁴² Kivimäki 2014, s. 85.

⁴³ Kivimäki 2014, s. 85.

sosiaalisia rakenteita ja käytäntöjä vasten se peilautuu. Kokemusten ja todellisuuden rakentumisen kielelliseen ulottuvuuteen sekä teksteihin osana maailman hahmottamista palaan sosiaalista konstruktionismia, diskursseja ja diskurssianalyysiä käsittelevässä alaluvussa.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että uudessa sotahistoriassa on kyse niistä sotahistorian muodoista, jotka sulkevat laajemmin sisään historiantutkimuksen piirissä tehtyjä uusia lähestymistapoja. Tämä on tarkoittanut aluksi sosiaalishistorian ja sittemmin kulttuurihistorian näkökulmien ja metodologioiden omaksumista.⁴⁴ Oman tutkimukseni kannalta tämä tarkoittaa mikrohistoriallista tutkimusotetta, sota-ajan kokemusten keskeisyyttä, monitieteisyyttä metodologisissa valinnoissani sekä kriittistä suhtautumista talvi- ja jatkosotiin liitettyihin suuriin kertomuksiin ja sotahistoriaa koskeviin yleistyksiin.

2.2 Muistitietotutkimuksen lähtökohdat

Lähdeaineistoni on laadultaan muistitietokokoelma, joka on syntynyt SKS:n kilpakeruun tuloksena. Muistitietoaineistoa käytettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lähteen erityisluonteeseen ja itse kysymyksenasetteluun. Muistitietoa koskevan tutkimuksen avulla on perinteisesti pyritty laajentamaan historiakuvaavaa avaamalla enemmän niin sanottujen tavallisten ihmisten historiaa. Sitä on käytetty myös sellaisiin kohteisiin, joista ei ole jäänyt kirjallisia dokumentteja. Tämän lisäksi muistitietotutkimuksella on voitu tarkastella virallisten järjestöjen marginaalijäseniä. Muistitietohistorian avulla voidaankin tuoda uudenlaisia näkökulmia tutkimukseen.⁴⁵ Suomen sodista 1939–1944 on tallella paljon virallista materiaalia, jota esimerkiksi Ylä-Pietilä on käyttänyt ansiokkaasti hyväkseen tutkielmassaan.⁴⁶ Viralliset lähteet eivät kuitenkaan kerro tavallisten hevosmiesten ja ajajien kokemuksista ja tunteista sodassa, hevosmiesten ammattitaidosta tai sen puutteesta, eivätkä hevosten ja näiden hoitajien ja ajajien arvostuksesta sodassa ja sotaa käyvässä yhteiskunnassa. Muistitietoaineisto auttaakin täydentämään aikaisempaa tutkimusta tarjoamalla virallisten lähteiden rinnalle tavallisten ihmisten näkökulman.

---

⁴⁴ Bourke 2014, s. 42.

⁴⁵ Ukkonen 2000, s. 13–14.

⁴⁶ Ylä-Pietilä 2002.

Keskeistä on paitsi näkymättömän ja ohitetun menneisyyden tekeminen näkyväksi myös muistelijoiden omien kokemusten ja heidän tulkintojensa esiin saaminen. Päättävöitteena ei ole etsiä salailua, väärää yksityiskohtia eikä kaunistelua, vaan ottaa peruseriaatteen se, että muistelijoidella on oikeus ja omat syynsä henkilökohtaisiin tulkintoihinsa.⁴⁷ Kirjoittajien motiivina on hyvinkin saattanut olla halu tuoda sodasta esiin omat tulkintansa, varsinkin, jos heidän tärkeiksi kokemansa aiheet ovat heidän mielestään jääneet aiemmin liian vähälle huomiolle. Muisteleminen voi olla arkipäiväistä elämäkokemusten kertaamista, mutta toisaalta se on moninaista muistelijan elämäkokemuksen ja menneisyyden arviointia tai yhteistä menneisyyden rakentamista.⁴⁸

Hevonen kilpakeruun aiheena on jo itsessään sellainen, että se osittain valikoi keruuseen vastaajien joukkoa: muistelijalla on oltava tietynlainen kosketus käsiteltävään ilmiöön, että hän ylipäänsä tarttuu aiheeseen ja kokee sen merkitykselliseksi. Vastaajat kirjoittavatkin omista motiiveistaan käsin. Toisille kirjoittaminen saattaa olla esimerkiksi omien sota-ajan muistojen läpikäymistä ja mahdollisesti jonkinlaisen hyväksynnän saamista, josta koki sota-aikana jääneensä paitsi. Osa muistelijoidesta esimerkiksi tuo esille kokemuksiaan syrjinnästä tai alempiarvoisuudesta hevosmiehenä, kun taas toiset kirjoittavat mahdollisesti yleisemmällä ja abstraktimmalla tasolla, haastamatta vakiintuneita käsityksiä. Jokaisella on luonnollisestikin omanlaisensa kokemukset sodasta, mutta on myös mahdollista ja todennäköistä, että aika on muokannut sotamuistoja.

Lähdeaineistoni muistelijat ovat voineet turvautua myös muihin lähteisiin kuin omaan muistiinsa.⁴⁹ Tämä on hyvä pitää mielessä tilanteessa, jossa muistitieto on kerätty ylös vasta myöhään tapahtuman jälkeen. Muistelijat ovat todennäköisesti kuulleet tai lukeneet sodan tapahtumista esimerkiksi radiosta, lehdistä, televisiosta tai historiankirjoituksesta. Lähtökohtana on kuitenkin ollut omakohtainen kokemus, jota vasten jälkeenpäin saatu tieto arvioidaan ja mahdollisesti liitetään osaksi omaa muistitietoa. Mielestäni nämä omien

---

⁴⁷ Ukkonen 2000, s. 14.

⁴⁸ Ukkonen 2000, s. 11.

⁴⁹ Portelli 2006, s. 58. Portellin artikkelin ensiversio julkaistiin jo vuonna 1979 Primo Maggio -lehdessä. Uusin versio artikkelista on luettavissa The Oral History Readerista (1998). Portelli viittaa artikkelissa pääasiassa suullisiin lähteisiin, mutta samat pääpiirteet koskevat usein myös kirjallista muistitietoa.

kokemuksien päälle kerrostuneet, muista lähteistä peräisin olevat ainekset, ovatkin periaatteessa aina henkilön omien arvojen ja maailmankuvan kautta suodattuneita, eivätkä ne tällöin mitenkään heikennä lähteen arvoa tutkimukselle.

Tapahtumien kulun voi muistaa väärin tai sitä voidaan haluta kaunistella. Tämä ei kuitenkaan ole muistitiedon tutkimisessa vahingollista: tavoitteena on ymmärtää, miksi ihmiset ajattelivat siten kuin he ajattelivat, eikä pyrkiä selvittämään, miten asiat oikeasti olivat.⁵⁰ Muistitiedolle onkin luonteenomaista, että se kertoo vähemmän siitä, mitä menneisyydessä todella tapahtui ja painottaa enemmän sitä, mikä näiden tapahtumien merkitys on tai oli muistellessa.⁵¹ Tutkimuksessani käytän muistitietoa nimenomaan merkityksien rakentamisessa ja arvojen tarkastelussa, enkä pyri niinkään selvittämään sodan kulkua, josta on jo paljon aikaisempaa tutkimusta.

Fingerroosin ja Haanpään mukaan muistitietoa lähteenään käyttävässä tutkimuksessa pyritään tuomaan esille muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä. Tutkijan itsensä tehtävänä on puolestaan esittää menneisyys tai tehdä siitä tulkintoja.⁵² Menneisyyden kertaamisessa ja tulkinnassa kertomalla ei kuitenkaan ole kyse pelkästään muistelijan oman elämän tarkastelusta. Se on samalla historiallisten, monia ihmisiä koskeneiden tapahtumien käsittelyä ja kertojan elämänvaiheiden suhteuttamista julkiseen historiaan. Tämän vuoksi muistelua on voitu tarkastella myös historiantulkintana.⁵³ Jokaisen kilpakeruuseen osallistuneen kirjoittajan voikin nähdä kirjoittaneen oman arvomaailmansa mukaisen historiantulkintansa.

Muistitietoa käytettäessä ulkoinen lähdekritiikki eli syyt, miksi kertoja muistelee aihetta, eivät riitä, vaan on otettava huomioon myös, miksi kertoja kertoo niin kuin kertoo ja mitä hän pitää ja piti tärkeänä ja selitystä kaipaavana.⁵⁴ Pohdinkin näitä asioita tutkimuksessani ja mietin, millaiset painotukset kirjoittajilla ovat olleet heidän valitessaan aiheitaan ja mihin teemoihin he ovat syventyneet muita enemmän. Makkosen mukaan muistojen kerronta, ylläpitäminen ja unohtaminen ovat yhteisöllisesti säädeltyjä, vaikka muistelu itsessään onkin yksilöllistä.

---

⁵⁰ Kalela 2006, s. 83.

⁵¹ Fingerroos & Haanpää 2006, s. 33.

⁵² Fingerroos & Haanpää 2006, s. 28.

⁵³ Ukkonen 2000, s. 21.

⁵⁴ Kalela 2006, s. 75.

Muistaminen ja unohtaminen ei siis kuitenkaan ole täysin sattumanvaraista.⁵⁵ Kaikkea muistamaansa ei kukaan pysty kirjoittamaan, joten erityisesti mieleenpainuvimmat tai jollain tasolla merkityksellisimmät asiat ovat valikoituneet ensinnäkin muistettaviksi ja toisaalta vielä ylöskirjattaviksi asti. Hevosen ja muistelijoiden omasta arvostuksesta kertovat siis jo osittain valitut aihepiirit ja niiden painotukset. Vastaukset välittävät hevosmiesten sotamuistoista sellaista kuvaa, jonka kirjoittajat toivoivat siirtävänsä jälkipolville. Tämä kuva voi olla luonteeltaan niin positiivis- kuin negatiivissävytteinen, näennäisen neutraali tai yhdistelmä näitä kaikkia kolmea ulottuvuutta.

Kertojan muistelmiin saattaa vaikuttaa myös esimerkiksi elinolosuhteiden tai poliittisten näkemysten vaihtuminen: asioita, joita tekohetkellä pidettiin hyväksyttävänä tai pakollisina ei kertoja välttämättä enää kerrontahetkellä hyväksy, eikä näin ollen välttämättä halua niistä kertoa. Onkin siis hyvä pohtia, mitä kertoja jättää kertomatta ja mistä syystä.⁵⁶ Muistitieto on kertomuksen kirjaamisen hetkellä ensi käden lähde kertojastaan.⁵⁷ Muistitiedon kohdalla täytyy kuitenkin olla erityisen tarkkana ja pohtia, mitä lähdemateriaali kertoo tapahtuneesta ja sen ajan arvoista ja kuinka paljon se kuvastaa kerronta-ajankohdan arvoja. Näin asiaa tarkastellen tutkimukseni ajankohdaksi määrittyy talvi- ja jatkosodan lisäksi keruujulkaisu 1970-luvulla. On myös huomioitava, miten eri muisteluaineiston keruuhetkellä suomenhevosta, ”sotahevosta”, ja niitä hoitaneita ja käyttäneitä hevosmiehiä haluttiin muistella ja minkälaista muistelua pidettiin soveliaana. Pohdin tutkimuksessani, onko esimerkiksi aiheita, joista vaietaan tai joista kerrotaan aina samalla tavalla.

Lähdeaineistoani tarkastellessa on otettava huomioon myös sen luonne niin muistitietoaineistona kuin kilpakeruuaineistonaakin. Jyrki Pöysä on tutustunut kilpakeruun luonteeseen tarkemmin artikkelissaan ”Kilpikirjoitukset muistitietotutkimuksessa”. Kilpakeruuseen osallistuva kirjoitus ei ole vapaata tajunnanvirtaa, vaan sitä ohjaa pitkälti keruujulkistuksen yksityiskohtainen vastausohje. Vaikka aihe onkin rajattu, on kirjoittajalla silti suurempi vapaus seurata omaa tulkintaansa aiheesta, eikä tutkija tai haastattelija ole palauttamassa häntä takaisin toivottuun asiasisältöön. Kirjoittajalla ei myöskään ole yhtä

---

⁵⁵ Makkonen 2006, s. 248–249.

⁵⁶ Portelli 2006, s. 58.

⁵⁷ Kalela 2006, s. 74–75.

tarkkoja käsityksiä tulevasta lukijasta, ja näin mahdollinen pyrkimys harmonisoida tekstiä oletettuun toivottuun suuntaan jää merkitykseltään vähäisemmäksi.⁵⁸ Vaikka lähdeaineistoni onkin keruuaineistoa, on kirjoittajilla ollut mahdollisuus kirjoittaa kilpakeruun teeman mukaisesti tärkeimmiksi kokemistaan aiheista ja valita omien arvojensa mukaiset painotukset paremmin kuin tilanteessa, jossa haastattelija mahdollisesti enemmän ohjailisi vastauksia esimerkiksi keskeytyksillä ja tarkentavilla kysymyksillä.

Kirjoittamiselle keskeisiä piirteitä ovat Pöysän mukaan suoran vastauksen ohjailun puute, sillä tutkija ei anna palautetta tekstin syntyvaiheessa, yksityisyys, mahdollisuus kirjoittaa jaksottain haluttuna ajankohtana halutun mittainen aika, mahdollisuus lukea teksti, muokata sitä ja kirjoittaa se puhtaaksi.⁵⁹ Suoran interaktiivisen ohjailun puuttuminen saattaa edesauttaa tekstin itseohjautuvuutta ja assosiointia teemojen välillä.

Kirjoittaminen mahdollistaa myös ilmaisemisen tarkemman kontrollin verrattuna suulliseen muisteluun, sillä tekstiä on mahdollista lukea ja muokata jälkikäteen. Halutessaan voi myös olla lähettämättä tuotostaan kilpailuun tai keruuseen ollenkaan. Kirjoitettu muistitieto mahdollistaakin tietoisemman minäkuvan ylläpidon, eikä spontaaneja tunnustuksia tai lipsahduksia todennäköisesti ilmene.⁶⁰ Jokainen vastaus onkin nähtävä harkittuna ja aikaa sekä vaivaa vaatineena tuloksena, joka edustaa kirjoittajansa ajatus- ja arvomaailmaa. Kun jokaista sanaa ja lausetta kykenee halutessaan rauhasa ja ajan kanssa miettimään, on keruuseen lähetetty kirjoitus todennäköisesti pitkälti sellainen, jollaisena kirjoittaja haluaisi itsensä nähtävän muiden, esimerkiksi tutkijoiden tai jälkipolvien silmissä. Toisaalta kirjoittaja ei täysin tiedä, millaisten ihmisten luettavaksi teksti päättyy, mikä saattaa osittain vaikeuttaa sen mahdollista muokkaamista oletetulle kohdeyleisölle.

Kirjoituskilpailujen ongelmana on usein sporadisuus eli hajanaisuus ja erillisyyt, kun keruukutsut suunnataan laajoille yleisöille. Kirjoituskilpailut sopivatkin aineistona parhaiten erilaisten näkökulmien ja käsitysten skaalojen tunnistamiseen.⁶¹ Käyttämäni kilpakeruun keruupyynnö postitettiin 121 lehteen ja noin 50 kerääjälle. On toisaalta myös hyvä, että keruu

---

⁵⁸ Pöysä 2006, s. 230.

⁵⁹ Pöysä 2006, s. 229.

⁶⁰ Pöysä 2006, s. 230.

⁶¹ Pöysä 2006, s. 238–239.

on suunnattu mahdollisimman laajalle yleisölle, jolloin vastauksienkin voi olettaa olevan verrattain kattavat, ainakin maantieteellisesti. On myös hyvä muistaa, että keruukilpailussa osallistujia ei ole mitenkään valittu mukaan, vaan he ovat omasta vapaasta tahdostaan osallistuneet keruuseen, esimerkiksi palkintojen toivossa. Toisaalta tutkijana en ole voinut valita osallistujia, enkä tällä tavalla vaikuttaa osaltani keruun tuloksiin. Voidaan kuitenkin olettaa, että vaikka keruualue onkin maantieteellisesti iso, tietäntyyppiset muistelijat ovat valikoituneet vastaamaan keruukutsuun ja heidän voisi olettaa olevan ainakin yleisellä tasolla kiinnostuneita hevosista ja hevosmiehistä. Toisaalta esimerkiksi yksikin positiivinen hevoskokemus sodan aikana on saattanut saada heidät aktivoitumaan ja osallistumaan keruuseen.

2.3 Sosiaalinen konstruktionismi, diskurssit ja diskurssianalyysi

Tutkimukseni keskiössä ovat muistitietoaaineistosta löytämäni hevosmiehiä koskevat diskurssit. Mutta mitä diskurssit tarkalleen ottaen ovat? Asia on helpommin ymmärrettävissä, kun otamme lähtökohdaksi diskurssien läsnäolon jokapäiväisessä elämässämme. Onkin mahdollista sanoa, että elämme diskurssien maailmassa. Kohtaamme diskursseja hyvin erilaisilla vuorovaikutuksen ja merkitysten areenoilla: muun muassa arkisessa vuorovaikutuksessa, tiedotusvälineiden välittämänä ja kuluttamissamme kulttuurituotteissa. Ei ole liioiteltua väittää, että maailmamme on diskurssien läpikotaisin kyllästämä. Sen lisäksi, että törmäämme diskursseihin päivittäin, käytämme itse niitä niin tietoisesti kuin tiedostamatta hyödyksi sekä muokkaamme, haastamme ja omaksumme niitä.

Diskursseilla voi nähdä olevan voima muokata todellisuutta. Tämän idean ymmärtämisen kannalta on olennaista tarkastella sosiaalisen konstruktionismin ideaa. Sitä on pidetty diskurssianalyysin teoreettisena kotina.⁶² Sosiaaliselle konstruktionismille on hankala löytää tyhjentävää määritelmää. Sitä on kutsuttu niin liikkeeksi, kannanotoksi, teoriaksi, teoreettiseksi orientaatioksi kuin lähestymistavaksikin. Yleisimmällä tasolla sitä voidaan pitää nimityksenä joukolle todellisuuden luonnetta käsitteleviä näkökantoja, jotka ovat saaneet vaikutteita Bergerin ja Luckmannin vuonna 1966 julkaistusta merkkiteoksesta *Todellisuuden*

---

⁶² Jokinen 1999, s. 39.

sosiaalinen rakentuminen.⁶³ Vivien Burrin mukaan onkin turhaa yrittää etsiä sosiaaliselle konstruktionismille yhtenäistä määritelmää. Hedelmällisempää hänen näkökulmastaan on tarkastella konstruktionismin teoreetikkoja heitä yhdistävän perheyhtäläisyyden näkökulmasta. Perheyhtäläisyydellä Burr tarkoittaa sitä, että vaikka kahden eri tutkijan väliltä on löydettävissä aina vähintään yksi yhdistävä piirre, ei yhtä ja samaa piirrettä löydy kaikkien teoreetikkojen kirjoituksista.⁶⁴

Burr tiiviistää sosiaalisen konstruktionismin neljään pääteesiin. Ensinnäkin sitä luonnehtii kriittisyys itsestään selvänä pidettyä tietoa kohtaan: sokean positivismin ja empirismin sijaan tutkijoiden on kyseenalaistettava, mitä todellisuuden luonteesta voidaan tietää puhtaan havainnoinnin avulla. Se, mikä on olemassa, ei välttämättä tyhjenny siihen, mitä havaitsemme olevaksi.⁶⁵ Konstruktionisteja yhdistää siis näkemys siitä, että tieto ja totuus ovat aina jollain tapaa ihmismielen luomia, ei maailmasta sellaisenaan löydettyjä asioita.⁶⁶ Toiseksi on huomioitava todellisuuden historiallisuus ja kulttuurikeskeisyys. Kaikki, minkä ymmärrämme ja merkityksellistämme, suodattuu elinympäristömme ja kulttuurimme lävitse. Kolmanneksi tieto rakentuu sosiaalisissa prosesseissa. Tieto maailmasta määrittyy siis ihmisten välisessä kanssakäymisessä, ei suorina havaintoina ulkoisesta todellisuudesta.⁶⁷ Sosiaalisessa konstruktionismissa on silti mahdollista säilyttää ainakin osittain niin sanottu tieto-opillinen realismi: vaikka käyttämämme käsitteet rakennetaan löytämisen sijasta, voivat ne silti vastata jotakin maailmassa tosiasiallisesti olevaa.⁶⁸ Viimeisenä tieto ja sosiaalinen toiminta kulkevat käsi kädessä. Merkityksenantomme kautta rakennettu maailma on kytköksissä valtasuhteisiin, sillä se, miten ymmärrämme maailman vaikuttaa siihen, millainen toiminta nähdään hyväksyttävänä ja millainen kiellettynä.⁶⁹ Merkityksien ja niiden muodostamisen voidaankin sanoa olevan omanlaistaan politiikkaa.⁷⁰

---

⁶³ Stam 2001, s. 294.

⁶⁴ Burr 2003, s. 2.

⁶⁵ Burr 2003, s. 3.

⁶⁶ Andrews 2012, s. 40.

⁶⁷ Burr 2003, s. 3–4.

⁶⁸ Andrews 2012, s. 40.

⁶⁹ Burr 2003, s. 5.

⁷⁰ Gee 1999, s. 12.

Diskurssit rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä rakentaen samalla osaltaan sosiaalista todellisuutta. Diskurssi on määriteltävissä verrattain eheäksi, säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi.⁷¹ Foucault on kuvannut diskursseja käytännöiksi, jotka luovat omat viittauskohteensa.⁷² Diskursseilla viitataan siis joukkoon merkityksiä, metaforia, representaatioita, kuvia, tarinoita, väittämiä ja muita merkitystä kantavia yksiköitä, jotka tuottavat yhdessä tietynlaisen toisinnon tapahtumasta tai ilmiöstä.⁷³

Diskursseilla on myös oma valtaulottuvuutensa. Valtaa käytetään ja valta realisoituu osana diskursseja: ne asettavat rajoituksia tiettyjen asiasisältöjen tuomiseen osaksi ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä tiettyjen suhteiden ja roolin omaksumiselle vuorovaikutusprosessissa. Käytännön tasolla tämä voi tarkoittaa tilannetta, jossa yksilö tai ihmisryhmä ei voi esittää omaa tulkintaansa todellisuudesta, vaan se jää jollakin tapaa marginaaliin suhteessa muihin diskursseihin. Edellä mainitussa tapauksessa tietyille ihmisille ei myönnetä sellaista subjektipositiota, josta käsin heidän tuottamansa diskurssi nähtäisiin legitiiminä, vaan heidän subjektipositionsa on vallankäytön näkökulmasta heikompi. Subjektipositioilla tarkoitetaan niitä erilaisia asemia, joihin puhuja diskurssien maailmassa sijoitetaan ja joista hän diskursseja tuottaa.⁷⁴ Esimerkiksi länsimaissa homoseksuaalisuutta koskevissa diskursseissa vallitsi vielä 1900-luvun jälkipuoliskolla tilanne, jossa homoseksuaalisuuden sairaudeksi määrittelevä diskurssi hallitsi niin vahvana, ettei seksuaalivähemmistöjen itsensä tuottamat, seksuaalista suuntautumista uudelleen määrittelevät diskurssit saaneet sijaa. Tutkimukseni voi nähdä tärkeäksi siitä näkökulmasta, ettei ajomiehillä ja heidän kanssaan sodassa työskennelleillä ole aiemmin ollut pääsyä sellaiseen subjektipositioon, josta käsin he ovat saaneet tuottaa omista lähtökohdistaan kumpuavia merkityksiä kokemuksistaan sodissa.

Valta ei liity pelkästään varsinaisiin diskurssien tuottamisen tilanteisiin. Tunnusmerkittömät, yleisesti kyseenalaistamattomat tavat ymmärtää todellisuutta ovat läheisesti yhteydessä valtaan. Jokainen erilainen tapa hahmottaa tapahtuma tuo mukanaan potentiaalin erilaisille sosiaalisille käytännöille, tavoille toimia yhdellä tapaa toisen sijasta. Samalla toiset tavat

---

⁷¹ Jokinen, Juhila & Suoninen 1993 (b), s. 26–27.

⁷² Foucault 1972, s. 49.

⁷³ Burr 2003, s. 64.

⁷⁴ Fairclough 1996, s. 44–47 ja Burr 2003, s. 111.

toimia marginalisoituvat.⁷⁵ Tieto ymmärretään siis aina yhdeksi mahdolliseksi tavaksi merkityksellistää maailmaa, jolloin tietty versio todellisuudesta tuo mukanaan tietyt mahdollisuudet toimia maailmassa.⁷⁶

Lisäksi on esitettävissä erottelu kahden diskurssin määritelmän välillä: toisella viitataan diskursseihin kielenkäyttönä, sosiaalisena toimintana, toisella tarkoitetaan ”historiallisesti suhteellisen sitkeitä, vuorovaikutustilanteesta toiseen käytettäviä ja tunnistettavissa olevia tapoja merkityksellistää ja kuvata asioita, ilmiöitä ja tapahtumia tietyistä näkökulmasta ja tietyllä tapaa”.⁷⁷ Tutkimukseni kannalta nämä molemmat merkitykset ovat keskeisiä: toisaalta diskurssit hevosmiehistä rakentuvat muistelutekstien kautta sosiaalisena toimintana, toisaalta ne uusintavat, muokkaavat ja rikkovat olemassaolevia diskursseja hevosmiesten arvostuksesta, asemasta ja roolista.

Diskurssianalyysin kantavana ajatuksena on, että todellisuus rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja muut semioottiset merkkijärjestelmät ovat merkittävässä osassa.⁷⁸ On myös huomattava, että kieli on osa yhteiskuntaa, eikä jotakin sen ulkopuolella olevaa: kielellä ja yhteiskunnallisilla olosuhteilla on dialektinen suhde, jossa molemmat vaikuttavat jatkuvasti toisiinsa. Lisäksi kieli on sosiaalinen prosessi. Aina kun puhumme, kuuntelemme, kirjoitamme tai luemme teemme sen yhteiskunnallisesti määrittyneistä ehdoista käsin ja toiminnallamme on samalla tavoin sosiaalisesti määrittynyt merkitys.⁷⁹ Kielenkäyttömme avulla kerromme niin itsestämme kuin muistakin. Kielen avulla nivoudumme yhteisöiksi ja sen jäseniksi. Diskurssianalyysi nojautuukin funktionaaliseen kielikäsitteeseen, jossa kielelliset merkitykset ovat tilannesidonnaisia ja syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.⁸⁰ Kielen avulla toisaalta luomme sosiaalista todellisuutta, mutta samalla tämä sosiaalinen todellisuus vaikuttaa itse kielenkäyttöön ja luo sitä.⁸¹

---

⁷⁵ Burr 2003, s. 68.

⁷⁶ Burr 2003, s. 79.

⁷⁷ Pietikäinen & Mäntynen 2009. 26–27.

⁷⁸ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 12.

⁷⁹ Fairclough 1996, s. 22–23.

⁸⁰ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 14.

⁸¹ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 18, 22, 26.

Diskurssianalyysin kiinnostuksen kohteena on se, miten erilaiset toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytön avulla. Kyse ei ole niinkään siitä, että tutkija pyrkisi nimeämään teoille ja ilmiöille syitä, vaan erilaiset toimijoiden ilmiöiden ja niiden syiden kuvaamisen tavat otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan.⁸² Diskurssianalyysin voi tiivistää tarkoittavan sellaista kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä.⁸³

Diskurssianalyysin kohteet, diskurssit, ovat löydettävissä teksteistä. Tällä ei tarkoiteta vain arkiymmärryksestä tuttuja kirjoitettuja tekstejä. Modernin kielitieteen myötä on syntynyt niin sanottu laaja tekstikäsitys. Sen mukaan kaikki mahdolliset kielelliset ilmaisun muodot ovat ymmärrettävissä teksteiksi, olipa kyseessä televisiohaastattelu tai ruuanlaittoresepti. Laajimmillaan tekstin voi ymmärtää olevan kaikki merkityksellinen tietyssä tilanteessa.⁸⁴ Ian Parker kutsuukin tekstejä rajoittamattomiksi merkitysten kudelmiksi, jotka voidaan tuottaa missä tahansa muodossa. Olennaista on, että tuotetulle tekstille voidaan antaa tulkinnallinen merkitys.⁸⁵ Lähdeaineistonani käyttämät kirjoitetut muistot ovat siis omanlaisensa tekstien joukko, jotka sisältävät itsessään suuren määrän erilaisia diskursseja. Lisäksi muisteluaineisto muodostaa oman erityislaatuisen tekstityypinsä. Aineiston erityisluonnetta olen valottanut lähdeaineistoa esittelevässä luvussa, muistitietotutkimusta käsittelevän luvun yhteydessä sekä tutkimukseni viimeisessä luvussa lähdemateriaalin rajoituksia pohtiessani.

Itse tekstin ohella olennainen osa diskurssien toimintalogiikkaa on niiden esiintymiskonteksti. Vaikka kielenkäyttäjällä onkin teoriassa vapaus valita, vaikuttaa konteksti hahmottuviin vaihtoehtoihin. Kielenkäyttö kuvaakin niin sen käyttäjän valintoja ja arvoja kuin myös häntä ympäröivän yhteiskunnan, kulttuurin ja instituutioiden arvoja ja normeja.⁸⁶ Vaikka diskurssit ovat vahvasti kytköksissä kielenkäyttöön, ei diskurssianalyysissä ole kyse puhtaasti kielellisten seikkojen tutkimuksesta. Yhtä olennaista on nostaa esille kielenkäyttöön kytkeytyviä

---

⁸² Suoninen 1999, s. 18.

⁸³ Jokinen, Juhila & Suoninen 1993 (a), s. 9–10.

⁸⁴ Alba Juez 2009, s. 6–7.

⁸⁵ Parker 1992, s. 6.

⁸⁶ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 17–18.

sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia näkökulmia.⁸⁷ Tämä selittää osaltaan diskurssianalyysin suosiota moni- ja poikkitieteellisenä tutkimusmetodina. Diskurssianalyysin avulla voi tarkastella miten erilaisia tapahtumia ja todellisuuksia merkityksellistetään.

Metodin teoreettiseen perusluonteeseen kuuluu, ettei siinä nähdä mahdollisena etsiä yhtä ”oikeaa” tulkintaa. Sen sijaan pyrkimyksenä on löytää mahdollisimman hedelmällisiä ja perusteltuja tulkintoja monien, mahdollisesti yhtä ”oikeina” pidettävien tulkintojen joukosta.⁸⁸ Tutkimusongelman perusteella mielenkiintoisiksi todettujen diskurssien kohdalla tutkija tarkastelee niiden painoarvoa, millaiset käsitykset ovat vallitsevia, mitkä marginaalisia ja mitkä puuttuvat jopa kokonaan ja miksi.⁸⁹ Diskurssianalyysin avulla en siis tarkastele pelkästään hevosmiehiä koskevaa merkitysten antoa itseään, vaan jossain määrin myös yhteiskunnallisia ja institutionaalisia rakenteita sekä niihin liittyviä valtasuhteita.⁹⁰

Siinä missä diskurssianalyysi tarjoaa antoisan lähestymistavan muistitietoaineistoon, on syytä pitää mielessä kyseisen metodologisen valinnan mukanaan tuomat rajoitukset ja reunaehdot. Ensinnäkin diskurssianalyysissä tutkija tuo tutkimusprosessiin väistämättä mukanaan omat kulttuuriset ennakkokäsityksensä aiheeseen. Hän on samalla tavalla kulttuurinen toimija kuin kuka tahansa muukin, jolloin hänellä on käytössään tietynlaiset tulkintaresurssit. Lisäksi diskurssianalyytikon toiminta voidaan nähdä luonteeltaan samanlaisena kuin se toiminta, jota hän itse tutkii: tutkimusaiheesta puhuminen, kirjoittaminen sekä dialogi tutkimusaineiston kanssa edustavat kaikki vuorovaikutuksellista diskurssien tuottamista.⁹¹

Olennainen taito diskurssien tutkijalle on muistaa tutkimuksensa refleksiivinen luonne. Tutkimus on siis itsessään yksi sosiaalisen todellisuuden rakentaja. Toisaalta refleksiivisyydellä tarkoitetaan myös tutkijan mahdollisuutta suunnata huomionsa omaan kielelliseen toimintaansa ja siinä tuottamiinsa konstruktioihin.⁹² Tutkijan on tutkimusprosessinsa edetessä arvioitava, mihin hänen tekemänsä erilaiset valinnat ja tulkinnat pohjautuvat, ja voiko niiden

---

⁸⁷ Alba Juez 2009, s. 10.

⁸⁸ Jokinen, Juhila & Suoninen 1993 (c), s. 231.

⁸⁹ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 13.

⁹⁰ Ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 21.

⁹¹ Juhila 1999, s. 201.

⁹² Juhila 1999, s. 230.

takaa hahmottaa erilaisia sosiokulttuurisia tekijöitä, jotka ovat ohjanneet tutkimusta. Toisaalta on varottava sortumasta ylikriittiseen ja kokonaisvaltaiseen itsereflektiivisyyteen, jossa tutkimuksen painopiste siirtyy aineistosta hahmotettujen diskurssien etsimisen ja analyysin sijasta pelkkään tutkijan omien intertekstuaalisten kytkösten luettelemiseen.

3 Hevoset ja hevosmiehet sodassa 1939–1945

Hevosten määrä Suomessa 1939 talvisodan alkaessa oli noin 386 000.⁹³ Puolustusvoimat käyttivät hevosia niin talvi- kuin jatkosodassakin kuljetusvälineinä. Jatkosodan päättyessä talvi- ja jatkosotaan oli yhteensä otettu noin 134 000 hevosta.⁹⁴ Voidaankin todeta, että sotaan osallistui karkeasti ottaen lähes kolmasosa koko maamme silloisesta hevoscannasta. Sen sijaan tarkkaa tietoa varsinaisten hevosmiesten määrästä ei ole. Todennäköistä kuitenkin on, että ajomiehiä oli noin yksi hevosta kohden, kun taas tykistössä sama henkilö saattoi olla vastuussa useammasta hevosesta.

Talvisodassa hevosilla oli merkittävä osa maamme puolustuskyvyn ylläpitämisessä, sillä ne kuljettivat materiaaleja ja takasivat joukkojen liikkuvuuden. Hevosilla hoidettiin tarvittaessa myös erilaisia tiedustelu- ja viestintätehtäviä.⁹⁵ Moni kirja on jopa omistettu suomenhevoselle, jonka merkitys nähdään talvi- ja jatkosodassa Suomen itsenäisyyttä puolustaessa korvaamattomana.⁹⁶ Kuitenkin esimerkiksi Markku Iskanius kirjoittaa väitöskirjassaan, että ”[talvi]sota myös osoitti, että hevonen tulisi korvata monessa tapauksessa kuorma-autolla.”⁹⁷ Hevosen roolista on siis kahtaalle jakautuvia näkemyksiä. Toisaalta hevoset on koettu elintärkeiksi Suomen sodissa ja toisaalta rationaalisesti ilmoitetaan, että moottoriajoneuvot olisivat monessa kohdassa voineet korvata hevosen.

Wariksen mukaan talvisotaa käsittelevässä televisio-ohjelmassa 28.10.1989 Klaus Järvinen, lääkintäjoukoissa palvellut professori, oli sanonut, että niin järkyttävältä kuin se saattaakin kuulostaa, saatettiin hevosen menetys kokea pahempana kuin miehen menetys. Tämä Wariksen mukaan kuvaa hyvin hevosen merkitystä viime sodissamme.⁹⁸ Hän ei kuitenkaan tarkemmin erittele, tarkoittaako Järvinen ohjelmassa nimenomaan hevosten merkitystä joukkojen ja materiaalien kuljetuksessa vai viittaako hän myös hevosen ja miehen väliseen aseveljeyteen, hevosen arvostukseen ja menetyksen henkiseen puoleen.

---

⁹³ Ojala 1997 (b), s. 110 tilasto. Tilaston mukaan hevosten lukumäärien tiedot vaihtelevat ja taulukko perustuu Hevosjalostusliittojen keskusliitto ry:n ja Suomen Hippos ry:n julkaisemiin tilastoihin.

⁹⁴ Waris 1997, s. 74.

⁹⁵ Ylä-Pietilä 2002, s. 5–6.

⁹⁶ Esim. Ojala 1997 (a) & 1997 (b); Aaltonen 1991.

⁹⁷ Iskanius 2004, s. 56, sulkulisäys kirjoittajan.

⁹⁸ Waris 1997, s. 36.

Talvi- ja jatkosotaan on viitattu myös hevosten sotasavottana.⁹⁹ Hevosia onkin muistettu useassa niihin keskittyvässä teoksessa ja niiden merkitys sodan kulussa on yleisesti tunnustettu. Kukaan ei myöskään lähde epäilemään tai kiistämään sotilaidemme työpanosta Suomen puolustamisessa, mutta hevosmiesten rooli, ammattiosaaminen ja arvostus on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle huomiolle.

Tässä luvussa valotan hevosmiesten asemaa Suomen sodissa 1939–1944 aiemman historian tutkimuksen perusteella. Tämän lisäksi käsittelen itse hevosten näyttelemää roolia talvi- ja jatkosodan aikana. Vaikka tutkimukseni fokus on hevosmiehissä, heidän arvostuksessaan, asemassaan ja roolissaan, näen hevosiin liittyvän taustatiedon olevan yksi hevosmiehiä koskevan tulkinnan avaimista. Lisäksi hevosmiehiä käsittelevän aiemman tutkimustiedon vähyys antaa perusteen täydentää hevosmiehistä piirtyvää kuvaa välillisesti hevosiin keskittyvän tiedon ja tutkimuksen kautta.

Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen hevosen yhteiskunnallista merkitystä Suomessa 1900-luvun alusta sota-aikaan saakka. Tämän jälkeen käyn läpi hevosen roolia talvi- ja jatkosodassa. Viimeisenä tarkastelen itse hevosmiehiä koskevaa sota-ajan tietoa.

3.1 Suomalainen hevostalous ennen sotia

Jotta hevosmiehen työpariin, hevoseen, sota-aikana liitettyjä merkityksiä, mielikuvia ja asenteita olisi helpompi ymmärtää, on syytä luoda katsaus hevosten roolin kehitykseen osana suomalaista yhteiskuntaa. 1800-luvulla hevonen oli pääasiassa tavaraliikenteen palveluksessa, vaikka sitä käytettiin muihinkin töihin, kuten voimanlähteenä ja metsätaloudessa. Hevosten määrä suhteessa väkilukuun alkoi kuitenkin vähentyä 1870-luvun puolivälistä lähtien. Syynä tähän oli etenkin Etelä-Suomessa nopeasti kehittynyt rataverkosto. Hevosliikenne oli kallista, sillä hevonen piti ruokkia ja hoitaa, vaikka sillä ei olisi ollut ajoakaan. Pienenkin tavaramäärän kuljettaminen myös sitoi sekä hevosen että ajurin, vaikka matkaa olisi ollut vain parikymmentä kilometriä. Hevosliikenne olikin kallista verrattuna junaan, laivaan ja muihin

---

⁹⁹ Kts. esim. Rislakki 1977; Waris 1997, s. 72.

massakuljetusvälineisiin. Hevonen siirtyi pitkän matkan tavaraliikenteestä paikallisliikenteeseen ja keskipitkille matkoille. Tavarakuljetuksien vähentyessä hevoset siirtyivät pääasiassa metsätöihin. Tämä ei kuitenkaan heijastunut hevosten määrään, koska työ ajoittui talveen, jolloin maataloudessa oli vähemmän hevostyön tarvetta. Vasta polttomoottori syrjäytti hevosen lopullisesti, kun maanteillä autot ja pelloilla traktorit yleistyivät.¹⁰⁰

Autoliikenteen läpimurto alkoi kunnolla 1920-luvun alkupuoliskolla. Tällöin alkoi myös hevosliikenteen jyrkkä alamäki henkilöliikenteessä, joka oli jatkanut kasvuaan aina 1918 sotaan asti. Syynä romahdukseen oli kyytilaitoksen poistuminen ensin pääteiltä ja myöhemmin sen väheneminen myös syrjäseuduilta linja-autojen yleistymisen ja reittiverkon laajenemisen myötä.¹⁰¹ Aikaisemmin juna ja höyrylaiva olivat olleet sidottuja reitteihinsä, jolloin kuljetusketjun osana tarvittiin myös hevosta. Hevosen kuljetuskapasiteetti hiottiin huippuunsa metsätyömailla. Metsätöistä tuttu parireki siirtyi myös hevosten maantiekäyttöön ja kumirenkaiden käyttöönotto paransi kuljetuskapasiteettia entisestään. Hevoskuljetukset, vaikka olivatkin suhteellisen kalliita, olivat joustavia ja hevosen avulla saattoi kuljettaa melkein mitä vain, melkein minne vain, säässä kuin säässä. Aikaisemmin tieliikenteessä ei ollutkaan esiintynyt räikeää kilpailua vaan eri liikennemuodot olivat täydentäneet toisiaan, mutta auto mullisti kaiken tarjotessaan hevosliikenteestä tutun joustavuuden paremmalla suorituskyvyllä. Erityisesti kuorma-auto alkoi korvata hevosrahdinajoa maaseudulla 1920-luvulla.¹⁰²

Vaikka hevosliikenne alkoikin vähentyä, tapahtui se kuitenkin hitaasti. Teokset painottavat pääasiassa ammattimaista kuljetusliikennettä ja Antilankin mukaan kokonaiskuljetusten osuus jää selvittämättä. Antilan esittämät Seppo Leppäsen laskelmat kuljetusmuotojen osuuksista liikenteessä kuitenkin osoittavat, että hevosliikenteen osuus väheni 1920-luvun noin 50 prosentista 1940-luvulle tultaessa noin 20 prosenttia. Hevoset hallitsivat siis tieliikennettä vielä 1920-luvulla, mutta menettivät hiljalleen merkitystään. Niiden rooli oli kuitenkin Antilan mukaan merkittävä vielä sotia edeltävässä liikenteessä.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Mauranen 1999, s. 65–70.

¹⁰¹ Antila 1999 (a), s. 191–192, 194, 206–207.

¹⁰² Mauranen 1999, s. 71, 73.

¹⁰³ Antila 1999 (a), s. 192–193.

Vaikka hevosten suhteellinen määrä vähenikin väkilukuun nähden 1870-luvulla, hevosten todellinen määrä silti nousi. 1870-luvulla hevosten määrä oli selkeästi alle 250 000, kun taas 1920- ja 1930-luvuilla hevosten määrä vaihteli noin 400 000 ja 350 000 välillä. Määrällinen huippu saavutettiin 1950-luvulla, mistä alkoi hevosten määrän voimakas väheneminen.¹⁰⁴ Vaikka hevosten merkitys ammattimaisessa kuljetusliikenteessä vähenikin, niiden asema metsätöissä ja maataloudessa ei selkeästikään ollut horjunut. Hevosten merkityksestä maataloudessa kertoo myös vetokokeiden ottaminen mukaan suomenhevosten jalostukseen ja kantakirjakokeisiin 1930-luvulla. Vetovarmuus olikin Ojalan mukaan työhevosen tärkein ominaisuus ja se haluttiin periyttää mahdollisuuksien mukaan tuleville hevossukupolville. Vetokoetta voitiin pitää myös työhevosen luonnekokeena, sillä hevosen hermostuminen kokeessa arvioitiin ja arvosteltiin ankarasti, koska arvaamaton hevonen saattoi käytännön työssä olla vaivalloinen ja aiheuttaa esimerkiksi valjasrikkoja.¹⁰⁵ Hevosten jalostuksessa ajateltiin myös puolustusvoimia, sillä hevoset miellettiin tärkeiksi sotaa-alueen kuljetuksissa, jolloin kestävyyttä ja voimaa mittaava vetokoe palveli myös sotilaallisia tarkoituksia.¹⁰⁶

3.2 Hevonen osana talvi- ja jatkosotaa

Vuoden 1918 sodan jälkeen puolustusjärjestelyihin sisältyi jo mahdollisuus ottaa siviilien ajoneuvoja ja hevosia sotaväen käyttöön. Laki hevosten ja autojen ottamisesta puolustusvoimien käyttöön tuli 1922 ja sitä tarkennettiin kaksi vuotta myöhemmin. Huolenaiheena pidettiin kuitenkin teiden ylläpitoa sota-aikana, sillä ne olivat hankalasti ylläpidettäviä jopa rauhan vallitessa. Rautatieliikenteeseen kiinnitettiin myös huomiota ja se koettiin merkittäväksi keskityskuljetuksissa. Talvisodan alettua kuljetuksissa käytettiin sekä rauta- että maanteitä. Rautatiet olivat puolustusvoimille tärkeitä, vaikka niitäkin olisi voitu käyttää tehokkaammin kunnollisella organisoinnilla: jokaisen aselajin hoitaessa omat tilauksensa ja junakuljetuksien johdon kuuluessa yhä siviilitaholle saattoivat tärkeätkin

---

¹⁰⁴ Hartikainen 1997, s. 55; Mauranen 1999, s. 66–67; Ojala 1997 (b), s. 110 tilasto. Tilaston mukaan hevosten lukumäärien tiedot vaihtelevat ja taulukko perustuu Hevosjalostusliittojen keskusliitto ry:n ja Suomen Hippos ry:n julkaisemiin tilastoihin.

¹⁰⁵ Ojala 1997 (b), s. 20–22.

¹⁰⁶ Antila 1999 (b), s. 358.

kuljetukset joutua odottamaan rataosuuksien ollessa ylikuormitettuja. Pitkien matkojen raskaat materiaalikuljetukset rintamalle hoidettiin kuitenkin rautateitse. Esimerkiksi mittavat ammustoimitukset ampumatarviketehtailta ja elintarvikekuljetukset armeijakuntien varastoihin hoidettiin kiskoilla, sillä yhdenkin divisioonan¹⁰⁷ päiväannos painoi jo noin 72 tonnia käsittäen sekä hevosten rehut että ihmisten ruuan. Rautatiekuljetukset olivat ensisijainen kuljetusmuoto ja muihin kulkuneuvoihin turvauduttiin pääasiassa silloin, kun rautatiekuljetukset eivät olleet mahdollisia. Sotatoimialue sijaitsi rautatieverkon ulkopuolella, joten jatkokuljetukset piti hoitaa muilla keinoilla. Rautatiet joutuivat myös Neuvostoliiton pommituksien kohteeksi, jolloin moottoriajoneuvot korvasivat junayhteyttä.¹⁰⁸

Moottoriajoneuvot olivatkin talvisodassa junayhteyden jälkeen seuraava vaihtoehto ja niitä käytettiin rintama-alueella mahdollisuuksien mukaan tiestön ja ajoneuvokaluston niin salliessa. Moottoriajoneuvoja oli kuitenkin tarpeeseen nähden vähän, ja armeija pakko-otti siviiliajoneuvoja. Sodan alkaessa armeija oli saanut käyttöönsä 6379 ajoneuvoa. Talvisodan päättyessä ottolautakuntien välityksellä oli otettu yhteensä yli 12 000 moottoriajoneuvoa puolustusvoimien käyttöön. Armeijan voidaan silti sanoneen liikkuneen hevosilla, sillä rintamalla sotatoimialueella käytettiin pääasiassa hevosia: tykit olivat pääosin hevosvetoisia ja kuljetuksia varten oli perustettu 77 hevosvetoista kuormastokomppaniaa, joihin jokaiseen kuului 128 hevosta ja jokaiseen divisioonaan kuului lisäksi 153 hevosen suuruinen ampumatarvikekolonna. Lyhyet kuljetukset rintamalle tehtiin rivistökuljetuksina eli kolonna-ajoina, joissa peräkkäin etenevät ajoneuvot, yleensä hevosvetoiset, liikkuvat pitäen pientä välimatkaa toisiinsa turvallisuussyistä. Kolonna-ajot saattoivat olla kuitenkin vaarallisia, sillä ne olivat otollinen kohde ilmaiskuille, koska tulitus vahingoitti hevosten ja miehistön lisäksi myös rahtia. Vaikka hevosia käytettiin osittain pakon sanelemana, pystyivät ne vetämään tykkejä myös tiestön ulkopuolella paikkoihin, joihin ei autolla olisi päässyt. Hevosia varten ei myöskään tarvinnut ylläpitää samanlaista tiestöä kuin moottoriajoneuvoille, mistä oli hyötyä erityisesti perääntymisvaiheessa, jolloin vastapuolelle ei haluttu jättää käyttökelpoisia liikkumisreittejä. Rintamalinjan tuntumaan ei välttämättä avattu ollenkaan tietä, vaan muona ja ampumavälineet saatettiin kuljettaa ahkioilla. Hevosia pakko-otettiin paljon moottoriajoneuvoja enemmän. Talvisodan päättyttyä puolustusvoimien käyttöön oli otettu

---

¹⁰⁷ Divisioonaa oli talvisodan alkaessa 10, mutta divisioonaa perustettiin talvisodan aikana kaikkiaan 16.

¹⁰⁸ Antila 1999 (b), s. 358; Salonen 1999 (a), s. 372–373, 376.

71 805 siviilihevosta, mikä oli noin neljännes koko maan hevoskannasta.¹⁰⁹ Hevosia oli puolustusvoimien käyttöön otettu talvisodassa siis noin kuusi kertaa enemmän, kuin erilaisia moottoriajoneuvoja.

Jatkosodassa liikenne oli alisteista sodankäynnille ja hyvin säännösteltyä. Moottoriajoneuvot, hevoset ja hevosajoneuvot otettiin siviilistä joko pakko-otoilla tai erilaisilla sopimuksilla. Kotirintamalle jätettiin ajoneuvoja vain vähän, sillä sodan alkaessa puolustusvoimat ottivat käyttöönsä noin 22 100 siviiliautoa, joista osa tosin palautettiin jo hyökkäysvaiheen päätyttyä. Autojen käytöstä maksettiin korvauksia niiden omistajille, mutta niitä pidettiin usein liian pieninä auton kulumiseen nähden. Myös sisävesialuksia otettiin pakko-otoilla ja joukkoja pyrittiinkin kuljettamaan vesireittejä pitkin niin paljon kuin pystyttiin. Rautateiden koko kapasiteetti oli myös käytössä, mutta autoja pyrittiin käyttämään mobilisaatiovaiheessa vähän polttoaineen säästämiseksi. Sodan alun jälkeen koko Suomen liikenne oli alistettu sotilasviranomaisille toisin kuin talvisodassa. Joukkojen materiaalista valmiutta ja liikkumiskykyä ei silti kuvailla sotatieteen laitoksen jatkosodan historiassa kovinkaan mairittelevasti, sillä ”korkeinta liikkuvuusastetta edustivat pyörämiehen nopeudella liikkuvat jääkäriprikaatit”. Pääosa joukoista liikkui jalkamiehen nopeudella ja vain kevyillä osastoilla ja prikaateilla nopeus oli pyörämiehen tasolla.¹¹⁰

Sodan alkaessa puolustusvoimilla oli käytössään noin 45 000 hevosta, joista melkein 36 000 oli siviilistä. Hevonen olikin tärkeä kuljetettaessa varusteita ja ruokaa rintamalle, sillä ne saattoivat liikkua huonoillakin teillä purilaita vetäen ja tiettömässä maastossa selkälastauksella. Rintamalinjoille ei ensinnäkään haluttu rakentaa hyvälaatuisia teitä, jotta neuvostojoukot eivät voisi käyttää niitä hyväkseen. Toisekseen moottoriajoneuvojen ongelmana oli varaosa- ja polttoainepula. Hevoset pitivät huolen myös rintama-alueen sisäisistä raskaiden ampumatarvikkeiden sekä tykkien siirtelystä, kun taas pidemmät matkat hoidettiin rautateitse. Kevyet patteristot kulkivat pääsääntöisesti hevosvetoisesti ja ne muodostivat noin 70 prosenttia kaikista armeijan patteristoista. Hevosten käyttö olikin koko

---

¹⁰⁹ Salonen 1999 (a), s. 376–377, Vuorenmaa e.a. 1979, s. 180–181.

¹¹⁰ Reini e.a. 1988, 105; Salonen 1999 (b), s. 393–395; Viljanen e.a. 1988, s. 228 (1. suora lainaus), 236.

sodan ajan mittavaa ja niitä käytettiin huolto- ja taistelukuljetusten ohella myös metsä- ja maataloustöihin.¹¹¹

Varsinaista ratsuväkeä ei talvi- eikä jatkosodassa enää ollut, vaan hevosia käytettiin pääasiassa miesten ja tavaroiden kuljetuksiin. Niillä vedettiin tykkejä, kuljetettiin ammus- ja elintarvikkeita ja tarvittaessa tiedusteltiin maastoa ja ylläpidettiin viestiyhteyksiä. Hevosten tärkein tehtävä molemmissa sodissa oli taata joukkojen liikkuvuus sotatoimialueella ja ylläpitää huoltokuljetuksia.

Hevoset lunastettiin tai vuokrattiin puolustusvoimien käyttöön hevosottolakien mukaan. Pelkästään sopimushevoset ja puolustusvoimien omat hevoset eivät olisi riittäneet kenttäarmeijan tarpeisiin, joten ottojärjestelmä oli pakollinen, jotta maan puolustuskyky ja liikekannallepano pystyttiin toteuttamaan. Talvisodan alkuvaiheessa hevoset otettiin vuoden 1922 hevosottolain mukaan, mutta täydennysotot ja jatkosodan hevoset tulivat maanpuolustukseen lokakuussa 1939 uudistetun lain perusteella. Hevosista ei vuoden 1922 hevosottolaissa eikä 1924 vuoden asiaa käsittelevässä asetuksessa tarkemmin määritelty niiden sotakelpoisuutta, mutta ennen ottoa puolustusvoimien käyttöön eläinlääkäri tai vastaava henkilö tarkasti eläimen todeten sen soveltuvuuden sotaan ja tehden tarkastuksesta kirjallisen lausunnon. Hevosen myös piti olla vähintään kolmivuotias. 1939 lakia kuitenkin täsmennettiin, koska sotakelpoisuuskriteerit olivat vaihdelleet ottopaikoittain ja jotta rintamalle ei enää lähetettäisi sotakelvottomia hevosia. Uudistuksen myötä hevosen tuli olla vähintään viisi ja maksimissaan kahdeksantoistavuotias, terve ja ajoneuvoksi soveltuva eli kykenevä tavara- ja henkilökuljetuksiin.¹¹²

3.3 Hevosmiehet talvi- ja jatkosodissa

Hevosmiehistä ajomiehet olivat osa huoltojoukkoja. 1930-luvulla kuormastopataljoonan varusmiehet koulutettiin neljä kuukautta kestäväällä peruskoulutuskurssilla, joka vastasi suurin piirtein jalkaväen yleissotilaallista koulutusta. Tämän ohella saatiin perustietämys

---

¹¹¹ Salonen 1999 (b), s. 398–400; Viljanen e.a. 1988, s. 236

¹¹² Ylä-Pietilä 2002, s. 10–11, 13, 17, 22–23

huoltopalveluksesta. Yleiskoulutuksen jälkeen koulutus jakautui useisiin erikoisaloihin. Parhaimmat edellytykset erikoistehtäviin omaavat miehet jakaantuivat eri kursseille ja kouluille. Jäljelle jääneille pidettiin neljän kuukauden mittainen erikoiskoulutusjakso, joka sisälsi muun muassa valjastusta ja ajo-opetusta, hevosoppia, ratsastusta, ajoneuvojen kuormasta, hevosten hoitoa, tallipalvelusta, kenttätöitä ja ajoneuvojen sekä valjaiden korjauksen ja hoidon.¹¹³

Kuormastokomppanian koulutusohjelman opit olivat pitkälti sellaisia, että ne hyödyttivät asevelvollisia myös siviilielämässä ja saattoivat parantaa toimeentulomahdollisuuksia. Ajomiehille myös opetettiin lakien ja asetuksien tärkeimmät kohdat koskien hevosten ja ajoneuvojen ottamista sotavoimien tarpeisiin sodan aikana. Tarkoituksena oli asevelvollisten avulla saada maalaisväestölle tiedoksi velvollisuudet, jotka hevosten omistajien sotatapauksessa tuli täyttää.¹¹⁴

Kantahenkilökuntaa koulutettiin kurssimuotoisesti niin rehumestareiksi, rakuunoiksi, kengityssepiksi, hevosmiehiksi kuin eläinlääkintäänkin. Ainakin kengitysseppien koulutuksessa esiintyi kuitenkin huomattavia vaikeuksia. Kurseille komennettiin oppilaita, joilla ei ollut tarvittavaa kokemusta alalle tai jotka muuten olivat ominaisuuksiltaan soveltumattomia työhön. Useita oppilaita jouduttiin komentamaan pois kurssin ollessa kesken erilaisten kurinpidollisten ongelmien vuoksi. Eläinlääkintähuollon osuus upseerikoulutuksessa olikin vähäinen ja se sisälsi pääasiassa hevosen käyttöä ratsuna ja kulkuvälineenä. Hevonen oli kuitenkin armeijan merkittävin kuljetusajoneuvo ja siihen liittyvä riittämätön tietämys ja koulutus kostautui sotien aikana: väärät käsittely- ja käyttötavat johtivat hevosten sairastumisiin ja vahingoittumisiin.¹¹⁵

Aivan kaikenlaisia hevosia ei missään vaiheessa hyväksytty puolustusvoimien käyttöön, vaan alusta lähtien pyrittiin valitsemaan tehtäviinsä soveltuvat sotakelpoiset hevoset ja myöhemmin vielä kriteerejä tiukennettiin, jotta hevoset varmasti vastasivat tarvetta. Hevosista ei kuitenkaan olisi ollut sodassa mitään hyötyä ilman niitä hoitavia ja ajavia

---

¹¹³ Pitkänen 1988, s. 446.

¹¹⁴ Pitkänen 1988, s. 446.

¹¹⁵ Nousiainen 1988, s. 896, 898.

hevosmiehiä, vaikka ne olisivat olleet kuinka erinomaisessa kunnossa ja tehtäviinsä soveltuvia. Hevosmiehet ovat keskeisessä asemassa käsiteltäessä hevosia sodassa, sillä nimenomaan heistä oli kiinni hevosten suorituskky ja niiden tarjoama työpanos. Kuitenkin, kun hevosia käsitellään Suomen sodissa 1939–1944, hevosmiestä pidetään mielestäni ajoittain selviönä tai heidän työpanoksensa saatetaan ohittaa melkein kokonaan. Hevosille asetettiin myös tiukat vaatimukset, mutta hevosmiesten kohdalla taustat ja lähtökohdat hevosten kanssa työskentelyyn olivat vaihtelevammat.

4 Diskurssianalyysi hevosmiesten arvostuksesta, asemasta ja roolista talvi- ja jatkosodassa muisteluaineiston perusteella

Usein puhutaan ”talvisodan hengestä”, jonka mukaan kansalaissodan traumaattinen veljesväkivalta ja siitä seuranneet poliittisen kentän vastakkainasettelut voitiin ainakin hetkeksi työntää syrjään. Sodan paineen katsottiin sitovan kansalaisia yhteen rintamaan.¹¹⁶ On kuitenkin aiheellista esittää kysymys siitä, onko talvisodan henki yksi suuri tarina, joka hukuttaa mahdolliset vastaäännet ja eriävät näkemykset alleen. Tässä luvussa analysoin diskurssianalyysin avulla hevosmiehiä koskevaa muistitietoa etsien ja tulkiten hevosmiesten arvostusta, asemaa ja roolia koskevia erilaisia diskursseja.

Ennen varsinaista analyysiä kävin lähdeaineistoni läpi tarkasti etsien sieltä yhtenäisiä ja toistuvia diskursseja. Löydettyäni eri kirjoittajien teksteistä yhteneväisyyksiä, aloin ryhmitellä aineistoa hahmottuvien diskurssien ympärille. On muistettava, että diskurssit ovat usein toisiinsa upotettuja, niistä voi seurata toisia diskursseja ja ne saattavat olettaa toisten diskurssien olemassaolon. Yhden diskurssin sisältä löytyvät ristiriitaisuudet tai sävyerot herättävät kysymyksiä siitä, mitä muita diskursseja toisen diskurssin sisältä on löydettävissä. Kielenkäyttäjät voivat ammentaa metaforia, analogioita ja muuta sisältöä toisista diskursseista lähes rajattomasti riippumatta siitä, asettuvatko he vastustamaan vai kannattamaan hyödyntämiään diskursseja. Diskurssianalyysin kannalta olennaista on tunnistaa erilaisia ristiriitaisuuksia asioiden ja ilmiöiden kuvailussa sekä toisaalta diskurssien sisäisiä haarautumisia pienempiin diskursseihin.¹¹⁷

Muisteluaineiston ryhmittelyn tuloksena hahmotin aineistossani kaksi laajaa diskurssia, jotka ovat jaoteltavissa sisäisesti pienempiin diskursseihin. Ensimmäisessä alaluvussa käyn läpi diskurssia, jossa rakennetaan mielikuvaa hevosmiesten ammattitaidottomuudesta, laiskuudesta ja merkityksettömyydestä sodassa. Toisaalta hevosmiehet tuottavat vastapuhetta, jossa he yhtä aikaa toistavat negatiivista diskurssia sota-aikana ilmenneestä ammattitaidon puutteesta ja laiskuudesta, mutta asettavat sen rinnalle diskurssin hevosmiehen tehtävien raskaudesta ja arvostuksen puutteesta.

---

¹¹⁶ Aseveljeyden synnystä ja kokemuksista katso esim. Jokinen 2014, s. 153–155 ja Kivimäki 2013, s. 170–186.

¹¹⁷ Parker 1992, s. 14–15.

Toinen alaluku käsittelee puolestaan positiivissävytteisempää diskurssia, jonka ydin koskee hevosmiehen tehtävien vaativuutta, hevosmiesten uhrautumista hevostensa puolesta sekä heidän suurta painoarvoaan sodan etenemisen kannalta. Samaan diskurssiin linkittyy hevosmiesten ja hevosten välinen läheinen ystävyysuhde sekä hevosen inhimillistäminen. Tähän kytkeytyy uhrautumisen diskurssi, jossa hevosista huolehtivat sotamiehet ponnistelevat kaksin verroin eläimen hyvinvoinnin takaamiseksi oman turvallisuutensa ja hyvinvointinsa kustannuksella. Viimeisessä alaluvussa tarkastelen esimiestä koskevien mainintojen vähyyttä aineistossa sekä tämän pohjalta muodostunutta diskurssia hevosmiesten autonomisesta asemasta.

4.1 Laiskuutta ja ammattitaidottomuutta vai uupumusta ja arvostuksen puutetta?

Muistitietoaineiston perusteella sotajoukkojen sisällä arvostus ei jakaantunut tasaisesti kaikkien työtehtävien välillä. Yksi merkittävistä aineistosta hahmottamistani diskursseista käsittelee hevosmiesten ammattitaidottomuutta ja merkityksettömyyttä sodankäynnin kannalta. Kyseisessä diskurssissa hevosmiehet esitetään heikkolahjaisina ja laiskoina, ja heidän valikoitumistaan hevosmiehiksi pidetään hyvin sattumanvaraisena. Diskurssi jakaantuu kuitenkin selkeästi kahtia: hevosmiehille osittain ulkoapäin annettuun negatiiviseen leimaan sekä hevosmiesten itsensä synnyttämään vastapuheeseen, jossa muistelijat myöntävät heikkolahjaisten ja saamattomien hevosmiesten olemassaolon, mutta etäännyttävät itsensä tästä joukosta korostamalla omaa ammattitaitoaan ja uhrautumistaan. Lisäksi osaksi jälkimmäistä diskurssia nivoutuu erottelu maaseutu- ja kaupunkiväestön välillä. Käsittelen aluksi toistaidottomuuden ja laiskuuden diskurssia. Tämän jälkeen käyn läpi hevosmiesten tuottamaa vastapuhetta, joka kuitenkin toistaa osittain heikkolahjaisuuden diskurssia.

4.1.1 ”Heikointa ainesta”

Diskurssi hevosmiesten laiskuudesta toistuu usean muistelijan kohdalla aineistossa. Eräs muistelijoista kertoo, että osa hevosten hoitajista ei aina huolehtinut hevosestaan, vaikka olisi ollut aikaakin, jolloin eläimet joutuivat kulkemaan ontuen ja avolyöttymillä längistä.¹¹⁸ Toinen muistelee, kuinka ”Polle parka kuoli siellä Nälkään ja hoidonpuutteeseen. Kun sitä hoiti Laiska mies Ei viitsinyt kantaa Heiniä ja vettä[...]”.¹¹⁹ Kolmas kirjoittaa, että osa hevosten hoitajista jaksoi haalia rehua maastosta, mutta kuitenkin oli ratsureita, jotka sanoivat, ”että sen annan mikä annetaan” ja hän toteaaakin, että ”Laiskan ratsurin hevoset, sai rippeet”.¹²⁰

Kaikki edeltävät kertomukset tuottavat diskurssia, jossa hevosmiehiä määritellään laiskoiksi ja saamattomiksi. Laiskuuden esitetään selkeästi vaarantavan hevosen terveyden ja hyvinvoinnin, minkä nähtiin aiheuttavan hevosille ylimääräistä kärsimystä ja pahimmillaan jopa kuoleman. Tässä näkyy diskurssien voima subjektipositiodien tuottamisessa: miten muistelussa toistuvat diskurssit pyrkivät rajaamaan hevosmiesten toiminnan ja olemisen mahdollisuudet tietynlaisiksi.¹²¹

Vaikka laiskan hevosmiehen diskurssi on vahva, tutkimuskirjallisuudessa kuvaillaan hevosten ravitsemustilan ja kunnon olleen sota-aikana ajoittain huono hevosmiehistä riippumattomista syistä. Hevosten liikarastitus ja nääntyminen johtuivat vaikeasta huoltotilanteesta ja pitkistä marsseista. Välillä joukot joutuivat olemaan pitkät ajat täysin ilman rehutäydennyksiä, eivätkä saapuneetkaan rehutäydennykset aina vastanneet edes niukkaa määrättyä rehuannosta. Hevosten hoitajien oli näin itse pakko kerätä suoheinää ja kantaa ne kilometrien päästä, jos he halusivat tarjota hevoselleen edes jotain syötävää. Aliruokittuja ja nääntyneitä hevosia esiintyi joukoissa runsaasti.¹²² Tutkimuskirjallisuuden perusteella siis näyttää, että syy hevosten huonoon kuntoon ei aina välttämättä ollut niinkään itse hoitajissa vaan haastavassa huoltotilanteessa.

---

¹¹⁸ SKS KRA, HS 1975, 4/Virolainen, A., s. 5.

¹¹⁹ SKS KRA, HS 1975, 1/Jokela, A., s. 1.

¹²⁰ SKS KRA, HS 1975, 1/Alanko, U., s. 2–3.

¹²¹ Ks. Burr 2003, s. 124.

¹²² Nousiainen 1988, s. 908–909.

Toinen leimaavan diskurssin aspekti koskee ajomiesten ammattitaidon puutetta. Usea muistelijä tuottaa diskurssia, jossa hevosmiehiksi ei valikoida tehtävään soveltuvia yksilöitä näiden hevosten käsittelytaidon perusteella, vaan hevosmiehiksi joudutaan joko sattumalta tai heikkolahjaisuuden vuoksi ja se saatetaan kokea jopa rangaistuksena. Yhden muistelijan mukaan oli valitettavaa, että hevosmiehiksi usein määrättiin heikkoja ja yksinkertaisia sekä jopa sellaisia, jotka eivät aiemmin olleet hevosta käsitelleet. Hänen mukaansa hyvän hevosmiehen tulisi olla hevosten käsittelyyn tottunut ja ”hyvillä hengenlahjoilla varustettu”.¹²³

Leinonen on esittänyt samanlaisia vaatimuksia hevosmiehen kyvyistä ja ominaisuuksista. Hänen havaintojensa mukaan hyvän hevos- ja työmiehen kulttuuriseen mallin mukaisesta hevosmieheltä vaaditaan ”hyvää kuntoa, rauhallisuutta, sisua ja taitoa raskaiden töiden tekemiseen sekä hevosen hoitamiseen.”¹²⁴ Näin ollen ihmisillä toisaalta todennäköisesti oli muodostunut kuva hyvästä hevosmiehen mallista. Onkin mahdollista, että kun rintamaolosuhteiden kovat realiteetit joutuivat törmäyskurssille ideaalisen hevosmiehen mallin kanssa, päätyivät muistelijat tuottamaan omien kokemuksiensa perusteella lähes vastakkaista diskurssia sodassa toimineista hevosmiehistä.

Vaatus hevosmiesten ammattitaidosta on havaittavissa myös toisten muistelijoiden teksteissä. Eräs muistelmista käsittelee keruuseen vastaajan turhautumista siitä, että hevoset joutuivat todennäköisesti useinkin sellaisten miesten hoitoon, joilla ei ollut tietoa hevosten hoidosta tai käsittelystä, eikä kuormauksesta tai valjaiden käytöstä. Tämä aiheuttikin hänen mielestään paljon kärsimystä, joka asiantuntemuksella ja oikeanlaisilla ohjeilla olisi voitu välttää. Erityisesti hän muistelee helsinkiläisistä asevelvollisista koostettua pioneerijoukkoa, jotka eivät ottaneet kuormatessa ollenkaan huomioon taakan painoa tai tasausta, jolloin ylikuorma ja etupainoisuus aiheuttivat hevosille hiertymiä. Hän epäili, että vastaavaa tapahtui muuallakin, muttei maaseudulta kootuissa joukoissa.¹²⁵ Eroa maalaisten ja kaupunkilaisten välillä rakennetaan monen muunkin muistelijan toimesta. Palaan kyseiseen

---

¹²³ SKS KRA, HS 1975, 1/Aro P., s. 1.

¹²⁴ Leinonen 2013, s. 186.

¹²⁵ SKS KRA, HS 1975, 2/ Lehtonen, A., s. 1–2.

vastakkainasetteluun myöhemmin samalla, kun analysoin aineistossa esiintyvää vastapuhetta.

Toinen muistelijä toteaa, että hevosmiesten arvostus oli erittäin heikkoa ennen talvisotaa ja että hevosmiehiksi valittiin ”heikointa ainesta”. Ainoana poikkeuksena hän mainitsee ratsuväessä ja tykistössä palvelleet, jotka muodostivat hänen mielestään huollollisen rungon. Vastaaja kuvailee, kuinka sopimattomat ajurit aiheuttivat erään kolonnan katkeamisen, kun eivät osanneet pitää yhteyttä edessä ja takana olevaan rekiryhmään. Muitakin esimerkkejä toistaidottomuudesta löytyy, sillä hän kirjoittaa miehestä, joka hämärässä yössä huomasi liikettä kuusen alla. Peloissaan mies oli vaatinut tunnussanaa. Huomattuaan jonkun heilahtavan, hän oli tulkinut tämän käsikranaatin heitoksi, mikä johti siihen, että oli ampunut oman hevosensa tämän heilauttaessa häntäänsä.¹²⁶ Erään toisenkin muistelijan mukaan hevonen oli kuollut oman ajomiehensä kiväärin luotiin, mikä johtui huolimattomasta ase- käsittelystä.¹²⁷

Tarinat rakentavat diskurssia, jossa hevosmiehiksi on nimetty henkilöitä, joille ei olisi pitänyt luovuttaa niin hevosta kuin asettakaan. Diskurssia vahvistaa kirjoitus, jossa mies oli kuulemma siirretty huoltojoukkoihin, sillä tämä oli tullut uskoon ja alkanut ammuskella vartiopaikallaan ilmaan. Hevosmiehenäkään hän ei kunnostautunut, vaan ohjeistuksen vastaisesti hän oli juottanut hevostaan avannosta suoraan heittämällä sinne olkia, jolloin hevonen oli hukkunut.¹²⁸ Ylä-Pietilänkin mukaan hevosten lopettamiseen tai kuolemaan johtaneita syitä olivat esimerkiksi hevoshoitajien tietämättömyydestä ja hoitovälineiden puutteesta johtuneet onnettomuudet, kuten vääränlaisen ruokinnan aikaansaama ähky ja luunmurtumat, jotka johtuivat usein toisen hevosen potkuista.¹²⁹ Ähky mainitaan myös lähdemateriaalissa, mikä entisestään vahvistaa diskurssia huonosta hoivasta.¹³⁰

Diskurssia ammattitaidon puutteesta vahvistaa myös kirjoitus, jossa muistelijä itse kertoo olevansa kolonnan vaatturi, eikä varsinainen hevosmies. Tästä huolimatta hän oli kahdesti

---

¹²⁶ SKS KRA, HS 1975, 3/Peltonen, A., 1–3.

¹²⁷ SKS KRA, HS 1975, 1/Huomo, K., 4.

¹²⁸ SKS KRA, HS 1975, 4/Teponoja, J., s. 1.

¹²⁹ Ylä-Pietilä 2002, s. 61.

¹³⁰ Katso esim. SKS KRA, HS 1975, 3/Niskanen, L., s. 5 ja SKS KRA, HS, 1975, 1/Kantanen, E., s. 4.

ajamassa tarvikekuormaa, jos joku ajomiehistä oli lomalla tai sairaana. Hän kertookin usein nukkuneensa ajopukilla. Hevonen olikin kuulemma ollut ajajaansa älykkäämpi ja hävennyt tätä.¹³¹ Kertomus luo mielikuvaa, että kuka tahansa tuntui tarvittaessa kelpaavan hevosmieheksi, vaikka kokemusta tai tietotaitoa ajamisesta ei ollut. Samantyyppisiä tarinoita on useita ja eräskin vastaajista kertoo, että hän ei ollut hevosmies siviilissä. Hän ihmetteleeekin, miksi hevoskolonnaan oli valittu muiden alojen miehiä, kuten pankinjohtaja ja linja-autonkuljettaja.¹³²

Hevosmiesten luoma diskurssi ammattitaidottomuudesta ja satunnaisesta valikoinnista on mielestäni yllättävä. Tutkimuskirjallisuudessakin painotetaan, kuinka rivistökuljetukset eli kolonna-ajot olivat tärkeitä, sillä niillä vietiin rintamalle tarvikkeita. Niitä varten myös suunniteltiin ja osin ehdittiin toteuttaakin hevosajoneuvotieverkosto eli rivistökuljetuksiin suunnitellut hevoskolonnatiet, joiden oli tarkoitus vähentää ruuhkia ja ehkäistä kelirikkoja teillä.¹³³ Rivistökuljetuksiin siis panostettiin, mutta tästä huolimatta muistelijat rakentavat lähdeaineistossa osaamattomuuden diskurssia, jossa ajomiehiä eli työn suorittavia henkilöitä ei valittu kovinkaan tarkkaan.

Eräs vastaajista koki aiheen hevosista sodassa niin tärkeäksi, että lähetti keruuseen kaksi tekstiä ja tämän lisäksi yli 500 liuskaa hevosista korsuperinnettä käsittelevään keruuseen.¹³⁴ Hevosmiesten valikoimisesta hän kirjoittaa, että hevosia ei annettu luontaisten perusteiden mukaan, vaan esimerkiksi paperikoneenhoitajille. Hänen mukaansa ei riitä, että on eläinrakas, vaan hevosmiehen pitäisi todella tietää, miten pystyisi parantamaan hevosensa hyvinvointia.¹³⁵ Kirjoittaja myös epäilee, että hevosmiesten huono asema saattoi osaltaan lisätä hevosten kärsimyksiä. Hän kirjoittaakin:

Sillä kuuluihan tähän töpinä [kuormasto] miehen nimeen muutakin kun pelkkää ylenkatsetta, moni väkisin hevosmieheksi joutunut saattoi katsoa virkaansa epäluottamus

---

¹³¹ SKS KRA, HS 1975, 4/Salminen, E. 1, s. 1–3.

¹³² SKS KRA, HS 1975, 2/Laitinen, V., s. 4–5, 7.

¹³³ Salonen 1999 (a), s. 376–377.

¹³⁴ SKS KRA, HS 1975, 3/Rytkölä, U. 2, s. 10–11.

¹³⁵ SKS KRA, HS 1975, 3/Rytkölä, U. 1, s. 3–4.

lauseeksi [sic] jossa häntä rangaistaan [sic] ylimääräisellä työllä, sillä hevosen hoito aiheutti melkoisen työn lisän.¹³⁶

Hän jatkaa, että hevosmies saattoi pyrkiä paremmalle paikalle keinoja kaihtamatta ja hevosen laiminlyönti saattoi auttaa tämän päämäärän saavuttamisessa. Tietämättömyyttään ja välinpitämättömyyttään taitamaton hevosmies saattoi myöskin aiheuttaa hevoselleen hankalahoitaisia vammoja.¹³⁷

Hevosmiesten taitamattomuutta käsitellään myös tutkimuskirjallisuudessa. Ylä-Pietilän mielestä hevosten hoidon puutteita esiintyi talvisodassa ja ne johtuivat hänen mukaansa sekä miehistön tietämättömyydestä että hoitovälineiden puutteesta. Epäasiallinen hoito vaikuttaa hevosiin Ylä-Pietilän mukaan nopeasti huonontaan terveydentilaa ja vaikuttaen käytettävyyteen.¹³⁸ Hän ei käsittele mahdollista tahallista eläimen hoidon laiminlyöntiä, enkä ota kantaa tapahtuiko sitä oikeasti. Sen maininnat lähdeaineistossa kuitenkin vahvistavat diskurssia ajomiehen työstä negatiivisena, jopa rangaistuksenomaisena ja vastenmielisenä.

Hevosmiehen tointa kuvaillaankin useaan otteeseen raskaaksi, mutta arvostukseltaan matalaksi. Erään kirjoittajan mukaan esimiehillä oli usein asenne, että aseiden kanssa oli oltava parhaat miehet, mutta huoltojoukoissa hevosen kanssa pystyi toimimaan kuka tahansa. Hän kuitenkin lisää, että he joutuivat sodan edetessä korjaamaan asennettaan, kun etulinjojen toimintoja oli huollettava. Ajomieheksi oli hänen mukaansa sotilaat usein määrättävä, sillä vapaaehtoisia ei juuri ollut, sillä rauhan aikanakin toimi ei ollut kovinkaan arvostettu ja silti kovin työteliäs.¹³⁹

Sotilaiden määräminen hevosmiehen tehtäviin toistuu kirjoituksissa usein. Yksikin muistelijan kertoo olleensa jatkosodassa hevosmiehenä, mutta kun hänet siirrettiin toiseen komppaniaan, hän ei enää siihen työhön alkanut, kun ei ollut pakko. Tämän jälkeen hän ”joutui” ajelemaan hevosella vain kolmesti, kun ajaja oli kipeänä. Pääasiassa hän kuitenkin

---

¹³⁶ SKS KRA, HS 1975, 3/Rytkölä, U. 1, s. 4.

¹³⁷ SKS KRA, HS 1975, 3/Rytkölä, U. 1, s. 5–6.

¹³⁸ Ylä-Pietilä 2002, s. 60–61.

¹³⁹ SKS KRA, HS 1975, 3/Niskanen, L., s. 1.

tällöin sai tehdä kirvesmiehen ja puusepän töitä, joka oli hänen siviiliammattinsakin.¹⁴⁰ Leinosen mielestä keruuaineistosta valtaosassa kertomuksissa kuvastuu kunnioitus erityisesti sotahevosia kohtaan ja hänen mukaansa suomenhevosta tuli ”tavallaan yksi isänmaallisuuden symboli”.¹⁴¹ Hänenkin havaitsemansa hevosten arvostus ei kuitenkaan välity niitä hoitaviin ajomiehiin.

Kertomukset sattumanvaraisesti valituista ja kokemattomista hevosmiehistä toistuvat tasaisesti aineistossa. Diskurssi siitä, että hevosmiehet valitaan sattumanvaraisesti on niin vahva, että erikseen mainitaan, että erään komppanian vääpeli liikkeellepanomääräysten vastaisesti ilmoitti, että niissä määrättyjä hevosmiehiä ei oteta, vaan tehtävään valitaan ammattimiehet. Kirjoittajan mukaan vääpeli teki nerokkaan, joskin omavaltaisen päätöksen valitessaan ”todelliset hevosmiehet näitten pehmeäturpaisten ja viisaitten luontokappaleiden hoitajiksi sotarintamalla.”¹⁴² Määrätyt hevosmiehet eivät siis ilmeisesti olleet kokeneita tai ammatiltaan tehtäviin soveltuvia, mutta liikkeellepanomääräysten rikkominen ei todennäköisesti tästä huolimatta ollut kovinkaan yleistä. Koko lähdeaineistosta tällainen kuvaus löytyykin vain yhden kerran. Diskurssi rakentaa todellisuutta, jossa hevosmiehet saattoivat olla tehtävään määrättyjä ilman, että heidän osaamistaan tai kokemuksiaan oli kartoitettu päätöksiä tehtäessä.

Lähdeaineistossa on myös tarinoita, jotka herättävät mielikuvia siitä, että hevosmiehiä ei välttämättä edes tarvittu. Vaikka eräskin kirjoittaja kertoo, että hevosmiehiksi ei hänen mukaansa olisi kelvannut kuka tahansa vaan olisi pitänyt olla siviilissä tai asepalveluksessa hevosmies, kuten maanviljelijät, niin siitä huolimatta kirjoittajan mukaan samoissa asemissa ollessa hevosen saattoi laittaa yksinkin muonanhakureissulle, sillä ne olivat tottuneet päivittäisiin tehtäviinsä. Hän myös kuvailee tilannetta, jossa ajomies oli pyörtynyt ja pudonnut rattailta, mutta hevonen oli yksikseen tehnyt matkan kolmessa eri kohteessa.¹⁴³ Osassa tarinoista hevonen toimii maastossa paremmin kuin ohjastajansa ja eräässäkin muistelmassa

---

¹⁴⁰ SKS KRA, HS 1975, 1/Armisto, T., s. 5.

¹⁴¹ Leinonen 2005, s. 19.

¹⁴² SKS KRA, HS 1975, 4/Saarento, M., s. 10–12.

¹⁴³ SKS KRA, HS 1975, 4/Saukkonen, E., s. 1, 3.

haavoittuneita kuljettaessa eläimet kulkivat ilman ohjia ja olivat muutenkin pelottomampia kuin miehet.¹⁴⁴

Myös tutkimuskirjallisuudessa on kuvauksia, joissa korostuu hevosten itsenäinen käyttäytyminen. Hevosten kerrotaan esimerkiksi pelastaneen ihmishenkiä, kun ne aistivat minne tuleva ammus iskeytyy.¹⁴⁵ Hahmottamieni diskurssien valossa tämä hevosten itsenäinen toiminta näyttää hevosmiehet negatiivisessa valossa: hevosmiesten työ merkityksellistetään niin yksinkertaiseksi ja helpoksi, että hevonen suoriutuu tehtävistään tarvittaessa jopa ilman ohjastajaa.

4.1.2 ”Hevosmiehiä toisen luokan kansalaisina”

Osaamattomuuden diskurssia vahvistavat myös hevosmiehet itse. Yksi kirjoittaja toteaa, että ”Hyökkäyksien puolustuksen huomasin suurelta osalta riippuvan juuri hevosmiehistä – niin ala-arvoisena kun niitä pidettiinkin.” Sama vastaaja myös kirjoittaa, kuinka:

Talvisodan kaltaista tuskin tulevat sukupolvet joutuvat kokemaan, mutta kokemuksestani voin sanoa, että hevosmieheksi olisi pitänyt ainakin taistelukohteen ja täydennysvaraston välille asettaa parasta aineista, eikä kaltaisiani.¹⁴⁶

Vaikka hevosmiehet koettiin sodan kannalta merkityksellisiksi, tästä huolimatta heidän ammattitaitoaan ja osaamistaan toistuvasti kyseenalaistetaan. Sama kirjoittaja myös toteaa, että hevosmieheksi hän ei enää koskaan antaudu, vaikka ylimääräisiin kertausharjoituksiin kutsu tulisikin.¹⁴⁷ Kirjoittaja todennäköisesti kokee, ettei hänellä ollut tarvittavaa tietotaitoa vaativan ja merkityksellisen hevosmiehen työn tekemiseen eikä toisaalta haluakaan tehdä ajomiehen työtä, sillä sen arvostus oli niin alhainen.

---

¹⁴⁴ SKS KRA, HS 1975, 4/Ylä-Outinen, E., s. 1–2.

¹⁴⁵ Leinonen 2013, s. 245.

¹⁴⁶ SKS KRA, HS 1975, 4/Uusitalo, V., s. 3–4.

¹⁴⁷ SKS KRA, HS 1975, 4/Uusitalo, V., s. 7.

Kuten edellisenkin kappaleen kirjoittaja, useat vastaajat toistavat diskurssia hevosmiesten arvostuksen puutteesta. Eräänkin vastaajan mukaan hevosmies on sotilasvakanssina aina, niin sodan kuin rauhankin aikana, ollut vähemmän arvostettu. Hän ei itse kuulemma ymmärrä, mistä tämä arvostuksen puute kumpuaa, sillä henkilökohtaisesti hän ajattelee hevosmiehen olleen viime sodissa yhtä tärkeä kuin esimerkiksi tykistön tykkimies. Hänen mukaansa hevosmiehen vastuulla oli, että niin ammukset, polttopuut, ruoka kuin muutkin tarvikkeet tulivat ajallaan. Hän myös harmittelee sitä, kuinka niin hevosen kuin hevosmiehenkin osa oli kurja, sillä hevosmiehillä oli töitä liikaakin. Huonojen hevosmiesten hevoset myös kärsivät vilusta ja nälästä.¹⁴⁸ Toinen muistelijä kirjoittaa, kuinka ”Sodan aikana ja se jälkeenkin hevosmiehiä, ovat [sic] sankareina itseään pitävät tyypit ovat pitäneet hevosmiehiä toisen luokan kansalaisina” lisäten, että hevosmiehiä pidettiin syyllisinä kaikkeen.¹⁴⁹ Yksi vastaajista nostaa myös esiin eron ratsumiesten ja ajomiehien välillä: ratsumiehet hieman halveksien nimittivät näitä ”aisalla keventäjiksi”.¹⁵⁰

Hevosmiesten tehtävät miellettiin sodan kannalta äärimmäisen merkityksellisiksi, mutta tästä huolimatta aineistossa valtaosa vastaajista kokee, että hevosmiehiä ei arvostettu. Tämä on mielenkiintoista, sillä sekä lähdemateriaalissa että tutkimuskirjallisuudessa ilmenee vahva sotahevosten kunnioittaminen. Leinosen esittämissä viidessä kulttuurisessa mallissa sotahevonen voidaan nähdä kaikkein arvostetuimmaksi ja hevosia muistetaan sotasankareina. Leinosen mukaan sota-ajan kokeneen sukupolven patrioottisessa puheessa suomenhevosella nähtiin olleen ”tärkeä osuus Suomen puolustamisessa ja maan jälleenrakennuksessa.”¹⁵¹ Hevosmiehen osana taas on matalan arvostuksen diskurssi. Sankarin osaan nostetaan eläin, joka ei olisi voinut toimia tehtävissään ilman siitä huolta pitävää ajomiestä. Hevosten arvostus ei näin ollen heijastu niitä hoitaneisiin miehiin eikä näytä olevan suhteessa hevosmiesten kokeman arvostuksen puutteen kanssa.

Diskurssia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että muisteluaineiston keruu suoritettiin vuonna 1975. Lähdeaineisto kuvastaakin osaltaan 1970-luvun arvoja, vaikka kertomukset sijoittuvat toisen maailmansodan aikaan. Suhtautuminen hevoseen koki suuren muutoksen

---

¹⁴⁸ SKR KRA, HS 1975, 4/Virtanen, R. K. A., s. 5.

¹⁴⁹ SKR KRA, HS 1975, 3/Rytkölä, U. 1, s. 1.

¹⁵⁰ SKR KRA, HS 1975, 3/Pohjanpää, H., s. 2.

¹⁵¹ Leinonen 2013, s. 111.

aineiston keruun ja sitä kuvaavan ajan välisenä aikana. Vielä 1940-luvulla hevostaidot olivat osa toimeentuloon liittyvää tietoa ja hevonen koettiin jokapäiväisenä asiana, työvälineenä. 1940-luvun yhtenäinen hevuskulttuuri on pirstaloitunut ja 1950–1970-lukujen teollistuminen ja kaupungistuminen muuttivat elinkeinorakennetta merkittävästi. Kaupungistuminen oli siirtänyt eläimet marginaaliin ja ne etääntyivät tavallisen ihmisen kokemusmaailmasta.¹⁵² Näin ollen kokemukset hevosmiehen ammattitaidon arvostuksen puutteesta ovat saattaneet värittyä aikalaiskontekstilla, jossa hevosen rooli on painunut marginaaliin. On mahdollista, että muistot saamatta jääneestä arvostuksesta korostuvat, kun koko ajurin ammatti on käytännössä kadonnut yhteiskunnasta.

Mielenkiintoinen piirre aineistossa on, kuinka useat hevosmiehet toisaalta toistavat negatiivisen leimaavan diskurssin, vaikka samalla pyrkivät erottamaan itsensä kelvottomien hevosmiesten joukosta. Sen sijaan, että he kiistäisivät hevosmiehistä tuotetut negatiivissävytteiset merkitykset laajasti, he pikemminkin pehmentävät laiskuuden ja heikkolahjaisuuden diskurssia. Aineistossa onkin useita tapauksia, joissa kerrotaan tarinoita tottumattomista ja hevosmiehiksi soveltumattomista sotamiehistä. Samalla muistelijat kuitenkin korostavat, että itse hevosmiehen rooli oli sodassa erittäin tärkeä. Tuotetussa vastapuheessa syntyy siis jako hyviin ja huonoihin hevosmiehiin muistelijoiden lukiessa itsensä ammattitaitoisten ja tunnollisten hevosmiesten kategoriaan. Samalla rakennetaan selkeää erottelua kaupunkilainen–maalainen-akselilla, jossa maaseudulta tulevat yleisesti mielletään hyviksi hevosmiehiksi ja tehtaalaiset ynnä muut kaupunkilaiset kokemattomiksi ja huonoiksi.

Tutkimuskirjallisuuden mukaan vastapuhe on aina reagointia johonkin ja ilmaisee erimielisyyttä. Vastustuksen kohteena ovat tällöin kategorisointi ja kulttuurisesti vakiintuneet kategoriat. Kategorisoinnilla viitataan tässä yhteydessä ihmisten luonnehtimiseen ja luokitteluun. Marginaalissa elävillä ihmisillä saattaa olla vahva leimattu identiteetti, ja kategorisesti siihen liittyy vahvaa kielteistä määrittelyä. Juhila esittää, että on erityisen haasteellista puhua omaa negatiivista määritelmää vastaan.¹⁵³ On siis olemassa vahva negatiivinen diskurssi, määritelmä, hevosmiehistä, josta osa sotamiehistä pyrkii irtautumaan vastapuheen avulla. Kun ajomiehet pyrkivät erottumaan kokemastaan vallitsevasta

---

¹⁵² Leinonen 2010, s. 3–4.

¹⁵³ Juhila 2004, s. 20, 29.

negatiivisesti määritelmästä, he osaltaan kuitenkin toistavat ja vahvistavat osaamattoman hevosmiehen yleistä diskurssia myöntämällä sen olemassaolon, vaikka he samalla yrittävätkin muodostaa vaihtoehtoista identiteettiä kulttuurisesti vallitsevan diskurssin tilalle. Tutkimuskirjallisuuden mukaisesti voisi sanoa, että he pyrkivät argumentoimaan vallitsevaa identiteetti-määritystä vastaan ja neuvottelemaan itselleen toisenlaisia identiteettejä.¹⁵⁴ Hevosmiehet asemoivat itsensä näin suhteessa vallitsevaan diskurssiin, mutta eivät anna sen määritellä itseään.

Diskurssianalyysissä oletetaan, että jopa sama ihminen voi tuottaa itsestään keskenään ristiriitaisia identiteettejä – puhumattakaan useista saman ihmisryhmän edustajista. Tutkimuksen fokuksena ei ole löytää yhtä ”todellista” identiteettiä, vaan raportoida identiteettien moninaisuus.¹⁵⁵ Hevosmiesten vastapuheen kautta tuotetuissa identiteeteissä voi nähdä olevan kyse siitä, että he tiedostavat heihin kohdistuvan negatiivisen diskurssin, mutta sen perusteellisen kumoamisen sijaan he neuvottelevat itselleen subjektiposition laiskoista ja ammattitaidottomista hevosmiehistä erilleen. Oman olemassa olevan position tiedostaminen onkin tärkeässä roolissa vallitsevan position muuttamiseksi.¹⁵⁶ Tunnustamalla heikkolahjaisten hevosmiesten olemassaolon edellä käsiteltyt muistelijat osoittavat olevansa osallisia samassa todellisuudessa negatiivisen diskurssien tuottajien kanssa. Määrittelemällä itsensä negatiivisen diskurssin kohteiden ulkopuolelle he rakentavat itselleen positiivisen identiteetin, joka ei ole ristiriidassa negatiivisen diskurssin kanssa.

Hyvänä esimerkkinä on kertoja, jonka mukaan pataljoonan komentajan tullessa tekemään hevostarkastuksia kaikille tuli kiire siistimään hevosiaan. Osa ei hänen mukaansa ollut viitsinyt tai mahdollisesti osannut, jos oli tehtaalainen, sukia hevostaan ja joillain hevosilla reidet olivat aivan kuivuneen ulosteen likaamat. Eräskin mies oli pohtinut, että hevonen pitäisi kaataa ja köyttää rekeen, jotta sen saisi puhdistettua. Tässä vaiheessa muistelija kuitenkin nostaa itsensä muiden hevosmiesten yläpuolelle vastaamalla, ettei noin ”perkeleellisiä” saanut puhua ja tupakka-askillisesta suostui näyttämään, kuinka puhdistus tehtiin. Hevonenkin oli kuulemma hyvillään eikä hangoitellut edes vastaan. Hän myös muistelee, ettei suostunut

---

¹⁵⁴ Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, s. 11.

¹⁵⁵ Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993 (b), s. 38.

¹⁵⁶ Burr 2003, 118–119.

hylkäämään hevostaan kadulle, vaikka poliisit ilmoittivat että kaikkien tulisi mennä pommisuojaan.¹⁵⁷ Leinosen mukaan hevostaidot olivat 1940-luvulla toimeentuloon liittyvää tietoa ja osaamista tarvittiinkin pääasiassa työntekoon. Hevonen oli hänen mukaansa jokapäiväinen työväline, jonka kanssa työskentely kehittyi vaivattomaksi ja luonnolliseksi.¹⁵⁸ Ero maalaisyhteiskunnassa asuneen ja tehtaalaisen välillä on tässä viitekehyksessä merkittävä, sillä kaupungissa asuvan tehtaalaisen toimeentulo ei riipu hänen osaamisestaan hevosen kanssa.

Erottelu maalaisiin ja kaupunkilaisiin toistuu kirjoituksissa usein. Eräskin muistelija kertoo itse olevansa maalainen ja hoitaneensa hevosensa parhaalla mahdollisella tavalla. Hänen mukaansa maalaisjoukoissa ”oli parasta”. Osasta hevosmiehiä taas näki, että olivat huolimattomia ja tottumattomia hevosiin. Huono hoito saattoikin tehdä hevosesta kirjoittajan mukaan äkäisen ja hermostuneen, kun sillä esimerkiksi valjaat ja länget hiersivät ja satuttivat. Hyvät hevosmiehet, kuten hän itsekin itsensä määrittelee, taas kävivät salaa hakemassa jopa lisärehua hevosilleen, vaikka se oli ankarasti kiellettyä. Hän itse opetti hevosensa syömään jopa ihmisten tähteitä. Hevosen ja kirjoittajan välille tuntui muodostuneen tiivis suhde ja hän kertoi herkistyneensä ruokkiessaan hevostaan viimeisen kerran päästessään lepäämään sen jäädessä rintamalle kärsimään. Kauaa se ei kuitenkaan kärsinyt sillä ”Joku tottumaton taulapää oli ajanut sen korsun katolle ryssien maalitauluksi”.¹⁵⁹

Lähdeaineistossa esiintyy hyvin vähän vastapuhetta hevosmiehen valintoja kohtaan, mutta yhdessä löytämässäni tekstissä kirjoittajan mukaan hevosmieheksi ei olisi kelvannut kuka tahansa vaan siviilissä tai asepalveluksessa piti olla hevosmies, kuten maanviljelijät olivat.¹⁶⁰ Tässä tapauksessa toistetaan erottelua maalaisten ja kaupunkilaisten välillä, jossa maanviljelijät automaattisesti lasketaan osaaviksi hevosmiehiksi.

Vaikka jaottelua maalaisiin ja kaupunkilaisiin ei olisikaan, tehdään silti selvä ero hyvien ja huonojen hevosmiesten kesken. Eräskin muistelija, ammatiltaan hevosmies, toistaa tämän kahtiajaon kertomalla, että kun hevosten rehu väheni, alkoivat hyvät hevosmiehet erottua

---

¹⁵⁷ SKS KRA, HS 1975, 1/Armisto, T., s. 1, 4–5.

¹⁵⁸ Leinonen 2010, s. 3.

¹⁵⁹ SKS KRA, HS 1975, 1/Kantanen, E., s. 3–5.

¹⁶⁰ SKS KRA, HS 1975, 4/Saukkonen, E., s. 1.

huonoista, sillä osa kävi kaukanakin katsastamassa latoja lisärehun toivossa. Osa hevosista taas laihtui. Hän kuitenkin korostaa, että hänen oma hevosensa oli kuulemma jopa liiankin lihava ja jaksoi pitkiäkin matkoja väsymättä.¹⁶¹ Hänen muistelmansa vahvistavat kahtiajakoa, sillä selkeästikin hän nostaa itsensä esiin hyvänä hevosmiehenä, mutta leimaa valtaosan hevosmiehistä itseään laiskemmiksi. Silloinkin kun kirjoittaja joutui lähtemään veljensä hautajaisiin ja hänen hevosensa oli jäänyt erään kuormaston miehen haltuun, oli se päässyt laihtumaan poissaolon aikana, vaikka muuten olikin terve.¹⁶²

Yksi vastaajista kirjoittaa, että hevonen ja varusteet vaativat päivittäistä huoltoa ja puhtaanapitoa. Osa hevosmiehistä ruokki ja juotti hevosensa ennen kuin meni itse edes ruokailemaan, mutta kaikki eivät selkeästikään näin tehneet, sillä hän muistelee myös hevosta, jonka hännän alta juoksi mätä. Hän itse kertoi ystäväystyneensä hevosensa kanssa heti ja harmitteleekin kirjoituksessaan, että jälkikäteen vasta huomasti, että olisi ollut asiallista kirjoittaa hevosen omistajalle kortti tai pari.¹⁶³

Osa hevosmiehistä kirjoittikin kortteja kotirintamalle hevosten omistajille. Osalla kirjeitä lähettäneistä toiveena saattoi olla, että he saisivat vastapalveluksena paketteja kiitoksena hevosen hoidosta. Erään kirjoittajan mukaan paketeissa saatettiin lähettää esimerkiksi lihaa, voita ja juustoa sekä vanikkaa eli kuivaa leipää hevoselle.¹⁶⁴ Aina kirjeiden sisältö ei kuitenkaan vastannut todellisuutta. Negatiivista diskurssia hevosmiehistä vain vahvistaa kertomus, jossa hevosmies lähettää kirjeitä omistajalle kertoen, kuinka hyvässä kunnossa hevonen on. Myöhemmin käy kuitenkin ilmi, että sotamies oli valehtelija, sillä hevonen palasi laihana, päntäutisena ja leukaperät mätää vuotaen.¹⁶⁵

Vastauksien perusteella riittämättömän tai vääränlaisen hoidon seurauksena hevosilla oli ulkoisia merkkejä erilaisista sairauksista ja vammoista. Leinosen mukaan hevosen huononkin kohtelun kulttuurinen malli on olemassa, joskin hänen aineistonsa liittyy sen pääasiassa hevossavottoihin. Maatalousyhteiskunnassa kasvaneilla ihmisillä oli todennäköisesti

---

¹⁶¹ SKS KRA, HS 1975, 4/Saarela, V., s. 1, 4.

¹⁶² SKS KRA, HS 1975, 4/Saarela, V., s. 4–5.

¹⁶³ SKS KRA, HS 1975, 2/Mikola, V., s. 1–2.

¹⁶⁴ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P. 1, s. 28.

¹⁶⁵ SKS KRA, HS 1975, 2/Koivisto, A., s. 1.

mielikuva siitä, millainen huonosti kohdeltu hevonen oli ja millaista hyvä hevosenhoito on.¹⁶⁶ Keruuseen vastanneella maaseudun väellä oli näin ollen todennäköisesti jo valmiina diskurssi huonosta hoidosta, jonka he sitten alkoivat liittää hevosmiehiin. Tämä tuo esille diskurssien muodostamisessa käytetyn kielen kontekstuaalisuuden ja kulttuurisidonnaisuuden. Diskurssit suhteutuvat konkreettisen muistelutilanteen ulkopuolelle sijoittuviin kulttuurisiin tapoihin ja stereotypioihin ja ammentavat merkityksiään yhteiskunnallisesta ilmapiiristä.¹⁶⁷

4.2 Kaksinkertainen taakka hyvän ystävän puolesta

Hevosmiehille negatiivisen leiman antavalle diskurssille sekä sitä lähinnä vain kirjoittajien itsensä kohdalta lieventävälle vastapuheelle löytyy aineistosta vastakohta: joukko diskursseja, jotka korostavat hevosmiehen työn tärkeyttä, vaativuutta sekä sotatoimellista merkitystä. Diskurssianalyysin kannalta mielenkiintoisia ovatkin tällaiset vastadiskurssit, jotka pyrkivät saamaan omaa jalansijaansa ja kyseenalaistamaan vallalla olevat näkemykset eri asiantiloista.¹⁶⁸ Vaikka leimaavan negatiivisen diskurssin asettaminen valtakurssin asemaan lienee liioiteltua, vaikuttaa aineistossa vallitsevan selkeä jännite hevosmiesten toiminnan ja identiteettien määrittelyssä.

Erityisesti aineistosta on hahmotettavissa diskurssi siitä, kuinka hevosmiehellä on laaja vastuu sekä itsestään että vaikeissa sotaoloissa huolehdittavasta hevosestaan. Käsittelen ensimmäisessä alaluvussa tätä kaksinkertaisen taakan diskurssia. Toinen alaluku keskittyy puolestaan diskurssiin, joka koskee hevosmiehen ja hevosen välistä kiinteää suhdetta. Kolmas alaluku avaa hevosmiesten uhrautumista hevosten puolesta.

4.2.1 ”Huoleton on hevosen poika”

Vaikka hevosmiehistä rakennetaan toisaalta hyvinkin negatiivista diskurssia, jossa heidät leimataan osaamattomiksi ja saamattomiksi ja joissa heitä ei arvosteta, lähdeaineistosta

---

¹⁶⁶ Leinonen 2013, s. 147–148, 154–155.

¹⁶⁷ Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993 (b), s. 32.

¹⁶⁸ Pietikäinen & Mäntynen 2009, s. 62

löytyy kuitenkin vastapainona vahva uhrautumisen diskurssi, jossa miehet vaivojaan säästämättä tekevät töitä hevosen hyvinvoinnin puolesta. Hevosmiehet nähdään sankareina, raskaan työn raatajina, jotka ”hyvien aseveljiensä”¹⁶⁹ kanssa pitävät rintamalinjat paikallaan. Kertomuksissa toistuvana teemana on, että hevosmiehet joutuvat tekemään kaksinkertaisen työn hoitaessaan ja kantaessaan vastuun niin itsestään kuin hevosestaankin. Diskurssissa hevosmiehet tekevät parhaansa, vaikka harva vapaaehtoisesti heidän joukkoonsa liittyykään.

Hevosmiesten uhrautuminen ja toisaalta työn vaativuus tulee esille usean keruukilpailuun osallistuneen kirjoituksessa. Eräs muistelija kirjoittaa, että hevosmiehen työ vaati hänen mukaansa jopa enemmän uljautta kuin taistelutoiminta, sillä hevosmiehen tuli huolehtia myös ajokistaan ja sen hyvinvoinnista, kun rintamasotilaan tarvitsi huolehtia vain itsestään. Hänen mukaansa hevosmiehet selvisivät sisulla ja tarmolla, sillä he tiesivät, että jos he eivät kestä, ei rintamakaan kestäisi. He ajokkiensa kanssa kuljettivat haavoittuneet sidontapaikoille, sankarivainajat kotiseurakunnan multiin sekä tarvittavat ammukset ja muonat. Hän kuvaakin asiaa sanoin: ”Ja niin nämä miehet tekivät sankariteon sankariteon jälkeen.”¹⁷⁰ Samantyyppisesti asian esittää toinenkin muistelija, jonka mukaan sanonta ”huoleton on hevoseton poika”, pitää täysin paikkansa, sillä sotilaiden tarvitsi pitää huolen vain itsestään, kun hevosmiehellä oli hevonenkin katsottavanaan.¹⁷¹

Keruukilpailun aineistossa esiintyy siis vahva diskurssi, jossa hevosten hoitajat uurastivat kaksin verroin ”aseveljiensä” puolesta. Leinosen rakentaman sankarihevosen kulttuurisen mallin mukaan veteraanihevosia kunnioitettiin ja hoidettiin hyvin. Hevonen oli myös kätevä ja ajoittain jopa ainut kulkuneuvo Suomen ja Neuvostoliiton raja-alueella ja se koettiin isänmaan puolustajana.¹⁷² Hevosia kunnioitettiin niin sodan aikana kuin sen jälkeenkin: veteraanihevoset nauttivat samaa arvostusta kuin rintamalla oleva hevonen. Hevosen kokema arvostus saattoikin osaltaan lisätä miesten kokemaa työtaakkaa, sillä hevosen merkitys rintamalla ymmärrettiin ja hevosta haluttiin hoitaa sen mukaisesti.

---

¹⁶⁹ SKS KRA, HS 1975, 1/Heikkinen, J., s. 2.

¹⁷⁰ SKS KRA, HS 1975, 1/Aro, P., s. 1–2.

¹⁷¹ SKS KRA, HS 1975, 2/Korpela, K., s. 4.

¹⁷² Leinonen 2013, s. 245.

Kaksinkertaisen työtaakan diskurssia toisinnetaan lukuisissa kertomuksissa. Eräs kirjoittaja kuvaileekin tilannetta niin, että jalkamies pääsi helpommalla, koska vartiovuoron päätyttyä saattoi saman tien mennä maaten tai halutessaan vaikka pelata korttia, mutta ajomiehen työn päätyttyä heidän piti vielä ruokkia ja huoltaa hevonen sekä tarkistaa varusteet, jonka jälkeen vasta saattoi aloittaa omat toimensa.¹⁷³ Toinen kuvailee, että suojautuminenkin oli vaikeampaa, kun on hevonen huollettavanaan ja siitä piti kantaa vastuu. Jalkamiehillä oli helpompaa.¹⁷⁴ Verratessaan suomalaista hevosmiestä saksalaiseen, yksi muistelija samalla toistaa diskurssia työn vaativuudesta. Hänen mukaansa saksalaiset olivat laiskoja tai osaamattomia hevosten käsittelyssä, mutta ”meikäläinen oli toista maata. Hevosesta pidettiin ensin huoli ja sitten vasta itsestään.” Mikään traktori tai maasturi ei hänen mukaansa kulje erämaassa yhtä hyvin kuin suomalainen hevonen oikean miehen ohjastamana ja hoitamana.¹⁷⁵

Leinonen esittää väitöskirjassaan, että maatalouskulttuurissa hevosen voi nähdä myös palvelijana. Hänen mukaansa hyvin hoidettu hevonen oli kuitenkin 1950-luvulle asti merkki miehen kyvystä hoitaa perhettään ja taloaan. Leinonen kirjoittaa: ”Joillakin oli hevoshoidon ohjenuorana niin kutsuttu *hevosmiessääntö* siitä, että hevonen on aina huollettava ensin ja vasta sitten itsensä. Erityisesti ratsuväen koulutuksen saaneille hevosen hyvä hoito oli kunnia-asia.”¹⁷⁶ Tätä taustaa vasten ajomiesten kaksinkertainen työ ja hevosen hoitaminen ennen omia tarpeita voidaan nähdä jatkumona maatalouskulttuurista tutulle hyvän hevoshoidon perinteelle.

Toisaalta, vaikka ajomiesten diskurssissa heidän työnsä koetaan suureksi taakaksi tutkimuskirjallisuudessa, heitä ei nosteta esiin sotajoukkojen vaativimman työn haltijoina. Esimerkiksi Kivimäen mukaan raskaimman taakan kantoivat etulinjan kiväärikomppanioiden ”monttumiehet”.¹⁷⁷ Hän ei selvennä kantaansa sen enempää, mutta oletan hänen viittaavan kuolleisuuteen sekä työn psyykkiseen kuormittavuuteen. Vaikka

---

¹⁷³ SKS KRA, HS 1975, 3/Nurmi, V., s. 7–8.

¹⁷⁴ SKS KRA, HS 1975, 3/Ryynänen, V., s. 15.

¹⁷⁵ SKS KRA, HS 1975, 1/Arrela, V., s. 5, 7.

¹⁷⁶ Leinonen 2013, s. 132 (muotoilu alkuperäistekstissä).

¹⁷⁷ Kivimäki 2013, s. 182.

hevosmiehen työ oli fyysisesti raskasta ja vastuu hevosesta suuri, hevonen saattoi tuoda työhön myös tietynlaista tasapainoa.

Hevosmiehen työ koettiin raskaaksi ja vaativaksi, ja kuten aikaisemmin käsittelin, tällaista taakkaa harva itselleen otti vapaaehtoisesti, varsinkin kun ajomiehen työn arvostus ei vastannut työn haasteellisuutta. Muistitietoaineistosta löytyykin vain kaksi kertomusta, joissa hevosmieheksi on vapaaehtoisesti menty. Toisessa näistä autojoukoissa asepalveluksensa suorittanut mies oli vaihtanut vapaaehtoisesti hevosjoukkoihin tekemällä vaihtokaupan erään innokkaan automiehen kanssa komppaniapäälliköltä lupaa kysymättä.¹⁷⁸ Toisessa kirjoituksessa muistelija itse tiedusteltaessa ilmoittautui vapaaehtoiseksi, sillä hän oli maatilan poika ja ajatteli työn olevan vaihtelevaa ja itsenäistä. Hän kertoi myös haluavansa pois sotilaallisesta komennosta.¹⁷⁹ Varsinkin jälkimmäisellä vaihtajista voidaan olettaa olleen hyvä käsitys hevosmiehen työstä.

Vaikka hevosmiehillä töitä oli paljon ja vastuu hevosista oli suuri, diskurssi rakentaa kuvaa pyytettömistä ajomiehistä, jotka uhrautuivat hevosen hyvinvoinnin takia. Toisaalta hevonen koettiin myös ystävänä ja sotatoverina, jonka puolesta uhrauksia tehtiin mielellään. Useat muistelijat kertovat ystäväystyneensä eläimen kanssa. Eräs kertoja kuvaa ensin saaneensa nuoren, opettamattoman hevosen, mutta onnistui vaihtamaan sen yritteliääseen ja nopeaan tammaan, jonka kanssa mies kertoikin ystäväystyneensä heti. Vaikka he sijaitsivat kaukana huollosta, niin että heiniä ei tullut usein, pysähdyksen tultua ajomiehet etupäässä aina riensivät etsimään heiniä eläimille. Vasta kun hevonen oli juotettu ja ruokittu, miehet menivät itse ruokailemaan.¹⁸⁰

Kaksinkertaisen työtaakan diskurssi osaltaan selittää ja tukee myös osaamattomien ja saamattomien hevosmiesten diskurssia: koska töitä oli paljon, myös vastuu oli suuri ja erikoisosaamistakin tarvittiin. Tällöin on ymmärrettävää, että kaikki eivät vaativasta työstä selviytyneet. Toisaalta toiset yrittivät varmasti enemmän kuin osa, sillä kuten aiemmin kuvailin, osa saattoi hevosta laiminlyömällä jopa pyrkiä saamaan siirtoa pois hevosmiehen

---

¹⁷⁸ SKS KRA, HS 1975, 4/Uusitalo, V., s. 1.

¹⁷⁹ SKS KRA, HS 1975, 2/Kärpijoki, V., s. 5.

¹⁸⁰ SKS KRA, HS 1975, 2/Mikola, V., s. 1.

tehtävistä. Tästä huolimatta eräskin vastaaja kertoo ihailleensa kolonnansa ajomiehiä, sillä he yrittivät hoitaa hevosensa niin hyvin kuin taisivat, vaikka ammattien kirjo oli laaja konttorityöntekijöistä ja näytelmäkirjailijasta suutareihin. Osa miehistä ei ollut hänen mukaansa ikinä ohjastanut hevosta.¹⁸¹ Suuresta työmäärästä huolimatta hevosmiehen oma asenne varmasti vaikutti siihen, kuinka hyvin hän työnsä hoiti.

4.2.2 ”Hyvä aseveli”

Hevosmiehet, jotka kantoivat vastuunsa hevosestaan, kokivat hevosen usein ystäväkseen ja kohtalotoverikseen. Tämä diskurssi hahmottuu aineistosta toistuvasti ja on erityisen vahva varsinkin kuoleman ja eron hetkellä. Hevonen koettiin usein myös lohtuna tai piristykseenä sodan keskellä ja niihin kiinnytettiin, kuten keneen tahansa ystävään. Yksi hevosmiehistä, jonka hevonen jouduttiin ampumaan murtuneen jalan takia, kuvaileekin erotilannetta näin: ”Tapaus vaikutti minuun kuin olisin menettänyt jonkun omaisen.”¹⁸² Hevosen menetys koettiin suurena suruna, sillä miehet olivat kokeneet hevosten kanssa usein paljon. Mies oli selkeästi kiintynyt hevoseensa ja hän oli aikaisemmin kertonut hevosen jopa ystäväystyneen kanssaan. Hän myös vaivojaan säästämättä oli hoitanut eläintä, peitellyt sen talvipakkasilla hylättyihin sängynpeitteisiin ja loimiin sekä esimerkiksi putsannut lumet aina sammalia myöten hevosen paikalta, jotta sen ei tarvinnut lumessa seistä.¹⁸³ Läheinen suhde selittää, miksi eläimeen panostettiin niin paljon, mutta toisaalta myös sen, miksi sen kuolema koettiin niin vahvasti.

Useat vastaajat toistavat samanlaista kertomusta. Yksi kuvailee, kuinka hän sotilasääntään ja sokeria käyttäen sai voitettua vaikealuontoisen hevosen luottamuksen. Eläin ja kirjoittaja kiintyivät toisiinsa, ”[--] kunnes kuolema meidät erotti. 23.12. 1939 klo 23.30 uskollinen Rikuystäväni sai sankarikuoleman Kattilanojan mukilinnan komentokorsun edessä.”¹⁸⁴ Vastaaja muistaa jopa eläimen kuoleman päivämäärän ja kellonajan, mikä kuvastaa hyvin tapahtuman tärkeyttä. Kun sirpale lävisti hevosen rinnan ja se menehtyi, kirjoittaja kertoo kutsuneensa sitä

---

¹⁸¹ SKS KRA, HS 1975, 3/Rinta-Komsi, H., s. 1–2.

¹⁸² SKS KRA, HS 1975, 1/Hakala, P., s. 2.

¹⁸³ SKS KRA, HS 1975, 1/Hakala, P., s. 1–2.

¹⁸⁴ SKS KRA, HS 1975, 1/Heikkinen, J., s. 1–2.

nimeltä juuri ennen kuolemaa, jolloin eläin jaksoi nostaa vain päätään ja katsella avuttomasti ”uskollisilla silmillään”. Hevonen olikin kirjoittajalle ”hyvä aseveli”.¹⁸⁵

Hyvät hevosmiehet kokivatkin hevosen olevan enemmän kuin vain pelkkä eläin tai kulkuväline. Leinosen luoman hevosen sankarimallin mukaan sodassa olleita hevosia inhimillistettiin vahvemmin kuin muita hevosia. Hänen mukaansa sotahevosta: ”[--] kutsuttiin sankariksi, asetoveriksi, veteraaniksi ja isänmaan puolustajaksi ja niiden sanottiin tekevän sodasta inhimillisemmän. Miehet tunsivat sympatiaa hevosia kohtaan, koska tunsivat kohtalotoveruutta niiden kanssa.”¹⁸⁶

Hevosten kuollessa ystävyys ja kaipuu nousevat vahvasti esiin toistaen diskurssia välittävästä, huolehtivasta hevosmiehestä. Yksi vastaajista muistelee, että miehet olivat kertoneet hänelle vesissä silmin heille jo rakkaiksi tulleiden tykkihevojen kohtalosta. Häinkin otti sanojensa mukaan osaa heidän suruunsa, sillä oli itsekin ehtinyt rakastua hevosiin niiden parin päivän aikana, joina ne olivat olleet varikkotallilla.¹⁸⁷ Sama muistelijä kirjoittaa, että hänen ikävin tehtävänsä kuljetusjoukkueen johtajana oli lopettaa hevoset, joilla oli jalka poikki, sillä hevoset kuulemma katsoivat häntä silmiin niin vetoavasti ja anoen.¹⁸⁸ Pelkkä hevosen kuolema oli miehille jo kova isku, mutta loukkaantuneiden hevosten tappaminen koettiin vielä tätä raskaammaksi.

Samanlaisia tarinoita hevosen tappamisesta esiintyy aineistossa paljon. Todennäköisesti eläimen lopettaminen koettiin niin haastavaksi, että muistot jäivät vaivaamaan vielä vuosikymmenien päähän. Eräs hevosmiehistä kuvailee tuntemuksiaan seuraavasti:

Järkyttävimmät, yhä vielä kuin painajaisunena mieleen palaavat olivat juuri puita vasten kaatuneiden hevosten silmät... Nähdessään minun pistooli kädessä lähestyvän, niiden pohjattoman kauniissa ja surullisissa silmissä oli yhtä aikaa tuskaa, järkytystä, hätää ja rukousta – jotakin kaikkein kauneimmin inhimillistä, viisasta, nöyrää ja neuvotonta.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ SKS KRA, HS 1975, 1/Heikkinen, J., s. 2

¹⁸⁶ Leinonen 2013, s. 246.

¹⁸⁷ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P., s. 10–11.

¹⁸⁸ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P., s. 15.

¹⁸⁹ SKS KRA, HS 1975, 4/Tyrkkö, J., s. 5.

Kärsivien eläimien lopettaminen oli välttämätöntä, vaikka niiden tappaminen tuntuikin hirvittävältä. Hevonen myös koettiin ihmismäiseksi ja sen katseessa nähtiin inhimillisiä tunteita, kuten nöyryyttä ja viisautta. Hevosten myös miellettiin ymmärtävän esimerkiksi miehen kädessä olevan pistoolin merkitys ja mahdollisesti jopa lähestyvä kuolema. Tämä osaltaan saattoi lisätä eläimen lopettamisen henkistä raskautta, sillä hevosmiehet todennäköisesti kokivat hevosten tiedostavan tilanteen luonteen.

Tutkimuskirjallisuudessa Leinonen käsittelee työhevosen kuolemaa maatalousyhteiskunnassa. Hänen mukaansa isäntä ei yleensä vienyt hevostaan itse teuraaksi, vaan joku toinen saattoi hevosen teurastamolle tai vaihtoehtoisesti tappoi sen omistajan puolesta tilan mailla. Surun tunne oli usein niin musertava, ettei tehtävää voinut itse hoitaa. Osa saattoi tosin kokea, että tutun ihmisen läheisyys helpotti hevosen oloa kuoleman hetkellä, jolloin he saattoivat itse saattaa eläimen teurastamolle. Toisaalta julkisen itkemisen pelko esti miehiä viemästä eläintä itse teuraaksi tai tappamasta sitä itse, vaikka hillitty sureminen hevosen puolesta olikin hyväksyttävää. Kotiväki ei usein ollut edes todistamassa hevosen lähtöä teurastamoon tai lopetusta.¹⁹⁰ Tätä taustaa vasten tilanne oli hevosmiehille varmasti vaikea. Ei riittänyt että he näkivät mahdollisesti oman hoitohevosensa kuolleen, vaan heidän piti itse pystyä vetämään liipaisimesta. Surun ja toisaalta syyllisyyden käsittely inhimilliseksi koetun eläimen tappamisesta oli hevosmiehelle musertava kokemus.

Vaikka hevosten tappaminen olikin hevosmiehille vaikeaa, miehet toisaalta ymmärsivät, että hevosten kärsimykset piti lopettaa, ja kuolema nähtiinkin usein helpotuksena sodan mielettömyyden keskellä. Yksi vastaajista kuvaa tilannetta, jossa hevosen takajalka oli murtunut, ja kertoo eläimen katsoneen häntä syyttävästi ja näyttäneen siltä, että se haluaisi sanoa, että päästäkää minut vaivoistani.¹⁹¹ Kuolemaa ei siis aina koettu negatiivisesti, vaikka toisaalta hevosta usein jäätiinkin kaipaamaan. Kuoleman tuomaa helpotusta kuvailee eräs hevosmies seuraavasti nähtyään kymmeniä kuolleita hevosia kranaatti-iskun jäljiltä:

---

¹⁹⁰ Leinonen 2013, s. 224, 226.

¹⁹¹ SKS KRA, HS 1975, Hyvönen, V., s. 4.

Se riipaisi todellisen hevosmiehen sydäntä, vaikka ne olivatkin vapautuneet kärsimyksistään. Olivathan ne kuitenkin olleet osa meistä. Osa siitä elämästä, jota armoton sota nyt tuhosi.¹⁹²

Hevoset miellettiin vahvasti osaksi omaa identiteettiä ja vaikka niiden kuolema toisaalta toi niille armahduksen, hevosmiehet kokivat menetyksen merkittävänä.

Aineistossa toistuu vahvana diskurssi, jonka mukaan hyvät hevosmiehet pitivät hevosia inhimillisinä olentoina. Eräskin kirjoittaja kertoo, kuinka eräältä hevosmieheltä oli kuollut hänelle hyvin rakas hevonen. Pataljoonan pastorin pitämässä iltahartaudessa sitten laulettiin ”Armollas ruunaa kaunista”. Tämä kuulemma kosketi hevosmiestä ja aivan sydäimestä otti, ”kun veisattiin se hevosmiesten virsi”.¹⁹³ Hevosen menetystä käsiteltiin kuin kenen tahansa sotamiehen kuolemaa.

Hevosten kuolema oli tunteita herättävä koettelemus usean vastaajan mukaan. Eräältä hevoshoitajalta oli kuollut kaksikin hevosta, ja toisen kuoleman jälkeen hän oli kirjoittajan mukaan ollut silmät kyynelissä, vaikka olikin kovaluonteinen ja karski ja sanonut: ”Mä en o’ryssästä koskaan ajatellukaan niin pahaa, että se olis tarttenu mulle tolla tavalla kostaa, ett’tappaa mun hyvä hevonen ja jo toisen kerran [--].”¹⁹⁴ Toinenkin kuvailee, kuinka hevosen menetys oli ajurille suuri ja sitä surtiin kuin läheistä vainajaa.¹⁹⁵

Hevosten menetystä ei koettu merkittävä ainoastaan sodan kontekstissa vaan myös sen ulkopuolella. Leinosen mukaan hevosen kuolema oli suuri suru perheessä. Sotaan otetut hevoset teki läheisiksi nimenomaan se, että ne olivat tavallisia pientilojen työhevosia, joiden palvelijan rooli vietiin sotaoloissa äärimmäisyyksiin. Tämä sai ihmiset tuntemaan sekä pohjatonta kiitollisuutta että suurta surua ja syyllisyyttä hevosten kohtalon vuoksi.¹⁹⁶ Lähdeaineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että hevosmiehet kokivat hoidokkinsa kuoleman

---

¹⁹² SKS KRA, HS 1975, 1/Heikkilä, E., s. 3.

¹⁹³ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P., s. 25.

¹⁹⁴ SKS KRA, HS 1975, 2/Kuitunen, T., s. 17.

¹⁹⁵ SKS KRA, HS 1975, 4/Saukkonen, E., s. 1.

¹⁹⁶ Leinonen 2013, s. 245.

yhä syvällisesti kuin hevosten omistajaperheetkin. He menettivät sodassa kohtalotoverinsa ja ystävänsä, jonka puolesta he usein olivat pyytettömästi kokeneet uurastavansa.

Myös ero ilman kuolemaa oli usein tunteellinen hetki, joka toistaa diskurssia kumppanuudesta. Eräs vastaajista kertoo, että iskiaksen takia hän joutui antamaan hevosen korpraalille. ”Hyvästelin Kertun, joka oli tehnyt sodassa oloni hyvin hauskaksi, sillä harvoin sattuu rintamalla sama mies saamaan kahta sellaista ajokasta, kuin minulla oli.” Samalla hän kertoo, kuinka nämä suomenhevoset tulevat aina säilymään hänen muistoissaan.¹⁹⁷ Tunteikkaista eroista on kuvauksia myös hevosten omistajien puolella, kun he ovat vastaanottamassa hevosia, jotka palaavat sodasta. Eräskin muisteli kirjoittaa: ”Ruuna oli kerta kaikkiaan hyvin hoidetun näköinen, suittu ja hyvissä varusteissa. Hevosen luovutti mies, joka kyynelsilmin kertoi ajaneensa koko ajan tätä hevosta tuliholvin alla. Hän ylisti hevosen hyvät ominaisuudet maasta taivaaseen ja sanoi pitäneensä sitä parhaana ystävänsä kranattisateessa.”¹⁹⁸ Ulkopuolisetkin vahvistavat siis diskurssia omilla tarinoillaan ja muistoillaan.

Diskurssi ystävydestä on niin vahva, että siitä puhuvat jopa henkilöt, jotka eivät sellaista ole kokeneet. Eräskin mies kirjoittaa, kuinka ”suoranainen ja henkilökohtainen sotakaveruus tuollaisen luotettavan ja hyvän ystävän kuin hevosen kanssa jäi suoranaista ja välitöntä kokemusta vaille.”¹⁹⁹

4.2.3 ”Ei väistänyt vaaran hetkellä sen rinnalta joka häneen luotti”

Keskinäinen luottamus ja ystävyys hevosen ja hevosmiehen välillä johti välillä suuriinkin uhrauksiin ja uhkarohkeisiin tekoihin. Eräs vastaajista kuvailee tilannetta, jossa kaksi vihollisen maataistelukonetta ilmestyi ja osa sitoi hevosesä hätäisesti kiinni ja syöksyi lepikkoon turvaan. Kaikki eivät kuitenkaan toimineet näin, vaan eräskin mies kertomuksen mukaan meni hevosesä eteen seisomaan ja puhui sille rauhoittavasti suitsista kiinni pitäen. Hän ei kuulemma suostunut jättämään hevostaan. Eläin kuitenkin kuoli tulituksessa. Mieheltä

---

¹⁹⁷ SKS KRA, HS 1975, 4/Saarela, V., s. 14.

¹⁹⁸ SKS KRA, HS 1975, 3/Rapila, M., s. 1.

¹⁹⁹ SKS KRA, HS 1975, 2/Kuitunen, T., s. 1.

tiedusteltiin, mitä turvaa hänestä oli ollut. Tähän mies vastasi, että ehkä hevonen kuoli turvallisemmalla mielellä, kun hän oli mukana. Kirjoittajan mukaan mies ”ei väistänyt vaaran hetkellä sen rinnalta joka häneen luotti, vaikka se olikin vain hevonen”.²⁰⁰

Sota tuo ihmisissä esiin niin parhaimmat kuin huonoimmatkin puolet. Leinosen mukaan ihmisen ja hevosen suhde oli myös ”äärimmäisyyksien suhde”, sillä vaikka se sisälsi eläinten kuolemista ja nääntymistä nälkään niin toisaalta oli miehiä, jotka pyrkivät itsensä ja henkensä uhraten suojelemaan hevosia tulitukselta ja ruokkimaan ne. Hevosten ja ihmisten välinen side vahvistui ja syveni rintamalla ja Leinosenkin päätelmien mukaan miehet kokivat hevoset aseveljinään.²⁰¹ Kivimäen mielestä sotilaat saattoivat täysin epäitsekästä riskeerata henkensä esimerkiksi toverinsa pelastamiseksi tai lähes varmaa kuolemaa enteilevissä tehtävissä. Hän kuvailee sotilaiden pienryhmien parhaimmillaan häivyttäneen yksilön ja yhteisön rajat ja toteuttaneen ajatusta ”koko kansakunnan kattavasta solidaarisuudesta ja veljeydestä.”²⁰² Vastaavanlaista rintamatoveruutta ilmenee ajomiesten ja hevosten välillä: hevosmiehen ja hevosen läheisyyttä käsittelevän diskurssin mukaisesti hevonen nähdään parhaimmillaan inhimillisenä kumppanina, jonka puolesta ollaan valmiita jopa kuolemaan.

Välillä hevosmiehet ottivat suuriakin riskejä heille luotettujen eläimien hyvinvoinnin takaamiseksi. Eräskin vastaajista kuvailee eri hevosmiesten toimia hevosten hyväksi. Yksi hevosmiehistä esimerkiksi oli samantien illalla huomattuaan hevosensa lannassa matoja lähtenyt polkemaan sille lääkkeitä eläinkääntäkomppanialta: ”Saatuaan lääkkeit alkoi sotamies Kokki polkea kohti yksikköään pelastaakseen hänelle rakkaaksi käyneen ’pollen’ tämän sairastamasta ’matotaudista’.” Toinen tunnollinen hevosmies taas rakensi hevoselleen korsun jo paljon ennen kuin ne määrättiin pakollisiksi. Hän myös haki heiniä ”ei kenenkään” -maalta, vaikka nämä heinähakuretket olivat kirjoittajan mielestä vaarallisia ja niillä saattoi päästä hengestään. Kirjoittajan mukaan syvä kiintymys hevosta kohtaan sai miehen vaarantamaan henkensäkin, jotta hevosella riittäisi ravintoa.²⁰³

---

²⁰⁰ SKS KRA, HS 1975, 1/Armisto, T., s. 6.

²⁰¹ Leinonen 2013, s. 246.

²⁰² Kivimäki 2013, s. 179.

²⁰³ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P. 1, s. 2–4.

Hevosmiehet kokivat hevosen hoidon merkityksellisenä ja olivatkin valmiita suuriin ponnistuksiin eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tutkimuskirjallisuudessa esitetään, että hevosen hoidolla oli yhteisöllistä merkitystä. Hevostaidot nähtiin yhtenä miehen työvälineenä sekä hänen arvonsa mittana. Leinosen mukaan hyvin hoidettu hevonen oli talon väelle kunniaksi, eritoten sen isännälle. Hevonen nivoutui osaksi miehen identiteettiä.²⁰⁴ Hevonen miellettiin ystäväksi, jonka puolesta uhrauduttiin, mutta toisaalta osa hevosmiehistä saattoi myös kokea, että hevonen oli luovutettu heidän hoitoonsa ja kokivat sen hyvinvoinnin kunniaasiakseen, vaikka eläin ei heidän omaisuuttaan ollutkaan.

Lähdeaineiston kuvauksien perusteella luottamus oli parhaimmillaan molemminpuolista. Näissäkin tarinoissa silti tunnustetaan, että huonojakin hevosmiehiä oli. Jakoa kahteen eri diskurssiin esiintyy myös tarinoiden sisällä. Yhdenkin muistelijan mukaan huonoakin hoitoa esiintyi, mutta hänen mukaansa se oli enemmän poikkeus. Hän sai sanojensa mukaan nähdä hauskoja ja hyviä hevosmiehiä sodassa, jotka kuuntelivat hevostaan ja antoivat sen mahdollisuuksien mukaan valita tahdin. Hevonen kirjoittajan mukaan myös vaistosi, milloin oli ”tosi kyseessä” ja näytti silloin kykynsä. Hevonen ja mies olivat kirjoittajan mielestä ”jopa inhimillisiä tovereita”. Hyvän ajomiehen hevonen oli itsekin yleensä rauhallinen ja oppinut luottamaan hoitajaansa, ”Siksi se kärsi joskus suuriakin puutteita vaistoten isäntänsä aikanaan järjestävän kaiken sen hyväksi parhaalla mahdollisella tavalla”.²⁰⁵

Keskinäisen luottamuksen teema on hahmotettavissa aineistosta usein. Yksi muistelija kuuli kerrottavan sotamiehestä, joka muuten oli tavattoman laiska, mutta hevosestaan huolehti hyvin. Taistelutilanteessakin mies kuulemma uurasti hevoseelleen suojaa rakentaen, ja kun hän matalaan suojaan meni edeltä, hevonen osasi kontata perässä.²⁰⁶ Hevosen siis kuvaillaan ymmärtäneen tilanteen ja toimineen sen mukaisesti. Hevosmiehet toimivat monessa tilanteessa hevosen edun mukaisesti ja eräskin muistelija kertoo erään muonakuskin sanoneen, että hän ei paljoa lomalle kaipaa, sillä ei ole lapsia eikä naistakaan. Hän myös lisäsi, että kuka hevosestakin huolehtisi, jos hänet lomalle laskettaisiin.²⁰⁷ Osa hevosmiehistä varmasti ajatteli olevansa paras mahdollinen hoitaja suojatilleen. Hevosmiehet tuntuivat

---

²⁰⁴ Leinonen 2010, s. 4.

²⁰⁵ SKS KRA, HS 1975, 4/Virolainen, A., 7–8.

²⁰⁶ SKS KRA, HS 1975, 2/Laine, A., s. 2.

²⁰⁷ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P. 1, s. 22.

pitävänsä hevosiensa puolia aina kun mahdollista. Yksikin vastaajista kuvailee, kuinka he joutuivat välillä kuorimaan perunoita keittiötä varten. Tällöin kaikki heistä yrittivät ajaa hevostensa etua ja veistää mahdollisimman paksuja kuoria niille.²⁰⁸

Diskurssi huolehtivaisista hevosmiehistä saa vielä vahvistusta, kun yksi kirjoittajista toteaa, että hän itse sivustakatsojana mietti, että huoltomiehet hoitivat hevosiaan hyvin, mahdollisesti jopa paremmin kuin itseään. Hän myös kuvailee tilanteen, jossa venäläisten tulituksessa sotilaat olivat jääneet jumiin sisälle. Huoltomies tuli kuitenkin tulituksesta huolimatta tuomaan ruokaa. Osa tiedusteli, miten hevosen oli käynyt, johon mies oli kuulemma vain vastannut, että ei kai hän sitä tuollaiseen pommitukseen ottaisi. Kirjoittajan mukaan ei mies tuntunutkaan niin itsestään välittävän, mutta hevonen oli hänelle kaikki kaikessa.²⁰⁹ Samantyyppistä tarinaa itsensä laittamisesta vaaroille alttiiksi toistetaan usein. Yhdessäkin muistelmassa kerrotaan miehestä, joka käveli huonokuntoisen sillan ensin itse edestakaisin ennen kuin uskalsi lähettää hevoset sen yli yksitellen. Hän kertookin miehen pelänneen usein hevosten puolesta.²¹⁰

Useammassa kirjoituksessa käsitellään, kuinka hevosmies oli valmis antamaan myös omista ruokavaroistaan, jotta hevonen saisi tarpeeksi syötävää. Yksi vastaajista kirjoittaa, että rehusta oli puutetta eikä hevosille ollut illalla antaa muuta kuin leipää, eikä sitäkään kuin yhden miehen päiväannos. Hän kuitenkin jatkaa, että he kävivät ”edes myötätuntoa antamassa”.²¹¹ Toinen kertoo, että osa piti ajokeistaan niin paljon, että antoivat näille omasta leipäpalastaan.²¹² Kolmas kuvailee, kuinka hän itse kävi tilaisuuden tullen varastamassa leipää keittiöstä. Usein hän joutui jakamaan omasta annoksestaan ja laittamaan kannikan kahtia, jos leipää ei muuten ollut saanut hankittua.²¹³ Eräs muistelijä tiivistääkin tilanteen seuraavalla tavalla:

Lienee sanomatta selvää, että ’pollet’ saivat rotuun katsomatta aina hoitajiltaan hyvän kohtelun. Jopa pahoina pakkasöinä manttelinkin peitokseen loimensa lisäksi. Ja

---

²⁰⁸ SKS KRA, HS 1975, 4/Seppälä, U., s. 3.

²⁰⁹ SKS KRA, HS 1975, 2/Kuitunen, T., s. 5–7.

²¹⁰ SKS KRA, HS 1975, 1/Haiko, M., s. 6–7.

²¹¹ SKS KRA, HS 1975, 2/Laitinen, V., s. 14.

²¹² SKS KRA, HS 1975, 1/Haiko, M., s. 5.

²¹³ SKS KRA, HS 1975, 2/Lajunen, L., s. 3.

viimeistään aina valjastushetkellä muutaman säästetyn leipämurun hoitajansa muutenkin niukoista muonista.²¹⁴

Leinonen on tutkimuksessaan tehnyt saman havainnon siitä, että hevosten puolesta uhraudittiin ja myös hänen käyttämässään lähdeaineistossa kävi ilmi, että miehet antoivat omat leipäannoksensa hevosille, mikäli rehua ei ollut riittävästi. Hevosia hänen mukaansa säällittiin, koska niiden ajateltiin kärsivän ihmisten mielettömyyden vuoksi.²¹⁵

Hevosmiehet olivat valmiita jopa laittomuuksiin eläimien edun nimissä. Eräs vastaajista kuvailee, että sai hevosille evääksi vain yhden heinäpaalin, mikä oli hänen mukaansa aivan liian vähän pitkälle junamatkalle. Hän kertookin, ettei omaatuntoa soimannut ollenkaan, kun hän yhdellä asemalla ”evakuoi” heiniä isosta heinäkasasta.²¹⁶ Toinen kirjoittaja kuvailee, että sairas- ja varikkotalleiksi varattiin kolhoosinavetat, jotka puhdistettiin ja uudistettiin tarpeen mukaan. Tätä varten hevosmiehet varastivat lautaa läheiseltä sahalta, josta majuri meinasi haastaa kirjoittajan sota-oikeuteen oman käden oikeuden harjoittamisesta. Miehet siirtyivätkin kertojan mukaan varastamaan lautaa yöllä, kun paikalla ei ollut vartijaa.²¹⁷ Mahdollisen rangaistuksenkin uhalla miehet siis pitivät eläinten puolta. Kyseinen kirjoitus on hevosmiesten valinnan ohella yksi ainoista, jossa selkeästi viitataan myös esimieheen tai muuhun ylempään tahoon.

4.3 Esimiesten poissaolo ja hevosmiesten autonomia

Diskurssien tutkimuksen kannalta olennaista on kiinnittää huomiota myös siihen, mistä niissä jätetään kertomatta. Hevosmiesten kohdalla mielenkiintoista on se, kuinka esimiesten rooli muisteluaineistossa on hyvin pieni ja koskee pääasiassa hevosmiesten valikointia tai tapauksia, joissa on selkeästi rikottu määräyksiä, kuten varasteltu. Esimiehillä ei esiinny isoa roolia hevosmiesten komentamisessa, tehtäviinsä perehdyttämisessä tai ohjaamisessa. Yksi selkeä maininta perehdyttämisestä löytyi, mutta se koskee eskadroonaa eli ratsuväen peruskoulutusta ja vastauksen on kirjoittanut kevyen osaston päällikkö itse.²¹⁸

---

²¹⁴ SKS KRA, HS 1975, 2/Miettinen, V., s. 5.

²¹⁵ Leinonen 2013, s. 246.

²¹⁶ SKS KRA, HS 1975, 4/Taipale, P., s. 1.

²¹⁷ SKS KRA, HS 1975, 2/Kytökorpi, P. 2, s. 17–18.

²¹⁸ SKS KRA, HS 1975, 3/Peltonen, E., s. 4.

Sen sijaan aineistosta piirtyy kuva, jossa hevosmiehillä oli suuri autonomia omien sota-ajan tehtäviensä hoitamisessa. Tämä havainto peilautuu mielenkiintoisella tavalla aiemmin käsittelemiini diskursseihin. Toisaalta tutkimuskirjallisuuden mukaan myös upseerikoulutuksessa eläinlääkintähuollon osuus oli vähäinen. Vajaavainen koulutus ja tietämys hevosesta kostautuikin sota-aikana hevosten sairastumisina ja vahingoittumisina. Tämän lisäksi ainakin kengityskoululla aliupseeritasolla koulutukseen määrätty oppilaat olivat osin sopimattomia työhön tai heiltä puuttuivat tarvittavat käytännönkokemukset alalta.²¹⁹ Ajomiesten esimiehillä ei siis välttämättä ollut eläimistä ja niiden huoltamisesta alaisiaan parempia tietoja. Näin ollen näkemykset hevosmiesten laiskuudesta, ammattitaidottomuudesta ja epäonnistumisista tehtäviensä hoidossa voivat osittain saada selityksensä sillä, ettei hevosmiehen tehtäviin annettu perehdytys ollut riittävää. Samalla tavoin hevosmiehet saattoivat joutua tehtäviensä hoidossa ongelmiin, jos heidän saamansa käskyt jäivät vähäisiksi tai epäselviksi.

Myös kertomukset hevosmiesten merkittävästä työmäärästä näyttäytyvät erilaisessa valossa edellä esitetyn havainnon rinnalla. Mikäli hevosmiesten autonomia oli suurta, tarkoitti tämä myös heidän vastualueensa merkittävää laajentumista. Jos hevosista huolehtimiselle ei ollut selkeitä komennuksellisia raameja, joutui jokainen hevosmies löytämään omia soveltavia ratkaisujaan hevosen hyvinvoinnin turvaamiseen hankalissa sotaolosuhteissa. Jos hevosmiehet eivät saaneet erityistä tukea ja huomiota raskaiksi ja vaativiksi kokemilleen tehtävilleen, vaikuttavat erilaiset hevosmiehille sattuneet onnettomuudet ymmärrettävämiltä.

---

²¹⁹ Nousiainen 1988, s. 896, 898.

5 Yhteenveto

Leinonen esittää kulttuurisen mallin sotahevosesta, jossa hevonen nähdään sankarina. Hänen mukaansa itsenäistä Suomea pidettiin osin hevosen ansiona.²²⁰ Hevosmiehet kulkivat hevosten rinnalla koko sodan ajan, mutta suhtautuminen heihin ei ole yhtä yksiselitteinen kuin luotu kuva sotahevosesta. Keruumateriaalissa hahmottui kaksi hyvinkin toisistaan poikkeavaa päädiskurssia hevosmiehistä. Diskurssit toisaalta osittain avartavat hevosmiehen kuvaa toisen maailmansodan ajalta Suomessa ja toisaalta paljastavat, millaiset käsitykset hevosmiehistä olivat vallalla 1970-luvulla aineiston keruuajankohtana.

Ensimmäinen ja mahdollisesti yllättävä on vahva negatiivinen diskurssi, jossa hevosmiehet nähdään toistaidottomina, laiskoina ja tottumattomina. Hevosten hoitajat miellettiin laiskoiksi, minkä katsottiin aiheuttavan hevosille ylimääräistä kärsimystä. Toisaalta heitä pidettiin myös kokemattomina ja hevosiin tottumattomina, jolloin heillä ei ollut edes mahdollisuuksia hoitaa eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla. Tätä leimaavaa diskurssia kohtaan esiintyi myös vastapuhetta, jossa hevosmiehet myöntävät osaamattoman hevosmiehen diskurssin olemassaolon, mutta pyrkivät irrottamaan itsensä negatiivisesti määritelmästä ja neuvottelemaan itselleen erilaisia identiteettejä. Aineistossa on havaittavissa jako kaupunkiin ja maaseutuun, jossa maalaiset edustivat ammattitaitoisia hevosmiehiä ja tehdaslaiset osaamattomia.

Toistaidottomien hevosmiesten nähtiin tulleen valikoiduiksi työhönsä sattumanvaraisesti ja ajomieheksi saatettiin nimittää heikkolahjaisia, jotka eivät muualle kelvanneet. Vapaaehtoisia hevosmiehiä oli harvassa ja osa saattoi kokea työn jopa rangaistuksena, josta pyrittiin pois keinolla millä hyvänsä. Kolonna-ajot ja rintamalinjojen huoltokuljetukset olivat tärkeitä, mutta silti hevosmiesten valikointi oli diskurssin perusteella mielivaltaista. Lähdeaineistossa työ koettiin merkitykselliseksi ja tärkeäksi, ja moni mainitseekin hevosmiesten ja hevosten muodostaneen ”huollollisen rungon”. Tästä huolimatta aineistossa toistuivat maininnat arvostuksen puutteesta. Tämä on mielenkiintoinen havainto, sillä toisaalta sotahevoset esitetään niin tutkimuskirjallisuudessa kuin aineistossakin inhimillisinä, uhrautuvina

---

²²⁰ Leinonen 2013, 247.

sotasankareina. Hevosmiehet taas kokivat olleensa ”toisen luokan kansalaisia” hevosten viedessä sankarin roolin.

Toinen aineistosta löytämäni vahva diskurssi oli hevosmiesten uhrautuminen. Hevosmiehet kokivat, että heillä oli kaksinkertainen työtaakka verrattuna muihin sotamiehiin, sillä he joutuivat kantamaan vastuun sekä itsestään että eläimestä. Työ miellettiin myös vaativaksi, sillä toisaalta hevosen hyvinvointi koettiin tärkeiksi ja toisaalta ymmärrettiin kuinka tärkeää huoltovarmuuden turvaaminen oli. Hevosen saatettiin kokea olevan etusijalla ja usein hoidettiin ensin eläin, jonka jälkeen vasta päästiin omien muiden tehtävien tai vapaa-ajanvieton pariin.

Hevosen puolesta toisaalta uhrauduttiin myös vapaaehtoisestikin, sillä sen katsottiin olevan jopa inhimillinen kohtalotoveri, ystävä ja aseveli sodan keskellä. Miehet kokivat syvää kumppanuutta hevosen kanssa ja saattoivat esimerkiksi tehdä pitkiäkin ruuankeruumatkoja, jakaa oman niukan leipäannoksensa tai jopa rikkoa sääntöjä taatakseen eläimen hyvinvoinnin. Hevosen puolesta oltiin valmiita laittamaan itsensä vaaroille alttiiksi ja välillä rehunkin hankintaretki tai esimerkiksi eläimen rauhoittelu tulituksen keskellä saattoi olla jopa hengenvaarallista. Keskinäisen luottamuksen teema oli myös vahva. Uhrautumiseen liittyikin hevosen kokeminen läheisenä ja sen menetystä surtiin kuin lähisukulaisen kuolemaa. Loukkaantuneen eläimen lopettaminen koettiin henkisesti äärimmäisen raskaaksi, mutta toisaalta välttämättömäksi toimenpiteeksi, jonka katsottiin tuovan eläimelle helpotuksen sodan mielettömyyden keskellä.

Esimiehiä ei keruuaineistossa usein mainita ja näyttääkin siltä, että ajomiehillä oli verrattain suuri vapaus hoitaa työnsä parhaaksi katsomallaan tavalla. Toisaalta on mahdollista, että epäonnistumiset tehtävien hoidossa, laiskuus ja ammattitaidottomuus selittyvät ainakin osittain vajaavaisella perehdytyksellä tai vähäisillä tai epäselvillä määräyksillä ja ohjeistuksilla.

Sotahistoria herättää vieläkin voimakkaita tunteita, eikä tutkimukseni tarkoitus ole arvottaa tai arvostella mitään tutkimuksessa esille noussutta yksilöä tai ryhmää. Onkin tärkeää muistaa, että analyysissä hahmotetut diskurssit ovat hyvin valikoituneen vastaajajoukon muistelutyön pohjalta rakentuneita. Mikrohistoriallisen tutkimuksen tavoite ei toisaalta ole laajamittainen

tulosten yleistettävyys. Eri elämänhistoriallisten, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden värittämät muistot ja itse muistoihin kiinnittyneet diskurssit eivät siis anna suoraa pääsyä siihen, millaisiksi hevosmiehet merkityksellistettiin sota-aikana. Sen sijaan kyse on yhden pienen palasen liittämisestä osaksi muuta hevosmiehiin kiinnittyvän ja liittyvän tiedon valtavaa mosaiikkia.

6 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusaiheita

Käyn seuraavaksi läpi valitsemaani tutkimusotteeseen sekä käyttämäni lähdeaineistoon liittyviä rajoituksia. Tämän jälkeen pohdin niitä lähdeaineistoni erityispiirteitä, jotka on otettava huomioon tutkimustuloksiani arvioidessa. Lopuksi esittelen mahdollisia jatkotutkimusideoita oman tutkimusaiheeni pohjalta.

Diskurssianalyysin luonteen mukaisesti muodostamani diskurssit ovat omia tulkintojani käyttämäni aineiston pohjalta. Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa tutkija tuo tutkimusprosessiin mukaan aina jollakin tapaa omat ennakkotietonsa ja -käsityksensä sekä arvonsa. On mahdollista, ellei jopa todennäköistä, että toinen saman aineiston parissa työskennellyt tutkija olisi päätenyt nostamaan esiin ainakin osittain erilaisia diskursseja. Tulokset ovatkin aina jossain määrin yhteydessä analyysin tekijään ja suodattuvat hänen arvomaailmansa ja lähtökohtiensa lävitse. Tiedostan, että myös oma tutkielmani omalta osaltaan niin rakentaa, uusintaa kuin muokkaa käsityksiä hevosmiehistä toisen maailmansodan aikaan Suomessa.

Diskurssianalyysiin liittyvä tutkijan positio ei kuitenkaan tarkoita, että tuotettu tieto olisi täysin relativistista ja vaihtelisi satunnaisesti tutkijasta toiseen. Tavoitteenani on ollut taata tutkimukseni luotettavuus siten, että olen tuonut koko tutkimusprosessini aina aineiston valinnasta sen yksityiskohtaiseen käsittelyyn mahdollisimman läpinäkyvästi esille. Tällöin tutkimuksen lukijan on mahdollista arvioida, minkä johtopäätösten, tulkintojen ja valintojen kanssa hän on yksimielinen ja missä kohdissa hän näkee asian toisin. Läpinäkyvyyden olen pyrkinyt säilyttämään kuljettamalla kattavan määrän otteita lähdeaineistosta analyysin rinnalla joko referoiden tai suoraan lainaten hevosmiehiä koskevaa muistelua. Tällöin sekä muistojen sisältö että käytetty kieli ovat olleet lukijan nähtävissä.

Toinen tärkeä luotettavuutta tukeva seikka on ollut peilata löytämiäni diskursseja sekä niitä koskevia tulkintoja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja historiankirjoitukseen. Tätä lähtökohtaa on valitettavasti hankaloittanut hevosmiehiä koskevan aiemman tutkimustiedon vähyys. Useassa vaiheessa tutkimusprosessiani olisin toivonut, että minulla olisi ollut

mahdollisuus asettaa aineistosta löytämäni diskurssit rinnakkain luonteeltaan erilaisen tiedon kanssa.

Myös käyttämäni lähdeaineistoon liittyy useita kysymyksiä. Muistitietotutkimuksessa on aina huomioitava käytetyn muisteluaineiston erityispiirteet ja laajuus. Lähdeaineistoni käsittää vain 168 vastaajaa, joista osa ei edes ollut suoraan tekemisissä hevosmiesten kanssa. Näin ollen olisi virheellistä olettaa, että aineistoni kattaisi hevosmiehiä koskevan muistelun koko kirjoa. Toinen huomioitava tekijä on se, että keruukilpailu itsessään vaikutti siihen, millainen joukko vastaajia muistelutyöhön lopulta ryhtyi. Kyseessä ei ollut esimerkiksi sotaveteraaneille tai sota-ajan kokeneille henkilökohtaisesti kohdistettu laajamittainen kysely tai pyyntö kirjoittaa sotamuistoistaan. Sen sijaan vastaajien täytyi aluksi nähdä keruukilpailua koskeva mainos lehdessä, kuulla se radiosta tai saada tieto välikäden kautta. Tällöin tieto mahdollisuudesta kirjata ylös omia sota-ajan hevoseen liittyviä muistoja ei ole saavuttanut välttämättä kaikkia niitä tahoja, jotka olisivat potentiaalisesti tarjonneet erilaisia näkökulmia tutkimusaiheeseen.

Vaikka tieto keruukilpailusta saavutti hevosten kanssa sota-aikana tekemisissä olleen yksilön, ei tämä johtanut automaattisesti siihen, että hän päätyi vastaajaksi. On todennäköistä, että suuri joukko jätti osallistumatta keruuseen jo puhtaasti sillä perusteella, että muistojen ylöskirjaaminen olisi vaatinut oman vaivansa. Jotta vastaaja tarttui kirjoitusurakkaan, on hänellä täytynyt olla jonkinlainen motiivi kertoa hevosta koskevista muistoistaan. Jos hevosia ja niiden käsittelijöitä koskevat muistot ovat olleet kilpakeruuhetkellä jokseenkin neutraaleja, on epätodennäköisempää, että kirjoittaja on nähnyt aihetta muistelutyön aloittamiselle. Toisaalta osa saattoi jättää vastaamatta, koska koki kirjoittaneensa jo riittävästi Hevoset sodassa 1939–1944 -keruuta edeltäneeseen korsuperinnekeruuseen.

Yksilöiden motivaatio vastata keruukilpailuun on siis merkittävä seikka pohdittaessa sitä, mitä tutkimustulokset kertovat todella hevosmiehistä. Aineistosta ovat saattaneet jäädä puuttumaan sellaiset kertomukset, joissa hevosmiehiä ei pidetty muita sotamiehiä kelvottomampina, eikä hevosmiesten työtä muita sota-ajan tehtäviä vaativampina. Yleinen tyytyväisyys omaan sota-ajan tehtävään hevosmiehenä ei välttämättä ole riittänyt syyksi muistella hevosen parissa vietettyjä sotavuosia. On mahdollista, että aineisto heijastelee

hevosmiehiä koskevien merkitysten ääripäitä: keruuseen ovat osallistuneet ne, joilla oli tarve kertoa hevosia koskevat muistonsa, olivatpa ne sävyltään negatiivisia tai positiivisia. Toisaalta keruu on saattanut poissulkea myös ne, joiden muistot olivat liian kivuliaita muisteltaviksi tai jaettaviksi jälkipolville.

Lisäksi kerrotun tapahtuman ja muisteluhetken välillä on vähimmillään jo yli 30 vuoden ajallinen välimatka. Muistomme eivät säily sellaisenaan, vaan ne muovautuvat jatkuvasti elämäkokemustemme sekä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten myötä. Näin ollen muistitietoaineistosta löytämissäni diskursseissa saattaa olla paljon ainesta, joka ei ollut läsnä vielä sotatantereella hevosta ja hevosmiehiä koskevissa merkityksenantoprosesseissa. Esimerkiksi diskurssit hevosmiesten arvostuksen puutteesta saattavat näyttäytyä mennyttä todellisuutta vahvempina jo siitä syystä, että muisteluhetkellä 1970-luvulla hevosien ja sen käsittelijän rooli olivat menettäneet yhteiskunnallista merkitystään vuosikymmenten kuluessa.

Sen lisäksi, että muistot voivat olla värittyneitä ja eri kontekstien muokkaamia, oli aineiston erityispiirteenä se, että osa hevosmiehiä koskevista kertomuksista oli jollakin tapaa toisen käden tietoa. Monet muistelijat eivät kertoneet itse todistamistaan tapahtumista, vaan viittasivat rintamalla kerrottuihin tarinoihin. Diskurssianalyysin kannalta tämä ei ole ongelma: muilta kuulluista sattumuksista omiin kertomuksiin poimitut diskurssit ovat aivan yhtä valideja kuin ne, jotka on tuotettu ensi käden tiedon pohjalta. Toisaalta tämä aineistosta tehty havainto antaa syyn pohtia, missä määrin varsinkin hevosmiesten ammattitaidottomuutta koskevat diskurssit saattoivat olla seurausta vain muutamasta tarinasta, jotka levisivät erilaisina versioina sotamiesten keskuudessa.

Kaikista edellä luettelemistani tutkimusprosessiini liittyvistä haasteista huolimatta koen, että hevosmiehet ovat hedelmällinen aihe jatkotutkimukselle. Yksi mahdollisuus olisi ulottaa diskurssianalyysi koskemaan myös Korsuperinteen kilpakeräyksen tuloksia, jotka ovat peräisin vuodelta 1973. Vastaajia kyseisessä aineistossa on yhteensä 265 ja sen laajuus on noin 12 000 sivua. Aineiston pohjalta voisi olla mahdollista tarkastella laajemmassa mittakaavassa armeijan sisäistä dynamiikkaa ja hierarkiaa arvostuksen ja oman työn merkityksen kokemisen kannalta. Mielenkiintoista olisikin tietää, miten eri sotilasryhmät kokivat itsensä suhteessa

muihin ja kuinka he kuvailevat työnsä mielekkyyttä. Samalla löytämäni diskurssit hevosmiehistä voisi asettaa laajempaan kontekstiin ja näin avata lisää sotavoimissa piileviä asenteita ja arvohierarkioita. Tämä olisi erittäin mielekästä siinäkin suhteessa, että aineistot ovat keruumenetelmältään lähes identtisiä. Diskurssianalyysin soveltaminen uuteen aineistoon sekä saatujen tulosten keskinäinen vertailtavuus olisi tällöin suhteellisen vaivatonta.

Toinen mahdollinen jatkotutkimusidea olisi ulottaa analyysi kauemmas historiaan, esimerkiksi kustavilaisesta ajasta Lapin sotaan saakka. Tällöin mielenkiinnon kohteena olisi se, miten hevosten ja niiden käsittelijöiden asema on vaihdellut ja kehittynyt eri Suomea koskettaneiden sotien aikana. Diskurssianalyttisen metodin soveltaminen voisi kyseisessä tutkimusasetelmassa tosin osoittautua hankalaksi, ellei lähdeaineistoa laajennettaisi koskemaan varsinaisen historiankirjoituksen ja historiallisten dokumenttien ohella esimerkiksi eri sotia sivuavaa kaunokirjallisuutta. Koska varsinaiseen muistitietoon kauempana historiassa tuskin päästäisiin käsiksi, olennaista olisi hevosen ja hevosmiesten roolin peilaaminen eri yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin oloihin. Todennäköistä kuitenkin olisi, että mikrohistoriallinen ote olisi tässä vaiheessa hylättävä. Tämä on seurausta siitä, ettei analyysi rajoittuisi enää lyhyehköön historialliseen ajanjaksoon, jota tarkasteltaisiin suurennuslasin kanssa. Sen sijaan keskiöön asettuisi suurten, mahdollisesti sisäisesti ristiriitaisten kehityslinjojen tarkastelu ja vertailu.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto, Helsinki (SKS KRA), Hevoset sodassa 1939–1944 -keruukilpailu (HS). 1975.

II Tutkimuskirjallisuus

Aaltonen, Ulla-Maija (toim.) 1991. *Kiitos Suomen hevoselle – siitä, että se oli mukana sotatiellä ja kärsi ja kesti Suomen ankarina vuosina*. Art House Oy, Helsinki.

Alba Juez, Laura 2009. *Perspectives on Discourse Analysis: Theory and Practice*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.

Andrews, Tom 2012. *What is Social Constructionism?* The Grounded Theory Review 11(1), s. 39–46.

Antila, Kimmo, 1999 (a). Hevoskyydillä ja automobiililla. Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 184–214.

Antila, Kimmo, 1999 (b). Tienpidon valmistaminen sotaan. Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 358–366.

Bourke, Joanna 2014 (2. painos). ”Uusi sotahistoria”. Teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.), *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva, Helsinki, s. 21–42.

Burke, Peter 1991. Overture: the New History, its Past and its Future. Teoksessa Peter Burke (toim.), *New Perspectives on Historical Writing*. Polity Press, Cambridge, s. 1–23.

Burr, Vivien 2003. *Social Constructionism*. Routledge, London.

Chambers, John Whiteclay 1991. *Conference Review Essay: The New Military History: Myth and Reality*. The Journal of Military History 55, s. 395–406.

Fairclough, Norman 1996. *Language and Power*. Longman Group, New York.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä”. Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 25–48.

Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge & the Discourse of Language*. Pantheon Books, New York.

Gee, James P. 1999. *Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. Routledge, London.

Hartikainen, Kimmo 1997. *Taktisen ja operatiivisen liikkuvuuden kehittäminen Suomessa sotien jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Maanpuolustuskorkeakoulun diplomityö n:o 1988, Helsinki.

Iskanius, Markku 2004. *Suomen kuljetusjärjestelmän kehitys toisen maailmansodan aikana – siviili- ja sotilasviranomaiset kuljetusten johtajina*. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos julkaisusarja 1 N:o 8, Helsinki.

Jokinen, Arja 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere, s. 37–53.

Jokinen, Arja; Huttunen, Laura & Kulmala, Anna 2004. Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen; Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta – Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudeamus, Helsinki, s. 9–19.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993 (a). Johdanto. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, s. 9–14.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993 (b). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, s. 17–47.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993 (c). Päätelmiä. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, s. 227–232.

Jokinen, Arto 2014 (2. painos). Myytti sodan palveluksessa. Suomalainen mies, soturius ja talvisota. Teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.), *Ihminen sodassa – Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva, Jyväskylä, s. 141–157.

Juhila, Kirsi 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere, s. 201–232.

Juhila, Kirsi 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen; Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta – Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudeamus, Helsinki, s. 20–32.

Kalela, Jorma 2006. Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 67–92.

Katajala-Peltomaa, Sari 1999. ”Sotahevonen”-tietoisku. Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 374–375.

Kelekna, Pita 2009. *The Horse in Human History*. Cambridge University Press, New York.

Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.) 2014 (2. painos) (a). *Ihminen sodassa – Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva, Jyväskylä.

Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville 2014 (2. painos) (b). Johdatus koettuun sotaan. Teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.), *Ihminen sodassa – Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva, Jyväskylä, s. 9–18.

Kivimäki, Ville 2013. *Murtuneet mielet – taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. WSOY, Helsinki.

Kivimäki, Ville 2014. Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa. Teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.), *Ihminen sodassa – Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva, Jyväskylä, s. 69–86.

Laakkonen, Simo & Vuorisalo, Timo (toim.) 2007. *Sodan ekologia – Sodankäynnin ympäristöhistoriaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Leinonen, Riitta-Marja 2005. *Hevosen ja ihmisen kumppanuus sota-aikana*. Hevostietokeskus, verkkojulkaisu:

<http://www.hevostietokeskus.fi/uploads/files/Artikkeli1.pdf> Luettu 24.4.2015.

Leinonen, Riitta-Marja 2010. "Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuminen". Julkaisussa Anneli Hopponen (toim.), *Suomen maataloustieteellisen seuran julkaisuja nro 26*. Verkkojulkaisu: <http://www.smts.fi/jul2010/esite2010/030.pdf> Luettu 24.4.2015.

Leinonen, Riitta-Marja 2013. *Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa*. Kulttuuriantropologian väitöskirja, Oulun yliopisto.

Levi, Giovanni 2012. Microhistory and the Recovery of Complexity. Teoksessa Susanna Fellman & Marjatta Rahikainen (toim.), *Historical Knowledge: In Quest of Theory, Method and Evidence*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, s. 121–132.

Maanpuolustuskorkeakoulun historian laitos (toim.) 1994. *Jatkosodan historia. 6, Meri- ja ilmapuolustus, hallinto ja sotatalous, huolto ja aselajit, kotijoukot*. WSOY, Porvoo.

Makkonen, Elina 2006. Instituution suullinen historia. Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 245–270.

Mauranen, Tapani 1999. "Miten hevosliikenne toimi?". Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 65–94.

Nousiainen, Jouko 1988. "Eläinlääkintähuolto". Teoksessa Eino Tirronen; Osmo Hämäläinen & Esko Viinikainen (toim.), *Puolustusvoimien huolto 1918–1986*. Huoltoupseeriyhdistys ry, Helsinki, s. 887–924.

Näre, Sari & Kirves, Jenni (toim.) 2008. *Ruma sota – talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*. Johnny Kniga, Helsinki.

Ojala, Ilmari (toim.) 1997 (a). *Suomenhevonen Suomen puolesta 1939–1945*. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Ojala, Ilmari 1997 (b). Suomenhevonen sotavuosien jälkeen. Teoksessa Ilmari Ojala (toim.), *Suomenhevonen Suomen puolesta 1939–1945*. Karisto Oy, Hämeenlinna, s. 91–110.

Parker, Ian 1992. *Discourse dynamics: critical analysis for social and individual psychology*. Routledge, London.

Peltonen, Matti 1996. Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Teoksessa Carlo Ginzburg, *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Gaudeamus, Tampere, s. 7–34.

Pesonen, Hannu; Hankimo, Olavi; Pystynen, Venla & Pesonen Riikka (toim.) 2007. *Liinaharja – suomenhevosen taival*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.

Pitkänen, Pauli 1988. ”Kuljetusala”. Teoksessa Eino Tirronen; Osmo Hämäläinen & Esko Viinikainen (toim.), *Puolustusvoimien huolto 1918–1986*. Huoltoupseeriyhdistys ry, Helsinki, s. 371–561.

Portelli, Alessandro 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Käännös: Turun yliopiston englannin kääntämisen ja tulkkauksen opiskelijat, Salla Kivilaakso-Mendes ja Saana Viertomanner, ohjaajana Juhani Hiirikoski. Asiasisällön tarkistus: toimittajat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 49–64.

Pöysä, Jyrki 2006. Kilpikirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 221–244.

Reini, K. O.; Koukkunen, Heikki; Saukkonen, T.; Tirronen, E. O.; Heinilä, Harri & Juutilainen, Antti 1988. Puolustusvoimat vuosien 1940 ja 1941 rauhan aikana. Teoksessa Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto (toim.), *Jatkosodan historia 1*. WSOY, Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XXI:1, Porvoo, s. 45–163.

Rislakki, Veikko (toim.) 1977. *Hevosten sotasavotta, miesten ja naisten kertomaa suomalaisen hevosen osuudesta sodissamme 1939–1944*. Suomen Hippos ry, Porvoo.

Salmi-Nikander, Kirsti 2006. Tapahtuma, kokemus ja kerronta. Teoksessa Outi Fingerroos; Riina Haanpää; Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 214, Helsinki, s. 199–220.

Salonen, Kirsi 1999 (a). Tienpito talvisodassa. Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 366–387.

Salonen, Kirsi 1999 (b). Tienpito ja liikenne jatkosodassa. Teoksessa Jaakko Masonen; Kimmo Antila; Veikko Kallio & Tapani Mauranen (toim.), *Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. 2. osa sarjassa Tuhat vuotta tietä, kaksisataa vuotta Tielaitosta. Tielaitos. Oy Edita Ab, Helsinki, s. 393–431 (s. 406–413 Kimmo Antila).

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1977. *Talvisodan historia. 1, Suomi joutuu talvisotaan*. WSOY, Porvoo.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1978. *Talvisodan historia. 2, Sotatoimet Karjalan kannaksella*. WSOY, Porvoo.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1978. *Talvisodan historia. 3, Sotatoimet Laatokan ja Jäämeren välillä*. WSOY, Porvoo.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1979. *Talvisodan historia. 4, Sodasta rauhaan, puolustushaarat ja eräät erityisalueet*. WSOY, Porvoo.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1988. *Jatkosodan historia. 1, Talvisodasta jatkosotaan: sota alkaa*. WSOY, Helsinki.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1989. *Jatkosodan historia. 2, Hyökkäys Itä-Karjalaan ja Karjalan kannakselle*. WSOY, Helsinki.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1991. *Jatkosodan historia. 3, Hyökkäys jatkuu Itä-Karjalaan*. WSOY, Helsinki.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1993. *Jatkosodan historia. 4, Saksalaisarmeijan hyökkäys Pohjois-Suomesta, Asemasota, Vetäytyminen Karjalan Kannakselta*. WSOY, Helsinki.

Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto (toim.) 1992. *Jatkosodan historia. 5, Vetäytyminen Itä-Karjalasta, torjuntataistelut, sota Lapissa*. WSOY, Helsinki.

Spector, Ronald 1992. *Public History and Research in Military History: What Difference Has It Made?* The History Teacher 26(1), s. 91–93.

Stam, Henderikus J. 2001. *Introduction: SocialConstructionism and Its Critics*. Theory & Psychology 11(3), s. 291–296.

Suomen sotaveteraaniliitto 2015. *"Veteraanien arvostus kasvaa"*. Mediatiedote.

Verkkajulkaisu:

http://www.sotaveteraaniliitto.fi/sites/default/files/Taloustutkimuksen_raportti_veteraanien_arvostus_kasvaa_0.pdf Luettu 22.4.2015.

Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen; Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere, s. 17–36.

Szijártó, István 2002. *Four Arguments for Microhistory*. Rethinking History 6(2), s. 209–215.

Tirronen, Eino; Hämäläinen, Osmo & Viinikainen, Esko (toim.) 1988. *Puolustusvoimien huolto 1918–1986*. Huoltoupseeriyhdistys ry, Helsinki.

Toikka, Hanna 2010. *Koni, karvakorva, ystävä – Hevonen suomalaisten sotamuistoissa 1939–1944*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Ukkonen, Taina 2000. *Menneisyyden tulkinta kertomalla – Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 797. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Viljanen, T. V.; Juutilainen, Antti & Heiskanen, Raimo 1988. ”Sota alkaa”. Teoksessa Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto (toim.), *Jatkosodan historia 1*. WSOY, Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XXI:1, Porvoo, s. 203–237.

Vuorenmaa, Anssi; Laakso, Veikko & Soila, Antero 1979. Kotijoukkojen toiminta. Teoksessa Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto (toim.), *Talvisodan historia 4*. WSOY, Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XVI:4, Porvoo, s. 159–190.

Waris, Matti 1997. ”Suomenhevonen sotahevosena”. Teoksessa Ilmari Ojala (toim.), *Suomenhevonen Suomen puolesta 1939–1945*. Karisto Oy, Hämeenlinna, s. 35–74.

Ylä-Pietilä, Anu 2002. *Pelloilta rintamalle – Hevoset ja hevoshuolto-organisaatio talvisodassa*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Liitteet

Liite 1. Keruujulistus Hevoset sodassa 1939–1944

Helsinki 19.6.1975

Herra Toimittaja

Pyydämme kunnioittavasti lehdessänne tilaa seuraavalle kirjoitukselle esim. yleisönosastossa.

Helsingin Yliopiston kansanrunoustieteen laitos
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto
Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimisto

Postikettu 121 Suomalaiselle
P.O. 50 Hevosenlelle

Äskettäin kerättiin talteen korsuperinnettä, miesten muistelmia elämästä rintamaoloissa. Tällöin moni tuli kertoneeksi myös hevosmiehistä ja heidän ajokeistaan, joille sotapalvelus oli ainakin yhtä kova komennus kuin miehil-
lekin. Huolimatta eri yhteyksissä julkaistuista kertomuksista hevosasioista
kaivattaisiin vielä lisätietoja, sillä professori Veikko Rislakki - sotien
aikainen divisioonan eläinlääkäri ja kenttähevossairaalan päällikkö - on
tekemässä tutkimuksellista dokumenttia suomalaisesta hevosesta sodassa.

Hän toivoo kuvauksia mm. seuraavista asioista:

- Hevosten luovuttaminen puolustusvoimille, hevosotot - kuljetukset - hoito,
hevossuojat - hevoset vaikeissa tilanteissa - hevonen ja mies - hevoset korpi-
marssilla - hevosten rehut ja pularehustus - hevosten lempinimet - hevoset
tehtävissään eri aselajeissa: joukkojen huolto, haavoittuneiden kuljetus
yms. - "hevonen pelastaa miehen" - hevosten menetykset, haavoittuminen ja
kuolema - hevosten kotiuttaminen, evakkohevoset jne.

Muistamanne hevostapahtumat, kuvaukset kokemuksistanne hevosesta sotaväen
liikkuvana energian lähteenä, näkemänne tositapaukset yhtä hyvin kuin kuulo-
puheina tietoonne tulleet hevosjutut, kaskut ja miesten kertomukset olisi
syytä panna paperille liitettäväksi korsuperinteen keruuaineistoon Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa. Vaivojen palkaksi on luvassa
ainakin kirjapalkintoja. Muistiinpanot voi lähettää postimaksutta, kun mer-
kitsette kuoren vasempaan alanurkkaan Vapaakirje, tieteellisiä tiedonantoja
sekä nimenne ja osoitteenne ja kirjoitatte lähetyksenne osoitteeksi

Suomalaisen Tiedeakatemian keräilytoimisto

PL 17259

00171 Helsinki 17